Mircea Eliade

fi apelts

LAA,|

EDITURA SCRISUL ROMÂNESC

«operta : Gábriel Bratu

Ediţie îngrijită de Tudor Nedelcea

Romanul reproduce textul ediţiei apărute la editura „Naţională“ S. Giornei, respectînd normele în 1930 la Editura ortografiei actuale.

ISBN 973-38-0028-7

MIRCEA ELIADE

ISABEL ŞI APELE DIAVOLULUI

SCRISUL ROMÂNESC

Craiova, 1990

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Ediţia de faţă reproduce textul apărut antum la Editura „Naţională“ S. Ciornei din Bucureşti. Conform uzanţelor editoriale, singurele schimbări .fiind de natură ortografică.

S-au efectuat corecturi Ortografice în următoarele cazuri i

— geamandan = geamantan
— jicni = jigni
— desrobi = dezrobi
— desgust = dezgust
— desbrăoat = dezbrăcat
— desvăluire = dezvăluire
— turbura = tulbura
— aceia = aceea
— Vocala *u* din finalul unor cuvinte, precum : vechiu, bu- toiu, tramvaiu, eeaiu, obieeiu, nedibaciu, unchiu a fost eliminată.
— Persoana I singular de la modul cond i ţ i anal -optativ s-a corectat, conform normelor ortografice actuale : aşi face = aş face.

Au fost lăsate, cu bună intenţie, unele particularităţi lingvistice specifice autorului: cetit, paserea, personagii, avamta- giu, pasagiu, obicinuite, boheir.ă, lăcrămiad, nouri, porcelanuri, strein.

Tacit, au fost corectate umble greşeli de tipar.

Notele de la subsolul paginilor aparţin editorului.

Fratelui Miliail, şi oarbei Lalu, cerşetoare în Babu Street, închin această carte.

Aprilie-August 1929, Bengal

II. TINEREŢE FARA BATRİNEŢE

Nu ştiu cîţi ani am. De copilăria mea nu-mi amintes*. ILimba neamului meu am uitat-o. M-am născut într-o ţară de miazănoapte. Ştiu oraşul în eare unii treeători se apropiau şi îmi vorbeau. O fată cu nume străin, ştiu de ea, dar i-âm uitat numele. Am uitat tot.

Oraşul nu-mi place. E prea tăcut pentru tinereţea mea. Nu se aud decît glasurile celor ce munceau, şi glasurile mă întristează. Munca e grea şi e seacă !

De ce trebuie să rămînem într-o încăpere streină, săracă, într-un hotel pustiu ? încă şase ceasuri, numai •;;V , şase.

Am văzut vaporul pe canal. E vast şi e negru. E fru- ;i mos — pentru că inima mi-a bătut îmbrăţişîndu-l.

„Hotel de la Poşte“... Stupid nume. M-am plimbat prin cameră. Ce să fac alt ? Pologul patului insinuiază o nuanţă nupţială. Fata din ţara mea şi-a găsit un soţ...

Mă plictisesc. Nu mai mă amuză scrisul. De ce să scriu ? Port-Saidul e un oraş inutil.

Eu sunt „doctor“ — ea e „Fräulein Roth“. Acelaş drum ? Avem noroc, intelectuali şi tineri. India ? India ? De ce a rîs atât ? îmi spune că o

cunoaşte, vai, prea mult. Opt ani profesoară de istoria artelor la Universitatea din (Salcuta. Vestea care mi-o aduce nu mă abate ; vasul întîrzie o jumătate de zi, canalul nu e liber. Din nefericiră,

nir e nimic de văzut aici, în Port-Said. Ea îl cunoaşte : plaja e meschină, străzile sunt murdare fără a fi pitoreşti, oamenii sunt sărmani şi proşti, cartierul arab şi cartierul prostituatelor — mediocre. Cine a cetit pe Roland Dor- geles nu trebuie să se mai oprească în Port-Said.

— Dar eu nu l-am cetit, Fräulein Roth, eu n-am cotit nimic. Şi Port-Saidul îmi place. Miroase a lemn putred, a cărbuni uzi şi a ulei rînced, singurul miros care mă mulţumeşte de cînd am părăsit Pireul. Plaja nu e curată, pentru că nu suntem în Danemarca, dar recunoaşte că acei butoi spart e cel mai frumos butoi pe care l-ai putut vedea vreodată. Arabii nu- sunt asemenea celor din pustiu, dar îi prefer pentru că- toţi ceilalţi aü foşt cinematografiaţi. Iar prostituatele, îngăduie-mi Fräulein Roth să-ţi spun că, sunt minunate.

— Doctore !...

■— Oh ! Fräulein Roth, vreau să-ţi fac. cea irlai umilitoare fliărtflrisire : sunt tînăr, tînăr, şi d-ta, iartă-mă Fräulein Roth... Cîţi afli ai ?... Enorm, enorm. Cum de mai , poţi trăi ? Nu am decât douăzeci şi cinci. Călătoresc în lume pentru Cea dinţii oară, şi adevărata mea. virginitate o pierd acum.

— Oh ! doctore !... /

. — Nu te speria. Vorbesc rar şi vorbesc mult. Dar sunt inofensiv...

— Şi mă certai ? v:

— De ce ai citit pe Roland Dorgeîes ? Vrei să revezi Port-Saidul împreună cu mine ?

—• Oh, e inutilă oboseala...

— De ce nu ştii româneşte ? Ţi-aş povesti o poveste frumoasă : Tinereţe fără de bătrâneţe... Atît. Nu-ţi traduc titlul. Lasă-mă să scriu în carnetul d-tale—Ce carnet frumos !...—- numai

aceste cuvinte. Le poţi căuta în dicţionar. Dar ascultă ce mult spun : Ti-ne-re-ţo...

— Ti-neu-re-dze'... Doctore, eşti sentimental.

Am colindat împreună.

I-am mărturisit că sunt un înviat din marţi, că diavolul meu m-a stăp'înit ani, puternic şi rău. y

— Diavolul a fost femeia/?

— Nu, Fräulein Roth, nu. Diavolul, vietate eu aripi şi duh, duh 'cu răsuflare şi copite. Iar eu luptam, Fräulein, luptam ; chinuindu-mă, legănîndu-mă, consumîndu-mă.

— Şi l-ai înfrînt ?

— Nu. M-am deşteptat, aceasta a fost; xn-am deşteptat. Un om de bine m-a stropit cu apa vie a vieţii. Diavolul a plecat, a zburat. Deşteptîndu-mă, am ştiut că el *nu există,* că e închipuire sau concept.

— Şi acum ?

— Acum sunt tînăr, sunt viu, sunt eu, Fräulein. La- să-mă să-ţi spun că sunt tînăr. E obositor, nu ? Dar bucuria e atît de mare pentru mine... Nu ştiu cum să-ţi spun. Dar închipuieşte-ţi că te-ai naşte *acum,* cu sufletul şi inteligenţa de acum. Ce ai simţi, simţind şi înţelegînd că te naşti ? Nu, nu, e stupidă comparaţia.

(, — Ştii altele?

Ce întrebare stupidă...

■% Cine sunt eu ?

De ce am început un caiet nou lăsînd nesfîrşite caietele vechi?

: De ce am părăsit gîndurile cari mă făceau pe mine pînă acum ?...

v Senzaţia nouă şi fericită a schimbării de personalitate ; ajung un doctor, sunt un doctor, nu mai sunt eu, cu nume şi pronume, ci un doctor. Restul se pierde. Diletantismul culturii mele capătă strungul ştiinţific. În braţele

cuvîntului nou, creşte o făptură nouă.

Fräulein Roth nu e frumoasă. Cred că are oehii negri, deşi e vieneză. Rîde mult, şi ştie multe, dar se fereşte
să destăinuie.

.Cina în salonului hotelului pustiu mi s-ar fi părut insuportabilă fără ea. Dar a trebuit să mă supăr. De ea să exist numai prin cărţile ce le-am citit ?

— Vai, nu mă înţelegi, doctore !... Toţi bărbaţii au o personalitate, pentru o femeie. Dar nu toţi ştiu să mănînce raci sau ouă moi-, nu toţi ştiu să se îmbrace evitînd moda şi grotescul, nu toţi ştiu ce să citească şi nu toţi au curajul să gîndească un gînd pînă la capăt.

. — Vai, Fräulein Roth, ce greşit gîndeşti... Astfel eu mă deosebesc de acel matelot prin faptul că nu-ţi fr'îng acum mădularele, şi de acel snob pentru că adun stampa şi cetesc cărţi în loc să-mi risipesc viaţa în pat şi în bar ?...

— Nu, nu, de cel dinţii te deosebeşti pentru că nu mai ai un instinct primar ; de cel din urmă, pentru că ai cîştigat un instinct nou, inutil existenţii, aşadar perfeot. Interesante sunt instinctele, nu formele de viaţă, împrumutate. De aceea, oricît de mult ai trăi printre mateloţi, nu vei avea niciodată curajul să violentezi o femeie necunoscută, şi nici cruzimea s-o loveşti.

— Oh ! Fräulein Roth...

Ea adăogă, jumătate zîmbind, jumătate visătoare :

— De altfel, o cruzime savuroasă e un aliment indispensabil unui anumit geniu feminin.

— Să ne oprim aici, Fräulein, pentru că altminteri - am avea prea multe de spus asupra unor anumite femei, asupra păcatelor unor asemenea genii...

Ea zîmbi. Se întuneca. Portul era frumos pentru «ă era noapte. Noi doi aşteptam să ne desprindem de ţărm. Mie, faptul îmi apărea Ca o ¿scuturare de Prometeu. Ea se mulţumea să zîmbească* bucurîndu-se că va regăsi vila, biblioteca, doi prieteni, poate mulţi prieteni.

Plecăm în aceeaşi barcă, urcăm aceeaşi scară îngustă ţinută de pîrghii. Agentul de bord ne cercetează paşapoartele şi biletele. Frăulein Roth se apropie, se uimeşte. Apoi, îmi strînge precipitat mina, oarecum stînjenită eă au văzut-o steamerii. Ea pleacă spre stingă, printr-un coridor alb cu lămpi mari. În urmă-i, aleargă hamalii cu geamantane grele.

Eu pornesc spre dreapta, cu un singur hamal. Cobor câteva trepte, şi mă întîmpină tovarăşii de clasa treia...

' Frăulein Roth are cabină rezervată, în clasa I.

Trec zile şi trec nopţi. Sunt tot atît de voios, de tî- năr şi soarele mă arde pe punte. Frăulein Roth pluteşte în clasa I. De mine nu vrea să-şi reamintească. Firește nu se amuză de loc cu acei tineri cari fumează ţigări scumpe şi cercetează informaţiile sportive prin radio. Dar e atît de primejdios drumul pînă la mine...

Nu, toate gîndurile şi toate senzaţiile culese pe punte nu au loc în acest caiet. Am început caietul unei vieţi libere. Nu pot aduna în el notaţiile legate sau izvorîte din trecutul suflet.

|| Iarăşi mă neliniştesc, iarăşi mă întreb dacă am sau nu un suflet şi iarăşi mă înspăimîntă marginile lui. Sunt liber, şi aceasta mi-e de ajuns. Victoriile mele sunt ignorarea şi dispreţul vechilor tipare cari îmi încătuşau viaţa, gîndul, tot, tot.

Ar trebui să limpezesc această întrebare : sunt nou, sunt un altul ? Sunt Într-adevăr liberat de diavol şi de Inchiziţie ?

Dacă aş răspunde m-aş contrazice. Scurta mea viaţă am risipit-o în dezlegarea întrebărilor lăuntrice. N-am dezlegat nimic. M-am mulţumit să-mi durez armură şi — pentru că îmi rănea trupul şi-mi vărsa sîngele — o credeam crescută din sîngele şi din pieptul meu. Nu plîng,

nu regret nimic. Nu mă blestem. N-am fost orb — ci vrăjit. Am visat.

Dar acum mă bucur. La început, bucurie stridentă, sălbatecă, nesocotită. M-a»p intoxicat după ce am înghiţit nodul de lemn cătrănit, dar aceasta mi-a dovedit libertatea. La început, răsuflăm, urlam. Acum bucuria mea e calină. Mă trudesc s-o stimulez,. dişociiiid-o, totuşi, de instincte. Autentică libertate, iar nu i?vprîtă din aburii şingelui,

Aş repeta insuportabilele mele analize şi discuţii cazuistice clacă aş prelungi cercetarea întrebării.

, Sunt, oarecum, stadie, îmi port lanţurile cu mine. O icoană, câteva fotografii, un vpehiu registru inchizitorial.. Fiecare pagină mă durea, scriind-o. De ce făceam aceasta ? Ca să-mi dovedesc că nebunia şi visul sunt preferabile sănătăţii. Nu, sunt mai frumoase. Dar frumuseţea îmi usca sufletul. Ajunsesem steril şi străveziu.

Aş fi nemîngîiat să aflu că libertatea mea e o consecinţă a muncii şi scrîşnirilor din dinţi ale acestui crunt jurnal inchizitorial.

Nu-l jignesc, nu-l rup. El călătoreşte cu un stăpîn nou. Aceasta e singura răzbunare vrednică de sîngele pierdut.

A mă îndrepta asupra femelei cu dragoste sau cu ură — e prea puţin şi e plicticos. De cîteva zile urmăresc altă orientare, ascultînd un instinct orb şi blind. Victoria e a celui care rămîne indiferent, nepăsător de bucurie sau durere, nepăsător de fruct. Drumul meu a fost întretăiat do drumul vienezei îngîmfate. Sunt liber sa uit — sau să mă apropii iarăşi. Ne vom întîlni, vom locui acelaşi oraş.

Ciudat; o cerebrală păstrînd prejudecăţi stupide... Trebuie să recunosc că întâmplarea mă obsedează, încă. De altfel, ea se leagă de ceea ce iubesc mai mult : de libertatea mea. Am acţionat liber, spontan, sincer. I-am mărturisit taine,

firesc, pentru că am vrut eu ; dar m-am legat de Fräulein Rotii, m-am legat — şi ea mă ignoră.

Mărturisesc, nu sunt necăjit, dar faptele trebuie să se schimbe. Vreau eu. Acest refren mă obseda altădată. Bun sau rău — a avut roade, roade multe. Voinţa rămîne, instrument sigur şi rece. Altfel orientată, se slujesc ţinte diverse.

Dar ce vreau eu ? De ce nu recunosc că vreau să mă răzbun ? Stupid, pentru că nu vreau. Sunt indiferent, aşa cum am fost întotdeauna. M-am reîntors la lecturile mele : indochineze. Am adnotat pe punte un studiu ' plicticos asupra templelor din Bangkok. Am descifrat un frag-,; ment nou în lapidarele javaneze. Cit am de lucru, cîte am de văzut !...

Repet, repet aceasta pentru că vreau şi doresc eu.

Astăzi am întîlnit-o. Fräulein Roth e mult mai frumoasă în costum de baie. Fuma, cu un roman cumpărat din Port-Said. Bazinul era plin de olandeze.

Eu mi-am descoperit trupul. De ce l-am ignorat pînă acum ? E înalt, cu oasele largi, cu carnea tare. Pri- vindu-l, umilinţa profesoarei de istoria artelor nu m-ă înfrînt, nu mi-a dogorit obrajii. Fräulein Roth, miss Roth, de cîte ori te-aim sugrumat ín acél ceas ?...

Era singură şi m-am apropiat. Fräulein mi-a Strips, stînjenită mina, şi a fugit. Scena a fost savurată de ceilalţi. Cîteva clipe, vîrtej mi-a clătinat capul. Dar am observat că genunchiul tînărului ce zîmbea mai usturător, era schilod. Ceilalţi aveau umeri subţiri, piept milog, pîn- tec roz. M-am zvîrlit în bazin şi am înotat surprinzător de elastic, de liniar. Simţeam grumazul încordat pe pînza apei. M-am ridicat în faţa grupului. Vînturîndu-mi braţele, i-âm stropit — şi nu le-am cerut iertare, ci am rîs. Ó voluptate nouă : a umili şi a fi Ibădăran. în acel minut, eram

asemenea hamalilor adolescenţi. Mă zvârleam în apă, scuipam, răsăream În faţa grupului şi îi stropeam ca din nebăgare de seamă. Tinerii au hohotit, încercînd să dispreţuiască, mirîndu-se de asemenea fapte. Dar eu mi-am mişcat rotula genunchiului, mi-am umflat pieptul, mi-am lărgit umerii — descoperind un exerciţiu şi se- cîndu-le bucuria. Eram rău, eram crud, şi aceasta- mă desfăta. Cred că unul din tineri s-a plîns steamerului. Dar eu mi-am sfîrşit calm baia.

De atunci n-am mai venit. .

Fräulein Roth cetea pe punte.

Vînt şi zări. Nu am privit insula cu ţărmuri de var şi cremene — pentru că un evadat nu priveşte niciodată insulele.

Reculegere eu gramatica anamită. M-am hotărît să învăţ anamita, tocmai pentru că nu voi avea mult de folosit eunoscînd-o.

Iau note din Sonia Karpeles, studiu minor şi «u traducere după trei versuri budiste; sanscrită, păli, tibe- tană. Dar, oricât m-aş sili, nu mai pot lucra cu sîrg. Se apropie ţărmul. De eînd plutesc ?...

II. UNUL PRINTRE ZECE

Cum se numeşte paserea cu pieptul vînăt ?

Doamna tace. Doamna nu ştie.

Mă bucură sălbatec neştiinţa ei. Mă desfăt de multe seri povestindu-i legende din ţara mea, din ţările de la miază noapte, şi chem pe terasa cu cactuşi creere şi suflete cari niciodată nu s-au abătut prin Nilgirs Hills.

Am ajuns aici chemat de mine însumi. Oatacamund... Dacă aş scrie pentru alţii m-aş desfăta zugrăvind ceea ce nu simt nevoia să descriu pentru mine. Aş folosi o paletă vastă, cu văpsele crude şi stranii. Aş caligrafia cerul. Şi senzaţia albastrului lichid mi-ar înfierbînta pumnul. Cuvintele s-ar aştepta crispate, neputincioase să cuprindă senzaţia albastrului ce-mi dilată sufletul. Şi aş caligrafia eu acelaşi condei al vedeniei : colinele... Munţii răsturnaţi cu păduri dospite în flori, platformele de piatră albă, albul devastrînd vegetaţia — şi soarele sus. Stupid. Mi-am obicinuit prea mult vocabularul şi degetele cu acele bijuterii, groteşti şi miniaturi de farmec evasiv ale Asiei, ea să pot prinde în ghiaţa senzaţiilor gîndite spinările din Nilgirs Hills.

Am ajuns într-o seară şi necunoscutul mi-a scris pe o pagină a carnetului adresa pensiunei : Pastor Tobie Stephens. Sora pastorului, fată ibătrînă şi mioapă, mi-a cerut exact suma pe care o puteam da. Am urcat scările terasei cu casca răsturnată de voluptatea serii şi cu ochii sorbind cortegiul cinei. Prezentarea a fost anevoioasă. Cum aş fii putut păstra toate acele nume, de pensionari şi de «amnate, de verişoare şi invitaţi ? Fata cu şal putea place, iar fiafsa umilinţă cu 'eare am strîns mîna pastorului ascundea o neînţeleasă bucurie. De ce mă ispitea un păcat ? Ce

puteam zgudui eu, în patru săptâmîni, din zidurile ghimpate ale unei cusătorii protestante ? Nu ştiu. Am fluierat luînd baia. Scoteam fericit apa cu carafa de tablă şi mi-o zvirleşm agitat pe umeri. M-am înfăşurat,în cearceaf, cu drăcească înghnfare mîngîindu-mi muşchii. îi simţeam palpitind lent şi simţeam pătrunzînd sîngele proaspăt prin ţăsuturi înviorate.

Am dormit cu stele privindu-mă. Închideam ochii, strîn- geam pleoapele — şi stelele rămîneau, aduse de vint, alunecate. de pe grumazii munţilor.

...De ce s-a căsătorit Leanor cu Pastor Tobie ? Acum nu mai e tînără, dar a fost. Pastorul s-a născut bătrîn. Nu rîde şi nu se supără niciodată. E înalt, uscat, blond. Soţia e palidă, veştedă. îi privesc şora şi ghicesc ce a fost cu doisprezece sau cincisprezece ani în urmă, cînd pastor Tobie şi-a cumpărat o cască nouă şi a venit să-i ceară mina. Din cea clintii seară, am fost fericit să gîndesc că Leanor ascunde o taină. Am aflat apoi că tinereţea i-a fost tot atît de ştearsă şi zadarnică după cum decolorată şi zadarnică i-a fost căsătoria. Dar eu doream atît de mult ca femeia să ascundă o taină, incit de acum ştiu că ea ascunde una, i-am insinuat-o, ¡lăudîndu-i viciul.

S-a născut şi îşi va sfîrşi viaţa în OalacamUnd. O singură dată a văzut marea, dar pastorul n-a lăsat-o pe plajă pentru că erau goliciuni, şi nu i-a îngăduit să facă baie pentru .că era vînt. La un Crăciun a fost în Mysore ; fratele se logodea eu o canadiană. Fratele a plecat, apoi. Familia s-a strâns în vila ¡pastorului. Anii treceau şi soţul se întuneca. De ce nu le binecuvînta Dumnezeu dragostea cu un fiu, cu o fiică ? Au sfîrşit prin a creşte pe Isabel şi a o socoti fructul ¡dragostei.

Şi oamenii erau fericiţi.

Mint. Oamenii sunt fericiţi şi acum, şi toate

încercările de a-i turbura rămîn neputincioase., Ce am putut face de cînd am venit ? Am povestit, serile, despre minunile continentului, despre vîntul ce zbate mările, turnurile cetăţilor vechi, şi pescarii golfurilor. Am minţit şi m-aitt minţit lăudîndu-le frumuseţea. Am insinuat aventura acolo unde nu era decît întîmplare. Şi le-am vorbit mult, mult, despre ţările ce nu le-am văzut niciodată.

Ochii s-au adăpat cu mirarea tristă a fecioarei.

...Cam se numeşte paserea*cu pieptul vinăt ?

Doamna tace.' Doamna nu ştie.

De ce nu minte, de ce nu născoceşte un nume, de ce nu împrumută un sunet ? De; ce nu vrea să fie *liberă,* să-şi bată joc de vocabular şi de etimologie ?... Un singur cuvînt, izvorît dintr-un joc, şuierat dintr-un capriciu — şi aş fi surprins în marea moartă a sufletului ei vîrtejul desfrînării. Nu e prea mult; desfrîriare, libertate, elan sălbatec şi vast — toate le-aş fi ghicit dintr-un singur cuvînt, creat..

Leanor e anemică şi domestică asemenea personagiilor din binecunoscutele romane anglo-saxone. A murit. N-a ucis-o nimeni, şi nici nu s-a născut moartă. A murit lent şi stupid, aşa cüm mor florile ieftine. Eram dezamăgit; nici un sclipăt, nici o nebunie, nici un mister în trupul ei conservat de o tinereţe atroce. Nu înţeleg de ce voiam eu *să fie* o taină. Nopţile îmi odihneam setea şi curiozitatea cu scenarii confecţionate sentimental; Deanor a iubit, Leanor s-a h-otărît cu greu să fie soţia lui Tobie Stephens, Leanor a scris un „Jurnal“ etc. Zîmbeam şi mă blestemam pentru asemenea jocuri stupide. Eu *voiam* să inoculez o turbur are efectivă în sufletul femeii pastorului. Nu căutam motivele. Un capriciu, etc., etc., — dar în el mă recunoşteam, recunoşteam activînd viaţă liberă, de juisare şi de efort gratuit,

de descătuşare de reguli..

...Dacă voi continua să scriu pagini la voia unui toc comod — n-am să mă înţeleg niciodată. Nu poftesc o viaţă inconştientă, instinctivă. Instinctele se dezlănţuie prin serii continue de explozii — dar eu trebuie să le cunosc şi să-mi cunosc situaţia. Altminteri, aş trece dintr-o armură în alta. De la cazuistică — la informă animalitate. Cea dinţii frumoasă şi absurdă — cealaltă se vesteşte comună, potabilă, ternă. Ñu vreau să fiu comun. Aceasta e spaima sufletului şi a trupului meu. E strigătul pe care îl aud pe orice drum aş apuca. Ţesuturile mele de plebeau robust sunt gîtuite de metrul cifrat; sîngele nu se învineţeşte în văzduhul celor zece mii. Libertatea mea e ascensiune : oriunde. Infernul e sus aşa că ştiţi. Raiul e şi mai sus, dar el nu mă interesează. Orice cale aş bate, muşchii se zgîrceso şi oasele ajung pietre îndată ce simt valea. Nu sunt aristocrat, pentru că nu vreau să ştiu de strămoşii mei... Şi nu sunt parvenit, pentru că nu doresc. fructele trudei mele : nu vînez ca să mă hrănesc, ci ca să mă joc. Sunt eu însumi, în toate formele şi gîndurile mele. Nu învăţ regulile jocului. Cred că nu l-aş mai putea juca. Să-mi amintesc de ceilalţi ani ? Iată : dacă am cunoscut psihologia unui viciu, nu l-am putut practica. De acum sunt înfometat de nepre$_{r}$văzut.

...Şi vreau să descoper grăuntele scump în păpuşa pastorului Tobie !...

...Ce strigăt sec... Trec zilele şi cortina se lasă în fiecare seară cu aceleaşi cuvinte : Good night aii!...

Acum începe povestea fecioarei Isabel.

Prietenii ei sunt incerţi şi amorfi. După lungă trudă :i-am aflat visul : să găsească un soţ care să joace tennis mai bine decît Willy Crammer. Marile evenimente ale existenţii sale : şi-a rupt

piciorul pe terasa colegiului şi a şchiopătat cîteva luni; a vrut să se facă misionară, dar a renunţat pentru că trebuia să plece la Madura ; a sărutat-o James Davies. Am urît pe acest James Davies, dar m-am înseninat aflînd că ea nu l-a sărutat.

Surpriza dăruită de Isabel a fost mărturisirea celeilalte dorinţe : să ajungă în Anglia. Anglia era continentul, ţărmurile, cetăţile, pieţele cu turnuri întrevăzute în poveştile inele infame, sfîrşite pe terasă, la căderea nopţii, odată eu a doua pipă a pastorului.

Am iubit-o, pentru că s-a contrazis. Şi-a uitat soţul visat, frumos şi şampion. Gît nu doream să culeg acest fruct din ramurile sterpe ale femeii lui Tobie...

Trebuie să plec. Zilele petrecute în parcuri mi-au dez- văiuit un adevăr că parcurile n-au nici un farmec. Vegetaţia poate satisface pe un sentimental. Eu prefer oolec- ţiile de stampe.

Aceiaşi palmieri languroşi, şi aceeaşi iarbă, ; şi aceiaşi mărăcini uriaşi. Şi umbra arborilor mango, şi parfumul lînced, şi roşul tufelor.— mă obosesc. Umbra e prea deasă, lumina e prea crudă — aidoma sufletului meu. E penibil să descoperi în afară proporţiile intime. Spasmul vegetal, goana animală — ie găsesc în mine. în afară de mine, în obiecte — iubesc proporţiile juste, casele, şoselele sau echilibrurile rupte, groteşti, sau stampele. Sunt nerăbdător de *Indian Museum.* Atîtea dibueli ale gustului meu de artist incorect îşi vor găsi calea în bronzurile cu pîntee obscur şi eu zeci de braţe împietrite spre nori.

Şi apoi, pensiunea pastorului Tobie mi-e nesuferită. Pastorul mă suspectează; un doctor care colindă lumea după sculpturi şi temple păgâne... Un necunoscut care vorbeşte prea mult cu soţia lui. Un tînăr la ©are gândeşte prea ? mult Isabel. Toţi sunt nesuferit de înguşti şi de sentimen- taii. Leanor nu izbuteşte să mă emoţioneze, ei reacţionează | ca un personagiu convalescent. Nimic nou, nimic viu. Prietenia mea îi e necesară ca un confident. Nu se plînge de nimic, dar enunţă judecăţi şi defineşte situaţii cu o melancolie iritantă. A sfîrşit prin a-mi spune că aceasta îi e viaţa şi singurul regret propriu-zis e că nu are un copil, pentru pastor.

Acum se sfîrşeşte povestea fecioarei Isabel.

În dulapul eu geamuri şi cu perdele vişinii, alături de un album memorial, Isabel păstra ziua cînd James a îm- brăţişât-o (James avea pantaloni scurţi şi ea pantofi fără ciorapi, ca doi adolescenţi cari joacă încă „buy“ „buy“) şi păstra păpuşa dăruită de pastor în cea dintîi dimineaţă petrecută la spital, cu piciorul în ghips, şi

imaginea vagă, epurată, cu mii de conturi perfecte — începînd de la Saint George la prinţul de ¡Walles şi la reclama pentru

„ovallind“ — a logodnicului în costum de tennis, mai tîrziu soţ conducînd-o în trăsură la sindrofia d-nei Wallace, şi mai tîrzip, mult mai tîrziu, tată... De acum, dulapul -Isabelei ajungea neîncăpător. Copiii se coborau dintre vedeniile pitite sub geamuri şi Se rostogoleau pe scoarţa salonului. Într-o zi erau doi copii, în alta cinci. Isabel îi numea şi îi riubea în fiecare săptămână altfel.'

Despre toate aceste taine adunate în dulapul" cu geamuri ştiau numai două persoane. Şi amândouă aveau asemenea dulapuri.

Iată, însă, că într-o zi un străin se hotărăşte să doarmă în însăşi camera eu amintiri şi cristale. Ca orice strein, şi acesta era copleşit de însuşiri. Dacă ar vrea el... Dacă acest doctor tînăr care vine din Anglia i-ar spune, în faţa Leano- rei : „vrei să fii cu mine Isabel?“.,. — atunci ea l-ar învăţa să joace tennis şi, în schimb, el ar învăţa-o franţuzeşte. Doctorul ar ajunge mai învăţat decît pastorul, iar ea...

Drăceşti bucurii rodeau ghicind fază cu fază, nădejdi după nădejdi, asemenea gînduri în tainele Isabelei... Nu le putea ascunde. Lăudînd o casă şi sărutînd un copil — îmi voilbea eu mîinile, eu zîmbetul şi eu teama de a nu o surprinde.

Dar toate acestea erau de o profundă, definitivă mediocritate. Descopeream aici, la capătul pămîntului, aceleaşi nostalgii conjugale, şi reverii, şi aventuri...

E dureros şi amuzant, îmi spuneam, să nu întîlneso nici o excepţie, nici o excepţie. Să nu pot ieşi din cărţi anglo-tip, cu pastori tip, cu soţii ofilite.

Am înţeles că dacă pot activa în sufletul unor asemenea personagii, activez ca un reactiv propriilor lor structuri ; sunt adoptat şi asimilat după nevoile organismului propriu. E uimitor să mă descopăr schimbat, comprimat şi retuşat ca să pot pătrunde în sufletul unei fete sau fcmei. Trebuie să mă supun legilor lor intime, să corespund tiparului crescut din visele, filmele şi romanele lor. Să fiu acum un soţ perfect, acum

un amant original, un prieten idilic sau un confesor. Să asist la descompunerea mea în bucăţele cu deliciu masticate, alimentând piepturile lor înguste, sîngele lor subţire, ritmul lor Capricios şi minor.

Am vrut să seduc pe Leanor. Sunt sincer : încercarea mea de a o turbura era numai pretextul. Nu tînjeam o ; posesiune. Trupul ei fad nu-mi vorbea. Preferam pe acel al slujnicei. Voiam numai să ştiu că îi sunt necesar şi stă- pîn, că relaţia dintre noi doi e efectivă, că Leanor e a.*mea.*

Am izbutit să ajung nevertebrat, jumătate prieten, jumătate confesor, dozat cu calităţi pe- cari nu le bărtu- iisem, ignorîndunmi-se coeficienţii mei vitali, nepreţuind . huma în care mi-am înfipt adînc rădăcinile fiinţei mele, nebănuindu-mi nebuniile, nebănuindu-mi zările, p:

Şi am izbutit să concretizez idealul limfatic şi uni-
{ versal al logodnicului-soţ-părinte în sufletul Isabelei. Am Hzbutit s-o turbur, dar am turburat-o Cu ea însăşi, nu cu ; mine. Formele le avea, eu am fost numai conţinutul. Unde sunt *eu* în sufletul Isalbelei, ? Dacă iaş lăsa-o să nădăjdu- , iască — m-ar îndrăgi. Ce aş fi eu în dragostea Isabelei ?... Ai* trece din mine numai ceea ce sufletul şi trupul Isabelei ar putea apuca. Iar sufletul şi trupul unei fecioare sunt micuţe, mărunte, neputincioase, mediocre — iremediabil mediocre.

Ah ! lumea aceasta care refuză să primească tiparele instinctelor mele !...

întorsătura ultimă e comică, neaşteptată; Pastorul m-a vizitat aseară în camera mea şi mi-a cerut iertare > dacă trebuie să-mi vorbească serios.

Hg| Ce ama de gînd eu Isabel ? Fata a mărturisit surorei multe, multe. Dacă aş binevoi şă-mi expun gîndul, poate s-or ajunge la o înţelegere. Dar, mai întîi, vreau ca Isabel să fie soţia mea ?

Şi aş putea câştiga destul pentru o faini- lie■?... Şi multe alte întrebări serioase şi aşezate. Pastorul le numeşte creştine. Şi un adevărat creştin trebuie să răspundă...

—■ Noapte bună, Pastor Tobie...

Oatacamund... Plec minat de mine însumi.

III.
ISABEL

Aşadar, Isabel.

Dacă ar fi numai numele... Dar, pentru Dumnezeu, am- înţeles din cea dintîi seară că e aidoma fecioarei Isabel din Oaţacamund. E ea însăşi. Numai trupul e schimbat şi faţa mai frumoasă. Are cincisprezece ani, două surori şi urs frate. Nu o cunosc decât pe ea ; şi aceasta, pentru eă o cheamă Isabel.

Plouă. încerc zadarnic să citesc monografia lui Fer- gusson asupra excavaţiilor şi templelor din Mavalavaram. Nu pot gîndi — şi atunci încerc să vorbesc. Dialogul nostru are tot farmecul unei fete care nu gîndeşte şi al unui ins care încearcă să-şi învioreze gîndirea.

Fruntea şi ochii sunt neliniştit de mari. Are buzele adolescenţei.'Numai nările spun mai mult.

Farmecul contrastului, violent şi surprinzător, între pieptănătura de şcolăriţă la colegiu catolic şi tulburarea inconştientă, trupească, a nărilor.

Isabel e frumoasă cînd îmbracă vestmântul de duminică.

ISABEL ŞI APELE DIAVOLULUI

Scriu tot mai rar în caietul acesta pentru că altminteri ar ajunge manie. Ce să spun ? Pe Frăulein Roth n-am

întîLnit-o, iar la Universitate nu mă duc. Am căutat-o în sălile Muzeului. Nu mai vine.

Pietrele şi inscripţiile îmi iau tot timpul. Cred că mă interesează mult- influienţele Indiei în Anam, Siam şi Cam- bodge. Munca mea e liniştită şi concentrată ca orice vred- ■nică activitate ştiinţifică. Geniul ştiinţei e tocmai -faptul că nu se interesează de obiectele ei. Altminteri, ar ajunge la îndemîna tuturor. Dificil şi important nu e să palpiţi în faţa datelor, ci să le priveşti ca pe o serie de fişe pe cari trebuie să le citeşti şi să semnezi de primire.

Dar plouă. Şi ploaia e nesuferită -cînd eşti singur. De aceea am iscodit pe Isabel.

Se deşteaptă la şase dimineaţa ca să-şi scrie temele şi să se ducă la colegiu. Temele le scrie fără poftă, ca pe o datorie inevitabilă. Isabel nu iubeşte şcoala. Ar vrea să fie vînzătoare într-uh magazin de mode. Cîteodată, mai ales după ce se întoarce de la cinematograf, ar vrea să fie ■dansatoare sau doamnă cu bani mulţi. Dar magazinul de mode e visul ei cotidian. Acolo ar putea afla toate noutăţile venite din Anglia iar, mai tîrziu, ar putea fuma, cum fao celelalte fete.

Timpul petrecut la şcoală, pînă aproape de patru după amiază, nu-i aparţine. Trebuie să se igîndească la o sumedenie de lucruri cari nu-i plac sau cari îi sunt tot atît de indiferente, ca şi logodnicul Adrianei. în tramvai, însă, la întoarcere — se desfată. Se gîndeşte la ceea ce îi place. Priveşte domni tineri şi băieţi cu pantaloni scurţi. Nu e timidă şi nu-şi pierde niciodată bunul simţ. îi plac mai mulţi prieteni' dar preferă pe Noel, pentru că e şampion de hockey şi e mai bogat decît ceilalţi. Mama a spus că soţul trebuie să aibă bani ; altminteri căsătoria e nefericită, iar divorţul nepermis de Father Lucas. Fireşte, mama are dreptate.

Acasă, cea dintîi bucurie e ceaiul. Pentru că vine tîrziu, îl ia singură, comod, în picioarele goale şi cu „The Staleaman“ în faţă. Din jurnal,

citaşte pagina sportivă şi reclamele cari vestesc „sile“ — pentru că doamna Axon nu-şi îngăduie luxul copiilor decît cînd scad preţurile. Sfirşitul ceaiul, se culcă sau se joacă cu pisica sau citeşte romane de Baroness Orcfezi.

Totuşi, viaţa nu e atît de mecanică. Adesea vin prietene şi joacă tennis sau cîntă la pian. Pianul e dezacordat şi foarte vechi, iar prietenele nu ştiu decît prea puţine jazzs. Totuşi, se amuză îndestul, supravegheate de bunică. Aproape de cină, vine Noel care îşi sfîrşeşte lucrul la vamă -— sau Jimmy, care se întoarce de-a dreptul de la şcoala de eempluri, sau Georgc, care e telegrafist, sau Willy, care nu are slujbă, dar care a fost pînă iarna trecută şeful mecănic la un garaj de lux. Toţi aceştia sunt prieteni .buni şi unora din ei Axon le oferă whisky. Isabel se gîndeşte la toţi, îi ©întăreşte în minte sub toate raporturile, îi compară şi-i închipuie soţi. Preferă, însă, pe Noel — mai ales cinci îl vede în hainele lui creme şi-l aude vorbind de succesele sportive. Ca orice fată, • Isqbeî practică sporturi şi asistă la toate matchiurile cu intrarea liberă. Unele din ele sunt adevărate sărbători. Pregătirea durează un ceas, pentru că d-na Axon se pudrează eu multă grijă, iar surorile Isabelei îşi poartă părul pe umeri şi coafura aceasta, deşi simplă, necesită mult timp şi deosebită atenţie. La matchiuri, Tsaibel apare cu o pălărie cu panglici şi o rochie transparentă care îi dă doi ani mai an uit. Ca orice fată, strigă din stat şi aplaudă când favoritul sau prietenul se distinge. La matchiuri întâlneşte multe familii prietene şi se .întâmplă, ca una din ele să le invite, chiar în acea zi, la ceai sau la cină. Isabel se Ibucură, atunci, de ceea ce se numeşte „good-time“. Grupurile sunt foarte bine dispuse ; cîntă în cor ultimele romanţe, dansează şi rîd zgomotos, mai ales dacă. nu se află-bunica.

Duminica nu e tot atît de plăcută ca sîmbăta. Pentru că duminica se deşteaptă la cinci şi jumătate ea să se ducă, împreună cu toată familia, lă catedră. E drept, duminica poartă rochia cea mai scumpă, chiar dacă nu iese din casă. Dar sîmbăta e cu adevărat liberă şi noaptea, dacă sunt invitate, se duc la cinematograf. Invitaţia o face, de obicei, unul din pensionari. D-na Axon are întotdeauna cel puţin doi pensionari,

colegi mai tineri de-ai d-lui Axon, mai toţi funcţionari din Sud, scriind zilnic familiei, economisind lefiie — dar îngăduindu-şi câteodată să invite pe d-na Axon şi pe Isabel la cinematograf, unde ajung în taxi şi cumpără ciocolată.

Fireşte, nu la aceasta se rezumă existenţa bogată şi ¡ colorată a Isabelei. Qte amintiri nu se împreună cu faptele zilei, şi cîte fapte noi nu aduc zilele... De cîte ori n-au fost la Grădina Botanică în grup, şi nu s-au oprit :1a Victoria Memorial ca să se plimbe cu barca pe lac, să se fotografieze braţ-sub-braţ cu Noel... Şi picnicurile, Marna, pe malul fluviului, cu familia Pottar, care are un automobil enorm şi patefon cu colecţia bogată. Şi zilele Işde Crăciun... Numai în vacanţa de iunie nu se amuză prea bine, pentru că d-na Axon nu poate pleca cu patru ' copii în vilegiatură. Rămîn, astfel, în Calculta, aşteptînd ,,mousoonul“ ca pe un dar.

În mintea Isabelei stăpînesc două gînduri : vestmintele şi soţul. Amândouă îi vor realiza libertatea. Pentru îsabel, a fi liberă înseamnă a avea un soţ şi a purta rochiile scumpe cari o vor dezrobi de dispreţul doamnelor de la danciung şi cinematograf.

Visurile ei le cunosc, pentru că la un joc naiv şi stupid am întrebat-o cum şi-ar împărţi o zi perfectă. Mi-a spus : s-ar deştepta dimineaţa, s-ar duce la fereastă şi ar privi cerul. Apoi, ar face o raită cu cdlul în parcul cel mai apropiat. După aceea, s-ar îmbrăca luxos şi şi-ar vizita •prietenele iar, dacă plouă, ap ,ceti romane. Seara ar cînta eu soţul la „Nanking“ şi s-ar duce în fiecare noapte la }! cinematograf.

Oh ! dar aceasta nu se va împlini niciodată, pentru că, niciodată îsabel nu va găsi un soţ atît de bogat...

Şi fiinţa aceasta, totuşi, vieţuieşte, şi se

bucură, şi nădăjduieşte. Existenţa ei se desfăşura tot atît de plină ¡•chiar fără să mă fi cunoscut. Aşa cum se desfăşoară existenţele miilor de oameni cari răsuflă în preajma mea, la o zi depărtare de mine sau la o sută de zile. Iată cine sunt eu j cel care a crezut că poate tulbura vieţile. Dar ca să le tulbur trebuie să mă apropii de ele, să le ating cu răsuflarea mea, să le scutur, să le desfac. Eu nii pot atinge viaţa celuilalt. Cine poate atinge şi cunoaşte viaţa Celuilalt? Poate alergăm toţi după• aceeaşi[1] spargere a jafercului de fier. Nu ştiu. Nu vreau să repet aici întrebările anilor trecuţi. Dar Isabel mă nelinişteşte, se schimbă. Se schimbă aşa cum vreau eu ? Nu ştiu ce vreau. Poate numai să mă bucur de puterile mele, să aflu că *sunt* — observîndu-mi sufletul copleşind celelalte suflete.

Mă intrelb de câteva zile : eu nu vreau să împrumut,, să mă hrănesc cu nimic de la alţii ?... Ce viaţă prodigioasă, viaţa fecioarei Isabel...

Şi totuşi se schimbă. Se îndreaptă spre mine. Mă cere — cu ambiţiile sau nemulţumirile ei. Dar eu nu mai mă recunosc. Aceeaşi poveste. Isabel mi-a forfecat colţurile, mi-a pitit asperităţile — ca să pot pătrunde în sufletul ei. Mă ignoră. Toţi mă ignoră. Fiecare mă crede ce vrea el. Dar eu ? Eu — unde sunt ? Eu, din mine, din nopţile mele, din zorii mei ? Dacă aş urla, dacă aş sîn- gera — ei rămîn surzi şi orbi. Fiecare îşi continuă drumul, însemnat în creierul şi menirea lui. Sunt singur, între o mie de prieteni. Am crezut că dragostea te trece în celalt. Dar, te trece acolo unde'vrea el, unde vrea ea, în închipuirea lui, în nălucirile ei.

De ce am judecat eu viaţa Isabelei fără să o înţeleg ?

Şi, totuşi, am fost îndreptăţit s-o judec, pentru că am înţeles viaţa Isabelei. Oricine e Isabel. Oricine e, în acelaşi timp şi alături de geniu — o larvă.

Cred că am cetit undeva că larvele obţin adulţi diverşi, după temperatura la care sunt crescute. Iată ce vreau eu : să ¡modific

metamorfoza, să obţin aripi eu nuanţe rari, neobicinuite.

Fiecare vrea să supraveţuiască în urmaşi. Instinctul meu e abătut, e purificat. Vreau să supravieţuiesc în creaturile dublului meu. Ştiu că nu voi putea scrie niciodată, după cum niciodată n-am putut sculpta acel vis al adolescenţei mele, acea „nedumerire după victorie“ stinsă'în lutul şi varul neputinţei mele. Nu voi putea scrie nici asupra artei asiatice. Cărţile mele vor fi cele trei alături de cele zece mii. Dar eu vreau ca rezultatele experienţelor mele să modifice vieţile celorlalţi. Vreau să am fii, aceasta e. Şi oricine poate fi fiul meu, pentru că nimeni nu poate fi el însuşi.

Cît timp a trecut^ de cînd gîndeam altfel ?

Nu înţeleg prin ce împrejurări m-am abătut de la linia acestui caiet. Nu înţeleg recitindu-le, divagaţiile asupra Isabelei. Ea rămîne, eu o superbă încăpăţînare, a«eeaşi şcolăriţă, Isabel Axon', cu aceleaşi gînduri în jurul magazinului de mode şi a lui Noel. Noel e prietenul şi ddila. Alături, se insinuiază — oh ! ghicesc limpede aceasta — făptura neînţeleasă a doctorului. Isabel ştie de unde vine — dar nu înţelege de ce a venit. în anumite seri, ■doctorul o priveşte atent, iar frazele lui, deşi incorecte, au dedesubturi cari îi îmbogăţesc visele. Alătdată, doctorul e posomorit şi mîniat, privind-o ea pe o insectă ce se refuză descrierii din manual.

Suntem prieteni buni, dar ,eii nu am destul timp .pentru prietenia Isabelei. Am descifrat frumuseţea statuetelor anamite, dela Muzeu. Pînă mai ieri, le priveam eu ochiul cercetătorului lucind. De acum, fireşte, mă voi ' depărta tot mai mult de ădevăr în ceea ce priveşte bus- turile de lemn şi pietrele cioplite din Anam. De acum, dragostea mea le descoperă linii savuroase, revelatorii. Dacă adevărul nu se află prin dragoste, oriunde s-ar afla el, — nu mă interesează.

Nu ştiu de ce am scris aceasta, eu, veşnic sterp şi neîndrăgpstit. Dar, iarăşi, dacă aş înţelege tot ce scriu — de ce aş mai scrie ?

...Isabel vine adeseori în încăperea mea cu cărţi şi stampe. La început privea în treacăt fotografiile, cu acea naivă curiozitate şi vastă stupiditate feminină. Nu mă puteam stăpîni să nu zîmbesc observîndu-i neînţelegerea iar, mai apoi, indiferenţa. Aproape o îndrăgisem în acea zi eînd a răsfoit în cîteva minute albumul cu reproducerile în culori ale lui Kezan. Peştii cu ochii mari şi crinii nu o înduioşau.

Umbra albastra a munţilor nu o .ispitea să viseze. Isa- bel prefera pictura unei reclame de ceai, după cum prefera blonda buclată a cutiilor cu biscuiţi „Riva“ chipului fără seamăn al „Fetii întristate“ de Busho Ilara.

MTRCEA ELIADE

Familia Axon e seducătoare. D-na Axon nu citeşte deoît romanele aprobate de Father Lucas. Marea ei bucurie e să certe pe servitori în hindustani şi să-i amendeze cu o rupie de cîte ori n-au dus la timp breakfastul d-lui Axon. D-l Axon e singura excepţie, singurul sălbatec al familiei. De la cincisprezece ani a părăsit căminul pentru graniţa Afganistanului. La douăzeci de ani era şeful unui bungallow la Gamfok, dar a trebuit să demisioneze pentru că vina ziua întreagă şi lăsa bungallowul pe buna credinţă bucătarului sikkimez. De aţunci, a colindat peste tot, eu compania de telefon şi telegraf. A aparţinut cîtva timp postului permanent de la Lhassa — şi apoi s-a stabilit la Simla. Toţi spuneau că e iremediabil vagabond, că e incapabil să alcătuiască o familie, că e egoist şi vînător incorigibil. în anul următor, s-a logodit cu Anna Murden.

Sîngele d-nei Axon a biruit. Copiii sunt liniştiţi şi cuminţi ca tinereţea evlavioasă ă Armei Murden. Poate că Verna, care nu are decît doisprezece ani, se apropie de svăpăiatul ritm al tatălui. Pubertatea ei se dezlănţuie precipitat şi nervos în clima Bengalului.,Hoinăreşte cu haimanalele cartierului, vorbeşte hindustani şi tmdu măi corect decît cei mari şi ciupeşte braţele domnilor cu o vădită ostilitate. Aceasta e Verna, pe care n-ani avut încă timp s-o observ, pentru că ziua întreagă şi-o petrece la şcoală sau pe stradă.

Cealaltă, Lilian, e gemena Isabelei. E frumoasă şi tăcută. Nu înţelege, nu vorbeşte, nu are nici un dar şi nici o nelinişte. E bigotă, fără a fi religioasă. Se ruga, pentru că aşa a spus Father Lucas. O singură dată am 'Văzut-o vorbind şi protestînd, cu timiditate — cînd am desemnat o cruce. Aceasta era lucru diavolesc. Am tăcut amîndoi, stînjeniţi ca de prezenţa unui strein ursuz. Dacă ar fi fost Isus... Dar, era numai catechismul lui Falbert Lucas.

Isabel se mîndreşte cu prietenia mea, pentru că ea e o şcolăriţă, iar eu sunt un doctor. De cînd

am luat obiceiul să vorbesc cu eă în fiecare seară, după cină — gesturile îi sunt mai cumpănite şi cu evidente eforturi de a părea mature. Bunul simţ o ajută. Nu întreabă şi nu vorbeşte decît atunci cînd trebuie. Puţin cîte puţin, familiaritatea a ajuns capriciu, ia Isabel, Ştiind că nu mai pot da înapoi, încearcă şi izbuteşte un flirt ciudat,

în care adesea vorbeşte despre Noel, şi insinuiază seriozitatea sentimentelor cari îi leagă. Fireşte, eu rămîn cu ptcelaşi zîmbet, şi liniştea anea o nedumireşte.

De multe ori îi vqrbesc minunile Europei, şi o invit să se ducă să le vadă. Un sfat perfid şi o privire inocentă. Dar aceasta o leagă de mine mai mult decît o mărturisire. Noel, şi nici unul altul, n-ar putea vreodată ajunge în Europa. E atît de departe, continentul cu ţărmuri reci...

Îi cunosc toate prietenele. Catherine Irving v'ne. din. Anglia, fiică de pastor. Dar păstorul a murit, mama ' e ^necăsătorită şi Catherine, cu céle două .surori, e dansatoare. Castitatea dansatoarelor nu, e pusă la îndoială aici.

De curînd, domnişoarele Irving —' Catherine, Anna şi Loveday — s-au mutat în .aceeaşi casă cu familia Axon. Sunt vecinele mele, dar sunt acasă cînd ñu sunt eu. Dan- peazá la „Bristol Theatre“ şi adună bani Ca să se întoarcă la unchiul din Edinbpurg.

■ Nu cred ca Isabel să le iubească, pú” toate că pe , Catherine o cheamă „my cat“. Fetele au şaluri scumpe \şi rochii delbal. Isabel nu iubeşte eleganţa celorlalte.

|| ■ Mă întreb : de ce nu însemn eu faptele Isabelei cu vorbele Isabelei ? Poate, pentru că vorbeşte prea mult. Iar în faţa acestui caiet, nu mi le amintesc. Astăzi am fost chiar uimit că, după o dimineaţă petrecută împreună, sunt incapabil să scriu aici ce a vorbit. Gândurile — cu ajutorul gîndurilor mele — le cunosc. înţeleg ce spune Isabel, dar nu ştiu cum le spune. Probabil, se foloseşte d,\ exclamaţii; iar povestirile ei sunt prea frumoase -ca să mi le amintesc; sau sunt atît de personale, incit scrisul meu nedibaci nu

izbuteşte să le păstreze.

Astăzi Isabel mi-a povestit copilăria ei la Simla. Şi-a început şcoala la călugăriţe. A avut o prietenă care acum se află în Scoiland. Prietena era întotdeauna bolnavă, era palidă.

încerc iarăşi să surprind o fonmă precisă, un trup cu o anumită lumină şi un suflet cu anumite margini. Şi să fie aceasta Isabel. Iar alături de ea, prietena bolnavă. Nu izbutesc s-o văd. Unde e Isabel, sub brazii aleilor din Simia ? Oricine poate fi şcolăriţa cu prietenă bolnavei. Şi încă n-am spus tot; prietena e însăşi Isabel, mai palidă, mai tăcută ; o Isabel bolnavă.

Tot ce atinge ea, ajunge Isabel. Tot ce gîndeşte Isabel, ajung gîndurile tuturor. O neînţeleasă vrajă e copilăria ei; amintirile se desprind din lumină şi rămîn aburii, informe asemenea unor amintiri filtrate în suflet strein.

Caut, caut să înţeleg : de ce nu vorbeşte Isabel în caietul acesta ? Iată, acum se află în cămara alăturată şi cîntă. O aüd limpede, îi aud paşii, îi ghicesc trupul adolescent, comod răsturant pe scaunul sofá. Între ea şi Isabel din caiet — s-a ridicat un zid de neînţelegere. Ce aş putea spune mai mult ? Isabel cîntă. Dar oare nu cîntau cele zece mii alături de mine, în cămara cu sofá ?

" Undeva se află Isabel, ea însăşi, singur, neasemuită. Dar ce taină o ăscunde ? De ce nu pot zări şi eu sufletul Isabelei ?...

IV. POVESTEA MEA

Să recunosc : începusem acest caiet al vieţii mele ca pe o carte. Cel dinţii capitol prevestea un şir de evenimente pe cari mulţi le-ar fi citit pe nerăsuflate. Am avut curajul să însemn şi să delimitez primul meu pas într-un capitol. Aceasta înseamnă libertatea de literatură.

Acum privesc înapoi. Nimic din cele aşteptate nu s-a împlinit. Ritmul existenţei mele e schimbat. Linia începută s-a frînt, şi nu ştiu dacă am înlocuit-o cu o ailtă linie dreaptă. Pe miŞs Roth n-am mai întîlnit-o şi, probabil, nu o voi mai întîlni niciodată. îmi amintesc că în: cele dintîi săptămîni mă gîndeam cu multă bucurie la tovărăşia noastră reconstituită în Muzeu, şi nu osteneam închipuind conflicte. Existenţa mea, pare-se, refuză să se realizeze. Cineva din mine a murit aşa cum mor în fiecare zi, în fiecare om. Poate a fost tocmai cel ce plăcea lui Miss Roth.

Isabel are acum şaisprezece ani. A trecut un an ? Au trecut mulţi. Şi iarăşi iubesc caietul vieţii mele. M-am iubit întotdeauna, sincer şi total. Fireşte, în fiecare an m-am iubit altfel, dar o dîră continuă stăruia în fiecare schimbare. M-am iubit şi mai mult de cînd mi-am aflai Slăbiciunile.

Copilăria mea a fost incinerată de nădejdile şi visurile culorilor. Adolescenţa mea a crescut, sobră şi chinuită, alături de viaţa pietrei. în fiecare noapte îmi visam braţul scobind cu lumină piatra. Aşteptam să văd răsărind în cămara mea trupul întîiei sculpturi pe care o numisem de mult „Nedumerire după victorie“.

IV. POVESTEA MEA

Ea ar fi trebuit să sugereze spaima încercată în faţa prezenţei, „celuilalt“ din sine.

De nenumărate ori, am pregătit gipsul —.-şi întotdeauna l-am privit, după nopţi şi zile de lucru, deznădăjduit.

Dacă am supravieţuit acel an, a fost datorită Bisericii care nu-mi îngăduia să mor cu moartea mîinii mele. Credeam, cum numai un colos sterp poate să creadă. Toate pietrele pe-cari le-am sculptat în minte — mi-au sângerat, căzînd, trupul. Am încercat nedumerirea celei 'dinţii pietre cioplite. Înfrîngerea mea a fost atît de cruntă, îneît m-am îndoit dacă nu e biruinţă. Am cunoscut desperarea icelui ce ştie că vieţuieşte alături de un strein. Şi am încercat mila fără de margini, mila pentru geniul meu sterp şi pentru pietrele aşteptînd, întregi.

Puţin eîte puţin am îndrăgit migala şi m-am apropiat de lucrările preţioase, fragmentare, originale — după cum, cel care nu poate scrie o epopee, ajunge ziarist. Nu era nimic original în pietrele mele necioplite şi nimic nu e original în epică. Originali sunt numai ziariştii şi bijutierii. Am ajuns cel mai documentat critic şi cu teza mea de doctorat asupra motivelor decorative,. în Asia am eîştigat premiul Natorp al şcolii.

Aceasta e viaţa mea. Pentru mine spune mult şi îmi amintesc tot. Dar m-am hotărît să trimit acest caiet prietenului meu. El nu va înţelege şi nu va ghici nimic. Orice -om trebuie ghicit. Ajut pe singurul meu cetitor cu sumare şi nepricepute informaţii. Ştiu că existenţa mea e preţioasă. Eu o iubesc. Eu o socotesc mare. Prietenul meu e inteligent şi e scriitor. El va s-o judece. Bucuria mea •scriind acest capitol e numai uimirea cu care Mihail va primi manuscrisul unuia pe care îl socotise dispărut.

Eu nu ştiu să scriu. Voi povesti adolescenţa mea la întâmplare, aşa cum făceam scriind numai pentru mine, cînd aveam timp şi eînd mă aflam în faţa celor neînţelese. Gîndul acestei autobiografii l-am avut astăzi, recitind caietul şi singura scrisoare a prietenului, primită de mult şi lăsată — ca toate scrisorile — fără răspuns. O dorinţă

neînţeleasă de a fi socotit mort, de toţi. Şi am împlinit-o conştient de primejdia experienţei şi de pierderea bursei. E adevărat; după un an direcţia şcolii mi-a suprimat cecul lunar. Trăiesc acum muncind. Nu sunt nici mai fericit, nici mai* nefericit ca înainte.

încep cu singura parte luminoasă din viaţa mea, cu adolescenţa şi cu ibăsmul nedumeririi după victorie.
!' De ce am visat şi închipuit cu mirarea în piatră, migrarea cumplită pe care gladiatorul o încearcă înţeleg;.îd că adversarul e supus şi ascultînd zvonurile glorilei ? De ce am gîndit eu că orice victorie aparţine „celuilalt“, celui care plînge biruit ? Poate, ca să justific cele ce s-au ’-petrecut în urmă. Totul a fost o previziune. Eu sunt ursit să vieţuiesc tot ceea ce închipui şi plăsmuiese cu gîndul. Am iubit drama în piatră ea s-o simt, apoi, în carne. Ducerea a fost aceeaşi. Acum sunt cutreierat şi hărţuit de gîndul morţii, al morţii lungi. Cei ce vor trăi după mine vor judeca dacă şi această presimţire a fost împlinită, ţ' Cred că orice istorie adevărată trebuie să însemne numai etapele şi culmile, ceea ce e mare şi distinct. împletirea amorfă, cu date cotidiene, cu analize amănunţite — aparţine istoriei false, creeate de istorie. Tot ce e la fel cu ceiiaţi, e minciună sau poezie. Realitatea e , mare şi rară. Dacă lumea aceasta ar fi reală, toţi am fi ^Oameni mari. Lumea însă — şi fiecare ştie aceasta, dar nu o spune — lumea e ireală, deşi numai în parte. Probabil că altădată gîndeam altfel; dar ce dovedeşte ’ aceasta ?

...Al doilea mare eveniment a fost identificarea celuilalt, cel care mă împiedeca să creez, cel care îmi secase geniul. Intimitatea mea cu diavolul începe din acea zi. Cred că puţini moderni au crezut mai sincer şi s-au luptat mai persistent cu diavolul ca mine. Poate mulţi m-au învinuit de superstiţie. Dar eu le-am dovedit întotdeauna existenţa diavolului prin realitatea răului. Dacă diavolul ar fi o închipuire, o noţiune, o spaimă, o vechitură, un mit — răul ar fi aerian şi aburiu, răul n-ar putea fi întrupat. Gîndiţi-vă o clipă la toate înfrîngerile şi neputinţele. Tot ce trece dincolo de voinţă, de om, de destin, de lege. Acel rău neaşteptat, imens, pe care nimeni

nu-l combate pentru că fiecare s-a născut alături de el, a respirat cu el şi s-a bucurat de operele sale. Diavolul e un creator tot atît de vast ca şi Dumnezeu. Dacă diavolul n-ar fi mare şi real — viaţa noastră n-ar avea sens.. Oamenii nu se gîndesc ia aceasta, pentru că oamenii se gînidese la toate afară de ceea ce stă la capul unghiului, la viaţa lor.

Intimitatea mea cu diavolul a durat mult şi m-a dăruit cu gînduri rari. Din lupta cotidiană am aflat toate cauzele cari contribuie — de cîte mii de ani ? — la în- frîngerea oamenilor. Asupra lor am scris tratate largi. Au pierit în acel foc din 11 August, cînd am îndurat o prea adîneă schimbare ca să mai pot păstra legăturile cu un triecut pe care îl socoteam umilitor. Atunci am ars dăsagi de manuscrise, am ars totul în afara cîtorva caiete inchizitoriale, recente. Le păstram din îngîmfare, sau poate din prudenţă, sau poate numai ascultînd vechiul meu imbold de chin asupra-mi.

Ultima descoperire a adolescenţei mele a fost Inchiziţia şi „Exerciţiile“ lui Ignaţiu de Loyola. Eram în acelaş timp victimă, judecător şi călău. Am ars pe un rug sincer şi cumplit trupuri, suflete, cărţi, ispite. Dimineţile le petreceam exercitîndu-mă, gîndind, ridicînd planuri de întunecată strategie. A fost singura epocă fecundă, pentru că atunci aveam curajul să aleg, să spînzur şi să laud. Alegeam • aceasta înseamnă că vieţuiam ca un ales. Amorful, nepreeisul, sterpiciunea, amestecurile, tulburările — erau îndepărtate cu o singuranţă de inchizitor. Atunci ani învăţat mult pentru că ştiam să nu învăţ de- cît pentru a putea înfiera sau încercui prostia şi tentaţia. Din „nedumerire“ a rămas numai dragostea pentru artă şi hărnicia la cercetarea istoriei artelor. Nu ştiu de ce socoteam arta *celorlalţi* liberată de obsesiile şi conflictele mele. Am ajuns, după cum fiecare îşi aminteşte, singurul iubitor priceput al artei

asiatice şi, în acelaşi timp, singurul care puteam scrie o metafizică strategică a Diavolului.

Cartea mea s-a tipărit înaintea tezei de doctorat. Toţi au crezut-o imaginată, poetică, ireală, operă de vis şi de gînd nutrit cu vise. Efortul meu de a surprinde creaţia diavolului sub aspectul ei sfînt, adică real şi etern — a fost atît de cumplit neînţeles şi nerăsplătit, încît dezgustul de scris mă stăpîneşte de atunci cu o nemărginită putere. Cartea mea a fost numită de critici „cel mai izbutit coşmar al unui modern“. De atunci mă gînidesc adesea la înţelesul cuvîntului coşmar — şi sunt ispitit să-l învestesc cu deplină realitate.

În fumegarea celei dinţii cărţi publicate şi discutate, am întîlnit cea dinţii femeie. Povestea noastră se cunoaşte. Nu eu am dezvăluit-o. Cîtva timp după plecare, cînd socoteam faptul stins printr-una din acele libertăţi de geniu ale existenţii mele — scriitoarea şi-a publicat amintirile romanţate. Tot ceea ce a fost mai fals, mai teatral, mai superficial din viaţa mea — ea a publicat. Se desprinde din cele două sute unsprezece pagini o figură obsedată, posedată, alchimică, medievală. Se spune că diavolul mă vizita în visurile mele, mă chinuia ca un zburător — iar eu luptam asemenea inchizitorilor; că aveam un rug, un genunchier, o cruce şi un cleşte. Toate legendele şi stupidităţile au fost adunate. Rodnicia vieţii mele supravieţuind unui dezastru, simbolul viu şi reali- patea răului —■ au fost dezgustător de neînţelese. Dacă singura fiinţă care m-a îndrăgit, cunoscîndu-mă, a putut gîndi şi scrie astfel — mai puteam nutri nădejdi în ţara mea de la miază-noapte ?

Şi aceasta a fost, poate, o cauză pentru hotărârea de a dispare, de a fi cel puţin socotit pierit.

Povestea noastră nu se cunoaşte. Şi acesta nu prin voinţa mea. Scriitoarea şi-a publicat amintirile. Nu se cunoaşte rugul nedumeririlor mele. Nu se cunoaşte, aşadar, nimic.

[L] Cauzele schimbării mele nu le înţeleg. Ca orice fapt mare şi schimbarea mea s-a născut din nimic. Şi s-a născut ca să lumineze, să valorifice şi să laude nimicul. Firesc, renunţînd la diavol — am renunţat la tot ceea ce mai rămăsese mare şi înalt în sufltul meu. Poate judeca prea aspru. Am cultivat, de atunci, cu furie, nimicul; libertatea şi puterea de a crea şi nimici nimicuri. Adică, libertatea de a trăi la întîmplare, cum vrei tu şi cum vreau ploile cu zorile.

Lucrurile s-au petrecut astfel : după cîteva luni de la publicarea „Metafizicei“, în culmea zarvei, am obser

vat Într-o dimineaţă, aproape de patul meu, atingîndu-mă cu răsuflarea lui — un om care părea un diavol. M-âm scuturat, mi-am frecat ochii. Nu, nu era nălucire. Era un om ce părea un diavol. *Şi nu era asemenea diavolului meu,* diavolului adevărat, diavolului vrăjmăşind şi luptînd cu Dumnezeu. Nu ştiu ce s-a petrecut în sângele meu cînd omul ce părea diavol s-a apropiat, mi-a atins trupul, mi-a apucat mina şi mi-a şoptit : „chemat am fost şi am venit“. Ivii-a mintesc că un desgust nespus, o scîrbă de coşmar, o ameţeală de leagăn, un vârtej de boală m-a cuprins. Am avut febră şi, poate, mi-am pierdut conştiinţa.

Aceasta m-a vindecat de credinţa în Dumnezeu şi în Diavol. Însănătoşindu-mă, am ajuns om ca ceilalţi oameni. Tot ce fusese mit şi lege în existenţa mea — am privit ca pe o superstiţie, o păcăleală de sine, o momeală a spiritului meu prea însetat de absolut ca să nu-l găsească chiar în cuvintele fără înţeles. Tot ce fusese luptă, umbră şi lumină — am crezut basm şi stupiditate. Tot. ce fusese mare, a ajuns mic, la viaţa mea, de atunci, s-a mărginit printre şi pentru nimicuri.

Aflasem, curînd după boala mea, că un prieten, îndemnat de o conspiraţie ce voia să se amuze, mai vizitase în zori, într-un costum de bal, şi ană surprinsese tocmai în gândurile mele, tocmai în ceasul cînd zarea se stinge şi visurile ajung realităţi, pierind. Am mulţumit prietenului pentru că îmi dăruise libertatea. Iar, în 11 August, am ars toate hîrtiile unei adolescenţe pierdute în visul cel mare.

La 3 septembrie am plecat. La 14 septembrie am cunoscut-o pe Miss Roth. De atunci, povestea se ştie.

Oh ! cît îmi rămîne de adăugat !... Am recetit astăzi paginile scrise în caiet. Cred că existenţa mea e prodigioasă prin prăpăstiile din care e întruchipată. Nu aflu nici o continuitate între

viaţa din Oatacamund şi cea din Calcutta, şi nici una cu cea care a urmat, cu cea care a precedat. Completă şi strigătoare la cer răsturnare de vâlori. Am trăit pentru atît de multe ţinte, încît, fatal, fiecare an din viaţa mea se ridică duşmanul celuilalt. Gândurile, şi poate limba, în care sunt scrise paginile mele, sunt diverse. Un singur lucru se continuă : piatra cu ne-

dumeriri din adolescenţă, lutul nesehingiuit care îmi aminteşte *zi* şi noapte sterilitatea sufletului meu, şi mă ispiteşte cu toate libertăţile.
ţ Oh ! nedumerirea după victorie... De cîte ori n-am cioplit-o în drumurile şi gîndurile mele !... O am în suflet împlinită nu prin puterea mâinilor, ci prin împletirea faptelor şi a streinilor din jurul meu. În multe dimineţi şi în nenumărate amurguri am contemplat un alt lut transfigurat în aceeaşi nedumerire...

Şi acum, revenind, trebuie să încep povestirea făgă - fjiiuită lui Mihail. De unde va începe şi unde se va sfîrşi — nu ştiu. Caietul mă aşteaptă oricînd, pe o masă grea de cărţi. Şi adesea, scriind aceste ultime pagini, am lăsat o propoziţie fără punctuaţie ca să pot fuma sau să mă gîn- gpesc la Isabel.

OGLINDA CU PAGATE

Fratele Isabelei se numeşte Tom şi e instructor gimnastic la colegiul St. Xavier. De cînd locuiesc împreună cu el cunosc un tînăr sănătos şi un trup superlb. Tom nu are încă douzeci de ani. A absolvit colegiul pentru că era şam- pion la toate sporturile. Ştiu mult din copilăria lui. E simplă şi clară : jocul. Un joc necontenit, fără reguli şi fără prejudecăţi higieniee, fără sens şi fără estetică. Jocul Vernei e altui : neliniştit şi orientat, nervos şi capricios. Verna se joacă pentru că nu poate face, încă, altceva. Sexualitatea ei străbate şi se trădează În gesturi. Tom s-a jucat ca un copil; jocul lui era sincer, liber, gratuit, creator şi uman. Odată eu alfabetul şi catechismul a deprins noţiunea sentimentală a sportului, A început să iubească recordurile şi să citească reviste americane. Alături de rare cărţi — Conan Doyle şi Edgard Waliace — magazinul cu planşe, reclame şi fotografii de trupuri îi rezumau lecturile. Tom e de o ignoranţă divină şi de un sincer catolicism. Nu pierde nici un serviciu la catedrală şi se roagă în fiecare noapte.

Odaia noastră e ciudată şi fermecătoare ca orice loc alcătuit din contraste groteşti. Un perete cuprinde biblioteca mea şi colecţiile de planşe asiatice. Reproducerile din pictorii epocii Ashikaga, pe hîrtie de mătase, sunt prea frumoase ca să le păstrez în dulap. Şi, cum nimeni nu poate spune că nădăjduieşte să obţină cîndva originalele — cu atît mai puţin cu cît, sărăcit cum am ajuns acum — discreta mea mîndrie de colecţionar n-a suferit atîrnînd în pensiunea d-nei Axon ¡planşele cu duhuri, balauri şi nori.

De cealaltă parte a odăiei se află patul lui Tom şi comorile lui: discuri de fief, greutăţi, ghiulele, mingi, bastoane, i rachete, bocanci cu ţinte, pantofi albi, covorul pentru exerciţii, plânşi anatomice, colecţia de reviste sportive şi „Enciclopedia sănătăţii“, cumpărată în rate din America.

ISABEL ŞI APELE DIAVOLULUI

Niciodată n-am avut un prieten mai sincer. Se încarce de la colegiu la ora ceaiului şi strigă cu bucurie : „Allo ! doctor !“ îşi ia baia şi umblă prin cameră cu un ştergar în jurul umerilor, cu trupul lui neînchipuit de fru- mos. gol, gol şi divin. Fumează şi discută sport sau dragoste. în dragoste e nepriceput şi timid. Ascultă poveştile altora cu un sincer respect şi o evidentă rîvnă. Serile, cînd n-am poftă de lucru, îl iniţiez — perfid şi superior. Vorbăria mea se sfîrşeşte cu dorul lui de somn şi cu scuza că trebuie să-şi facă rugăciunea. îngenunche în faţa patului, îşi reazemă coatele de saltea şi se roagă fără nici o şovăitoare sfială de lumină, de prezenţa mea sau de zvonurile jazzului din vecini. Ruga lui Tpm nu o aud, pentru că fap- ⁝ tul ei mă uimeşte prea mult ca să mai pot fi atent. Faţa lui ■ Tom e luminoasă, zîmibitoare, concentrată şi desprinsă de umlbrele muşchilor. Trupul lui îngenunchiat' e paradoxal ca un Apollo pocăit. Sinceritatea credinţei lui — simplă şi amplă — mă umilea în cele dintîi zile. Apoi m-a nedumirit, m-a revoltat. Cum nu scriu aici o carte ou prea multe amănunte, sfîrşesc descrierea rugăciunii lui Tom fără a fi spus tot ce-am îndurat şi tot ce m-a desfătat. Poate în- tr-una din acele seri cînd îl priveam gol şi înălţat, mi-am amintit'cu jind anii mei şi în suflet s-a iscat ispita. Aceeaşi ispită de a tulbura, de a strecura îndoieli, de a chema conştiinţa libertăţii într-o existenţă liberă şi stupidă. Nu ştiu, pe Tom, prietenul meu, nu l-am urît. Frăţeşte, indiferent şi pătimaş (oh ! în sufletul meu cuvintele acestea nu se exclud...) i-am arătat un alt drum, i-am descoperit alte zări. Ceea ce aşteptam în dorurile mele nu era pierderea credinţii ; Tom nu poate renunţa la Dumnezeu. Eram curios să aflu, însă, faptele ce vor urma luminării lui cu acele lumini false şi nşstatornioe ale omului modern. Nu gîndeam să-l cultiv ştiinţificeşte. Experienţa mea era o ‘ experienţă morală^ aşa cum sunt toate. Ce se va întîmpla în acest suflet lăsat liber, îndemnat de altă autoritate decît cea a catechismului, vieţuind altfel decît în familia Axon şi pe terenul sportiv ? Nu-mi găseam vină ; dacă

Dumnezeu există real în viaţa lui — lumea nu-l va putea pierde (în sensul de pierzare creştină). Dacă totul e superstiţie şi refugiu — lumea îi va arăta alte superstiţii şi refugii, nu mai puţin complicate şi nu mai puţin reconfortante. Pe Tom, prietenul meu, îl iubeam cu toate ramurile sufletului; adică, cu toată setea geniului meu sterp, uscat pe alocuri şi ars, cu amintirea vie a nedumeririi necioplite în piatră.

Spectacolul nudităţii lui colindînd prin casă fără sfială, cu acel sumar ştergar, cu umerii bruni şi elastici pe oase drepte... Tom nu ştie ce înseamnă sfiala de nuditate. La început îl numeam păgîn, dar apoi am înţeles că sunt mai aproape de adevăr ehemîndu-l catolic plastic, sculptural, sportiv.

Orice prietenie se întemeiază pe o parţială, dar susţinută neînţelegere. În faptul ghicirii celuilalt se strecoară prea mult dania prietenului. Şi totul se petrece cum trebuie pînă în ceasul cînd substanţa se revelează — fără voie — din amândouă părţile. Ceasurile acestea sunt rari. Le cunosc numai anumiţi oameni. Aceştia sunt minaţi, de obicei, de 6 menire crudă şi eforturile lor cele mai dureroase se îndreaptă tocmai spre actul descoperirii umbrei sau osului strein din făptura lor. Nu pretind că scriu adevăruri generale şi eterne. Amintesc că sentimentul eternităţii şi setea de a păstra legea m-au părăsit de mult. Tot ce scriu trebuie înţeles ca izvorît din vieţile cîtorva ; a mea, a Isabelei, a prietenilor mei. O celulă şi cîţiva vecini, cu un anumit proces osmotic.

Aşadar, prietenia lui Tom se sprijină pe o prea falsă şi flotantă reconstituire a sufletului meu. Eu nu sunt doctorul înţelept, înălţat şi dincolo de rău. Viaţa mea n-a fost furtunoasă, şi prezentul nu e calm marin. Eu n-am colindat pămîntul aşa cum crede Tom, ameţit de poveştile serilor. Dimpotrivă, furtuna, şi răul, şi neprevăzutul de- abia acum le cunosc. Nu ştiu dacă un conflict metafizic e real sau

fantastic ; <jlar ştiu că nu e asemenea a tot ce m-a ispitit şi cu tot ce am luptat în ultima vreme.

Torn a găsit în mine ..The man who knew too much“— BL procesul de creaţie a doctorului se desfăşoară lent, dar ■¡ptinuu în mintea lui eu prea puţine gînduri şi mai puţine »părţi. Lucrurile apar atunci complicate, fantastice, obscure, cu serii infinite de specii, cu nuanţe de nesurprins. Numai o minte aglomerată, un creier supraexoitat de lecturi •— poate pune ordine în fapte, poate simplifica, şi ordona, şi lumina. De fapt, viziunea cea mai clară a luminii şi a spiritului, eu am avut-o întotdeauna în preziua surmenajelor. Evident că nu recomand metoda. Dar, aflîndu-se mai aproape de mine decît higiena şi manualele de educaţie Iprln reducerea lecturilor — o însemn ca un fapt şi o latură a sufletului meu.

|! Tom nu mă ştie şi niciodată, poate, nu mă va şti. Sunt alături de zarea înţelegerii lui. Şi el se află, poate, undeva sub zarea minţii mele. Un lucru mi-e îngăduit să spun : că eu pot nădăjdui Să-l .înţeleg pe Tom adevăratul, unul (dacă se află) — iar el niciodată nu va putea pătrunde în lumina şi umbra „celuilalt“ din mine. Oh ! acea sfîntă nedumerire care mă ascunde şi mă păzeşte de iscodirile vecinilor. Nu e uşor de înţeles un geniu ; dar e peste putinţă de înţeles un geniu sterp. Sunt culmi luminoase pe cari le poţi urca |l tocmai pentru că sunt luminoase. Cînd peste tot pluteşte negura, şi peste tot ameninţă prăpăstiile nedumeririlor — nimeni, nimeni nu poate cunoaşte acel munte, care nu are nici nume, nici stăpin.

y, Eu sunt liber tocmai pentru că linia gîndului meu n-a tăiat piatra. Cel mai fecund kalharsis nu ,e creaţia, ci neputinţa de a crea.

Din cea dinţii zi de cînd Tom locuieşte în camera mea, camera lui fiind închiriată d-lui Thacker, de la .Vamă — m-a rugat să-mi fie.profesor de gimnastică. Au trecut luni de cînd

mi-am descoperit trupul privit şi admirat din afară, indiferent de crizele fiziologice, indiferent de sexualitate. Trupul plastic, muşchii preţuiţi nu fizic, ci estetic. Au trecut luni, dar eu uitasem iarăşi

Tom nu-şi contenea mirările, privindu-mâ. În ciuda cărţilor cetite cu umeri aplecaţi şi a stampelor privite cu şoldul sucit, în ciuda liniilor strîmlbe ale bronzurilor de eari mă îndrăgostisem — trupul meu păstra structura robustă şi echilibrul masculin moştenit din răzeşi. Un ultim vlăstar din familia cu trecut şi faimă pe malul Argeşului.

În aceeaşi seară Tom ani-a găsit lipsurile şi mi-a întocmit program. Pe covor, gol şi alb, trupul urma gesturile lui Tom. Am deprins mişcări dificile şi am cunoscut voluptatea efortului, cu pumnul înfăşurînd osia ghiulelelor, cu grumazul înfipt, ou sîngele gonit din cavităţi şi răsflurea oprită sub buze strivite. în puţine săptămâni, elasticitatea şi siguranţa muşchilor s-a schimbat. Ritmul trupului în mers şi-a recăpătat instinctul rectiliniu. De cînd am învăţat boxul, priveam mai dispreţuitor trecătorii şi mă avântam fără emoţie, noaptea, în bazare.

Săptămânal, Tom îmi măsura muşchii, toracele şi completa acel rit complicat al instructorilor gimnastici, ca să afle coeficientul progresului. Rezultatele îl mulţumeau într-atît înoît mă îmbrăţişa şi, culegând în goană ştergarul, se grăbea să urle în toată casa, comunicînd cifrele. Peste cîteva minute d-na Axon ştia pe dinafară circonferenţa bicepşilor mei şi volumul toracic. Lista circulă, de la Isabel la domnişoarele înving şi înapoi la Vema, care refuza să se entuziasmeze, oontinuîhd să necăjească cu evantaliul pe d-l Thacker de la Vamă. D-l Axon mă sjlea să beau whisky, iar eu, câştigat de bucuria generală, invitam grupul la „Elphinstene“.

Nu aceasta, însă, mă încălzea. Priveam cu un zîm- bet indiferent cifrele şi chiar după ce Tom

îmi traducea sensul şi îmi citea comparaţii din revistele lui, nu mă des- fătam. Bucuria mea cea mare era să-l văd pe Tom concentrat sau desfigurat, întocmind exerciţii noi şi iropro-vizînd lupte pe covor. Luptele acestea, trînte sincere şi învrăjbite, au fost marea mea surpriză. începeau îiitr-un soiu de ritual care-şi avea, ca toate riturile lumeşti, un farmec nespus. Amîndoi, în aceeaşi goliciune complectă, ne priveam în oglindă,, umăr la umăr, încordîndu-ne pe rînd grumazul şi braţele, pieptul şi genunchii. Instructorul avea trup brun, svelt, cu piept larg. Elevul, trup allb, înalt, cu pulpe lungi. Ne descopeream frumuseţea în fiecare seară, ou strigăte şi felicitări. Descopeream rotunjirea umărului, rotunjime pietroasă, cu vine de muşchi. Descopeream platoul pieptului, cu sinul oblong încordat spre subsuori : şi pîntecul frumos, lung, asounzînd urîciunea proceselor ; şi coapsele strînse, cu oase late, şi cu sexul tinăr, robust, calm. Şi admiram genunchii fără gropi, genunchii legînd pulpe cu linie sigură, înfiptă în talpa liberă şi călcfflul plin.

Cu prilejul felicitărilor începea trînta, unul strîngînd pumnul celuilalt şi îngenunchindu-l. Lupta era prietenească, aşadar crudă, nesăţioasă de izbîndă. I-am cunoscut lesne tehniea şi trategia. Tom obişnuia să-şi încolăcească braţul sting deasupra gîtului şi braţului meu drept. Piciorul lui, apoi, se 'Strîngea în unghi pe şoldurile mele, susţinut de genunchiul celuilalt picior. în cîteva minute eram Infrint şi el îmi comenta lupta cu o copilărească seriozitate. în multe seri am făcut eforturi să-l biruiesc şi întotdeauna pierdeam, datorită neatenţiei ce urmează concentrării supreme.

Odată, lupta noastră a durat mult. Fiecare eram înciudat de rezistenţa celuilalt. Oasele se frîngeau şi se împleteau cu o inedită elasticitate, lăsînd acea neasemuită senzaţie de dilatare, care e mai mult morală decât fiziologică. Braţele

eăutau şi găseau puncte de sprijin neaşteptate. Ochii priveau covorul sau colţuri din pat, raze din oglindă, sau fîşii de tapet. îmi amintesc pauze de gînd, speranţe copilăreşti, sentimente umilitoare. Sub muşchii lui Tom ghiceam svîcnind acelaşi sînge din trupul meu răscolit.. Şi deodată, am simţit că Tom se predă, vrea să fie înfrînt,. deşi era stăpîn şi pe forţele lui şi pe luptă. în clipa următoare—dar cîte clipe au trecut ?...—Tom se afla lungit, biruit, ucis pe covor. Ascultând unui gînd orb i-am pus piciorul în piept şi am împlinit statura grupului din adolescenţa mea. Efectul a fost de o măreţie stranie. Victoria a durat o veşnicie. Şi, totuşi, n-am *încercat* acea nedumerire pe care o păstram şi o.simţeam de ani. Aş *ii* vrut să plîng. Aproape lăcrămînd, Tom aplaudă, istovit.

— Eu am vrut să mă înfrîngi !...

— Nu, Tom, eu am vrut.

Lupta a reînceput, sălbatecă. Inconştienţi, obosiţi, îndârjiţi.

Cînd m-am deşteptat din amorţeala de instinct şi ceaţă, nu ştiu — dar îmi amintesc că m-am deşteptat în aceeaşi clipă cu Tom. Şi conştiinţa m-a făcut să înţeleg crima împotriva mea, şi împotriva lui Tom, şi împotriva simplicităţii sănătoase a prieteniei noastre. Biruisem încă odată pe Tom, dar cum aş fi biruit o fată. Urîndu-l, l-am iubit — dar cum aş fi iubiţ o fată.

Deşteptarea n-a fost tragică. Amîndoi eram copleşiţi de spaima faptului. Am adormit fără să ne privim, eu cu faţa spre cadrele epocei Ashikaga, el cu ochii agăţaţi de colecţia gimnastică.

În noaptea aceea am întîlnit iarăşi'Diavolul, real, viu, apropiat. îmi amintesc că mă aflam ia capătul unei scări de piatră, cu braţele acoperindu-mi capul, iar în faţa mea, din umbră şi zare, prietenul adolescenţii mele, acelaşi, izvorînd ispite zîmbind.

De a doua zi ara trăit o viaţă schimbată. Am înţeles şi ghicit prezenţa păcatului, a acelui păcat strigător la cer, creştinesc, uman. Orice argument mi-aş fi adus, orice încercare de bagatelizare filosofică sau porcească — se sfărma de existenţa acelui simţ intern, simplu şi tragic. Ca să pot supraveţui, m-am schimbat. Nu m-am întors la vechea mea credinţă, n-am redevenit medieval. Nu mi-am poruncit discipline, pentru că libertatea de care mă bucurasem prea mult nimicise voinţa organizată: Voinţa mea era acum spasmodică, întreruptă de vaste perioade aride sau pocăite, capricioasă.

Am încheiat exerciţiile fizice cu instructorul şi victima mea. în cea dinţii seară cînd ne-am

regăsit iarăşi goi, un sentiment penibil, copleşitor, de durere nestrigată, de scîrbă şi desperare, de sinceritate, de părăsire — ne-a cuprins pe amîndoi. Citeam zbaterea şi lacrimile sufletului
meu pe faţa lui Tom. Chiar regăsirea noastră, în aceleaşi împrejurări, părea menită, potrivită de destin. Trecuseră i câteva zile fără a ne fi revăzut goi. Ne evitam instinctiv. EI se întorcea tîrziu de la colegiu, eu lucram cu o spaimă neînţeleasă, zi şi noapte.

în acea seară sfârşeam baia la un ceas neobicinuit, ypâră să-mi dau seamă, m-am privit — lucru neîntirnplat
în viaţa mea--mult timp în oglindă. N-am auzit paşii lui. pTorn, şi el n-a bănuit prezenţa mea în camera vecină. S-a .dezbrăcat şi a început exerciţiile pe covor. Ne-am întilnit amândoi, şi am împietrit privindu-ne trupurile. Era un -păcat greu între noi, şi nici el, nici eu nu eram vinovaţi. Tovarăşul adolescenţii mele ne minase. Tom nu ştia ' aceasta. Eu nu ştiam ce să-i spun, -ce să fac. Am urmat atunci sfatul clipei de fericire înţrevăzută, anticipată în minte — şi am îngenunchiat în faţa lui Tom. Ce am spus, ce m-am rugat, nu-mi amintesc : Poate m-am rugat stăpânului raiului pierdut. M-a deşteptat plînsul lui Tom, frumos .şi blînd, alături de plînsul meu scuturat. Mai prudent, Tom m-a sfătuit să tac, să nu primejduesc situaţia. D-na Axon poate să ne audă. Ne-am ridicat, ne-am sărutat ca doi fraţi şi ara îmbrăcat pijamalele cu o nespusă linişte înseninată în suflet. Eram fericit ca orice om, ca orice creştin. A fost singurul act creştinesc — pur şi sfînt, spontan şi veşnic — pe care l-am împlinit în noua mea existenţă închinată capriciilor minţii şi libertăţii slăbiciunilor mele.

N-am reluat, totuşi, exerciţiile. Nu ne stânjeneau trupurile noastre goale, ci contemplarea lor în comun şi o laudă a lucrurilor trupeşti ni se părea zănatecă şi infamă.

Un lucru am observat în curând. Tom era

mult mai legat, mai supus, mai stăpânit de mine. Prietenia noastră, în ciuda împotrivirilor mele, a ajuns idolatră. N-aş' putea spune că totul se datoreşte păcatului dintre noi. Tot atît de just ar fi ca totul să se datorească actului de pocăinţă şi iubire prin care ne-am curăţat. Tom mă iubea mult şi înainte, mă admira şi mă slăvea în falsa viziune a bunătăţii mele. După păcat, însă, fericirea lui de frunte era să mă asculte vorbind. Alegeam subiectele la întâmplare ; despre filme şi despre Evanghelii, despre sport sau despre romanele lui Edgard Wallace, pe care trebuia să le citesc ca să nu-l jicnesc.

În timpul purgatorului nostru am fost adesea prins de alte încercări şi uluit de alte revelaţii. Nepriceput în meşteşugul scrisului le-am lăsat la o parte ca să sfirşcsc amintirile şi istoria lui Tom. Le voi povesti mai tîrziu. în aceste răstimpuri eram absent din prietenia lui Tom. Iar el mă ghicea chemat în altă parte. Luase obiceiul să se poarte cu mine. ca şi cu un bolnav. Umbla numai în vîrful picioarelor şi se culca devreme. Nu vorbea şi nu întreba. Era o umbră supusă şi zăream în lectura mea de noapte, deasupra paginii cu chipuri groteşti — trupul lui brun şi pur.

Nu-mi amintesc de cînd am început să lucrez serios la ispitirea lui Tom. Probalbil în aceeaşi săptămînă eu marea mea încercare împotriva Isabelei. Ispita lui Tom a fost, de astădată, sinceră şi complet spirituală. O începusem de mult, dar am organizat-o tîrziu. Şi pentru sufletul meu sterp era o proaspătă bucurie să mă îndrept pe două cărări diverse către cei doi fraţi. Alesesem cărarea libertăţii cu Tom, şi cea a robiei cu Isabel. Faptele vor lămuri aceste cuvinte, seci ca toate cuvintele ce se spun înaintea faptelor.

Isabel nu bănuia cele ce s-au petrecut între

Tom şi mine. Ea nu ştia decât prietenia noastră, prietenia a doi tineri cari îşi fac exerciţiile împreună şi colindă împreună în anumite nopţii. Cunoştea aspectul fizic, social al tovărăşiei noastre, poate şi cel moral — dar în nici un caz legătura teologică dintre noi, uniţi prin voinţa diavolului şi spălaţi prin actul spontan, dumnezeiesc, al pocăinţii.

Isabel se lega tot mai mult de mine. Ispitele aruncate cu un an mai înainte rodeau accelerate de prezenţa mea, de anumite gesturi de ale mele. După ce am renunţat la cecul şcoalei, banii mei s-au împuţinat simţitor. Puteam trăi din economii şi cu ajutorul singurului unchi care îşi mai amintea de mine, şi îmi trimitea la câteva luni odată o anumită sumă pentru care nu primea dectî o mulţumire telegrafică. Scrisori nu trimiteam, su'b nici un motiv. Şi, fireşte, scrisori nu mi s-au trimis. În cele dinţii luni am suferit de izolarea mea, apoi am înţeles rarul privilegiu al situaţiei. Nu ştiam nimic de ţara mea de la miază-noapte. Se putea întîmpla totul acolo, şi eu nu ştiam, după cum nu ştiu acum. Plecarea mea, dintr-un elan liber, a fost antre- , nată în schimbări cari mi s-ar fi părut de negîndit înainte de realizare. Dacă ar trebui să rezum în cuvinte puţine experienţa mea, aş spune că jocul m-a dus mereu tot mai departe, tot mai adine în real. Şi filosofia mea s-ar reduce la o singură dogmă : joacă-te ! jocul singur păstrează instinctul realităţii, trăieşte şi se mişcă în realitate. Toate celelalte dogme, morale sau imorale, sunt ţesute în şi din închipuiri.

Aşadar, pentru că aveam prea puţini bani, â trebuit să muncesc pentru bani, lucru ce nu făcusem niciodată înainte. Şi a trebuit să muncesc aşa cum nu gîndisem niciodată : tapînd la pian pentru exerciţiile trupei d-relor Irving. Aceasta m-a legat mult de familia Axon. Raporturile noastre au ajuns de o nelbănuită intimitate. Cîştiga- sem încrederea d-nei Axon prin banii ce-i primeam, prin munca mea printre

cărţi. Dar îi cîştigasem nădejdile prin prietenia mea cu Isabel şi dragostea prin faptul că mi-am mărturisit hotărîrea de a rămîne şi lucra aici. Cu leafa mea de prim repetitor la *Bristol Theater* aveam tot atît ca în anul cu cecul şcoalei. Numai că, de acum, trebuia să lucrez şase ceasuri pe zi, lucru propriu-zis, crud şi silit — ceea ce hotăra pe d-na Axon să mă socotească om întreg.

Cele două luni după fapta de la Bristol au un aspect pustiu şi impresionant în timpul zilei. Cei ce o cunosc.în asemenea ceasuri se socotesc aleşi, intraţi într-o ceremonie ocultă şi grandioasă. Repetiţiile de joi dimineaţa sunt cele mai plăcute. Isabel se aşează pe banca dirijorilor, fericită că poate privi dansatoarele şi vorbi cu tinerii cari alergau prin sală şi ateliere fără jiletcă şi eu mînecile cămeşilor strînse deasupra coaielor. În puţin timp, Isabel a ajuns tot afît de intimă şi necesară repetiţiilor, ca şi celelalte *girls.* Necazul ei că nu se pricepe în dansurile grele era coperit de fericirea că toţi aplaudau după ce Isabel sfîrşea de cîn- tat *Ramona, My blue Heaven* sau *ThaTs my weakness now.*

Cele douăsprezece fete erau dirijate în balet de Cathe- rine, dar maestrul nominal era un rus, Stalin, venit din Australia şi căsătorit cu nepoata patronului. Stalin se pricepea în toate artele, dar cel mai puţin se pricepea în dans. Pentru el, toate dansurile, ca să placă, trebuiau schimbate în ritmul dansului rus. Stalin modifica ciudat jazzul şi înlocuia imaginaţia cu reminiscenţele din anii petrecuţi în Rusia Imperială. Nu avea nici calităţi, nici defecte — şi părea foarte puţin rus. De aceea, poate, dorea atît de mult să schimbe totul în valori ruseşti.

Ajutorul lui Stalin era d. Fox, crescut în şcoala americană. Fusese chiar la San Francisco, pe cînd era elev telegrafist pe bordul unui vas olandez. Din America adusese tot, deşi nu aducea mult. Marile succese ale trupei d-relor Irving se datoresc împrumuturilor şi hrăniciei d-lui Fox. Isabel, îndeosebi, se împrietenise mult cu- el şi îl chema „my fox[c]‘ sau „darling“, ceea ce nu făcea decît cu Noel. Fireşte, Isabel se gindaa adesea :1a d-l Fox ca soţ şi viitorul căsniciei lor n-ar fi fost mai prejos decît căsnicia noastră (aşa cum o închipuia Isabel) pentru că, dacă eu aş fi adus-o în Europa, d-l Fox ar fi purtat-o în America. Apoi, ei avea toate şansele să ajungă, bogat, iar eu. prea puţine ca să ies din mediocra stare în care ajunsesem prinir-o nebunească renunţare la banii şcoalei. (Isabel găsea lucrul acesta atît de neexplicabil şi absurd, incit multă vreme n-a voit să-l creadă, preferind să mă socotească mincinos decît prost).

Pianul se afla într-un colţ al-scenei. Directorul teatrului economisea mult neplătind un profesionist. îmi lăsam şi eu haina în cuier, ca toţi tinerii, şi tapam pentru exerciţii. Catherine observa ritmul şi arcurile schiţate de pulpele dansatoarelor, număra şi batea' din palme, oprea pianul, relua dasnul, arăta figurile noi, felicita, încuraja şi exclama „goodness ras !“

La început eram stînjenit de situaţie şi, într-un anumit sens, de decadenţa mea socială.

Păstram titlul de „doctor“, dar mi se părea, în cele dinţii zile, că intimitatea celorlalţi avea o răutate şi o bucurie ascunsă. Nu era aşa. Resturi din vechea mea mîndrie mă făcea să'roşesc, să mă fîstî— cosa,-să încerc atitudini false de dispreţ sau indiferenţă ca.

să se vadă că mă aflu într-un asemenea mediu fără voia mea, printr-o supărare a soartei. Curînd şi firesc am simţit că nimeni nu mă dispreţuia. Am ajuns prieten cu toţi şi prietenia mea cu Isabel a luat o nouă întorsătură. Isabel spera acum mai mult. Era cu mult mai intimă, mai drăgostoasă. în anumite seri, în urma jocurilor, ne îmbrăţişam din greşeală şi îmbrăţişarea noastră dura. Isabel continuă să ne vorbească în acest caiet. Isabel e aceeaşi. Eu — şi cu cel din sufletul Isabelei — m-am schimbat. Cum, cum — încerc s-o spun, dar eu însumi nu înţeleg prea mult.

Am deprins obiceiurile teatrului varieteu. Veneam cîteodată şi nopţile, cînd în locul pianului se afla jazzul. Aveam hainele mele cele mai bune şi întovărăşeam pe Tom. Nu plăteam decît consumaţia şi aceasta făcea fericit pe Tom ; privilegiul i se părea de neatins.

în jurul lui Tom începusem experienţa cu preludii lungi. Hotărîrea de a-l sili să părăsească oraşul pentru lume am luat-o într-o noapte cînd sufeream prea mult de căldură şi de neliniştea înxîmplărilor ca să pot lucra. Continuam Îucrul pentru că orice lucru trebuie continuat, înţeleg acel efort limitat la o anumită cercetare, aliment indispensabil creierului modern, neputincios să culeagă numai principiile sau să renunţe definitiv la cules.

Tom dormea. Peretele lui era în umbră, peretele meu în lumină. Ventilatorul şuera ca un zvon şi proiecţia bus- - tului meu printre cadrele japoneze părea o vrajă, o imagine de oglindă magică. Gîndurile mele se fugăreau, se întorceau înapoi, se coborau în adine. în adîncul unui < suflet cu memoria ruptă în două jumătăţi. S-ar fi spus că nu trăiam decît din ceasul desprinderii mele de oraşul Mării Negre. Tot ce fusese înainte — uitasem. Şi chiar dacă mi le aminteam, ele îmi păreau faptele altuia Sau , fapte silite de împrejurări, neizbucnite din mine, necontrolate de voinţa mea şi tăgăduite de capriciile mele. Aveam o 'memorie vie şi alta moartă. Iar gîndul apei vii şi apoi moarte din basme mă oprea cîteodată din şirul li terilor, mă silea să

închid cartea şi să recunosc că, asemenea acelui Făt-Frumos, eu mă puteam ucide (în sensul de uitare de sine) şi mă puteam învia (în sensul sentimentului de prezenţă) numai bînd din cele două ape nestemate.

Şi a fost în acea noapte o pogorîre în memoria moartă, îngheţată. Şi atunci, prin nu ştiu ce asociaţie stranie, *am văzut pe Tom mort,* l-am văzut zăcînd în descîntecul apei moarte, l-am văzut asemenea mie în anii de metafizică şi înstreinare.

M-am întors tuDburat să-l privesc. Tom dormea zîm- bind, gol. Şi atîta fericire mi-a copleşit sufletul încît, cu toată conştiinţa ispitirii şi a păcatului ce îl săvîrşeam în- demnînd pe Tom —rcuratul, neprihănitul, neştiutorul — în albia lumii, am ştiut că opera mea nu e fapt diavolesc şi mi-am spus că, dacă Dumnezeul lui Tom exista, aşa cum crede el, Dumnezeu mă ispiteşte acum, iar nu urgiile dracului.

A doua zi am avut cea dintîi convorbire serioasă cu Tom asupra plecării lui în lume. De mult, Tom cunoştea şi iubea lumea prin spusele mele. Acum l-am îndemnat : de ce să se mulţumească, mărginindu-se, cu ochii şi mintea mea ? E puternic, e tînăr. Prietenia mea suferă aflîn- d.u-l laş. Pentru că Tom e laş rămînînd alături de a-na Axon şi de fete. Voinicia, credinţa, tinereţea lui îl îndemnă către porţi ce trebuiesc ciocănite şi ziduri ce trebuiesc urcate.

— Tom, îl îndemnam eu, catolicismul înseamnă bogăţie şi luptă. Timiditatea şi fereala de lume nu exprimă spiritul Romei. Aminteşte-ţi parabola talantului şi predica lui Father Lucas de duminica trecută.

— Dar, doctore, mama niciodată nu mă va lăsa să plec. Tu ştii că sunt singurul băiat şi în curînd va trebui s-o sprijin. Nu e aşa ? Am trei

surori şi pe bunica. Mama nu poate trăi singură...

— Tom, l-am mîngîiat eu, un fapt mare se recunoaşte prin piedicile oe îl împresoară, piedici oe se află întotdeauna în sufletul celui ce îl doreşte împlinit. Dar, de oe nu urmezi cea dintîi poruncă a. credinţii noastre : „lasă total şi urmează-mă

— Sunt şi alte porunci în evanghelie, doctore.

— Fiecare culege c'eea ce îl tămăduieşte sau îl împlineşte, Tom. Nu uita că tu trebuie să te împlineşti. Catolicismul înseamnă bogăţie, Tom, şi tu eşti sărac. Sărac din toate punctele de vedere. Nu cunoşti nimic, nu poţi nimic şi totuşi, cu un singur fapt, vei ajunge bogat şi puternic...

— Dar eu nu vreau să obţin bogăţia supărînd pe , mama...

— Preferi s-o aştepţi supărînd pe Dumnezeu, Tom ?

— Tu ştii, doctore, că mama va suferi chiar băneşte dacă aş pleca. Ştii că noi nu suntem bogaţi. Şi apoi eu nu pot face nimic ca să câştig bani în lume. Aici sunt instructor în colegiu ; dar în America, ce Dumnezeu aş putea face ? Şi numai în America, pentru că nu ştiu decît englezeşte...

Am rîs mult timp şi apoi i-am desfăşurat planurile mele şi l-am sfătuit; o adevărată tinereţe trebuie să înceapă prin risc şi gratuitate. Eu am făcut la fel. Puteam gîndi la Port-Said că, numai după un an, voi ajunge ta- peurla Bristol Theater ? Gîndeam că fără banii şcoalei aş muri înfometat; şi iată-mă descoperiodu-mi comori. Tom poate găsi oricînd un loc în varieteu, cu trupul lui frumos şi cu ştiinţa exerciţiilor. (Minţeam; ştiam că sportul şi fizica lui Tom sunt sincer şi definitiv neremuneratorii).

în fiecare zi îi descopeream alte posibilităţi, îl îndemnam mai viu, îl ispiteam mai adînc. Tom, care mă iubea şi mă slăvea, îşi pierduse punctele de sprijin. Gîn-' durile mele îl împresurau din două

părţi; cea a catolicismului şi a sporturilor. Găsisem **mijloace** să-l conving că d-na Axon va uita curînid supărarea şi se va bueura de succesele lui. Îi prevesteam numai izbîndă. Nu-i pomeneam de cumplitele schimbări ale plecărilor, de întunericul ce coprinde sufletul fiului rătăcitor, de nebunia uitărilor. Nu-i aminteam întîmplările mele şi nu-i descopeream prăpastia iscată după despărţirea de pămîntul şi trecutul meu. Nu-i prevesteam decît izbânda şi Tom, ca orice şampion, nu iubea decît izbînda.

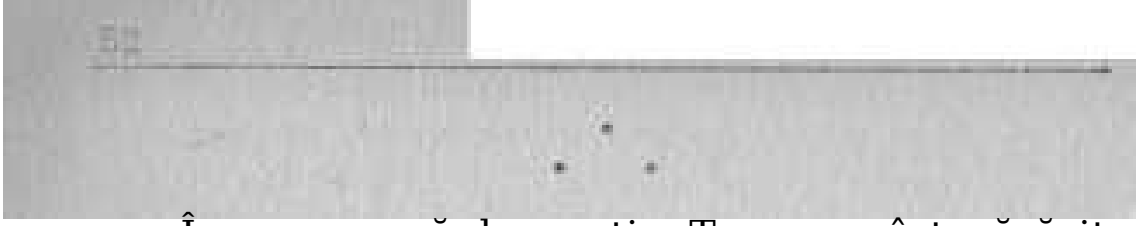

În acea seară de martie, Tom ne-a întovărăşit la teatru, pe d-rele Irving, pe Isabel şi pe mine, O ciudată nelinişte îl antrena, întreruptă de largi pauze, în care Tom, instructorul şi catolicul, părea străbătut de întrebări lumeşti. însuşi eu eram schimbat,' excitat, pasionat — dar nu de Tom, nu de aşteptarea revelaţiilor lui.

în acea seară o turbare şi o menire mă apropia "magnetic de Isabel. Isabel era frumoasă oum nu fusese niciodată. Şi ridea, îşi lăsa trupul pe braţele mele, primea îmbrăţişări de joc şi provoca şcolăreşte. Tom era neliniştit. Ar fi vrut să-mi vorbească, dar mă ghicea departe de ■■el, deşi mă îndoiesc dacă mă bănuia aproape de trupul Isabelei. Pentru Tom, eu eram într-un anumit sens un sfînt, dincolo de rău. Cu atît mai mult dincolo de orice îndoială asupra curăţeniei prieteniei mele cu Isabel.

Acum gîndesc şi înţeleg simbolul acelei seri. S-ar spune că menirea mea e să tulbur sufletele, dar să fiu absent din conflict, să nu mă găsesc niciodată antrenat în dramă, să nu joc rol activ, şi responsabil. Drama se săvîr- şeşte fără mine, cu umbra mea şi gîndul meu sădit.

Am improvizat, noi şase, o cină bohemă în cabina d-relor Irving, iar eu am oferit îngheţată şi whisky de la bufet. Isabel era frumoasă, frumoasă — şi pentru cea dintîi oară. a băut mult whisky din paharul meu. Cina nu interesează, pentru că glodurile şi semnificaţia faptului meu erau departe.

împreună eu Isabel, am rămas înapoia scenei, aş- teptînd spectacolul. Tom, renunţînd să-mi vorbească, şi-a găsit prieteni într-o boxă. D-rele Irving ne-au gonit din cabină, pentru că trebuiau să îmbrace costumele spaniole. Fumam, fără gînduri, tulburat, cu Isabel încolăcită la pieptul meu. Ne-am privit în ochi şi am rîs. Am zvîrlit ţigara şi i-am prins buzele într-o sărutare lungă, crudă, aşa cum niciodată nu sărutasem. Era sălbăticie şi răcnet în sîngele buzelor mele, şi era

primire cerească în buzele Isabelei. Sărutarea noastră a durat prea mult ca să nu-mi pierd minţile şi Isabel să nu şi le găsească.

M-am ridicat într-un spasm, i-am înfăşcat trupul şi am păşit spre banca din iundul atelierului, acolo unde ştiam că, la acest ceas, nu ne va căuta nimeni.

— Ce faci ? ce faci ? rîdea şi plîngea Isabel. Toate păcatele mă Îndemnau. Credeam că Isabel mă chema. Par în acea clipă Isabel mă ura, mă ura sincer, vast, fără senzualitate, ou scîrbă, cu plîns. Am căzut pe bancă, dar Isabel şi-a descoperit puteri neaşteptate. Nu ţipa, dar se igpâra de minune. Eu însumi mă aflam într-o neobicinuit de crispată stare. Mă întrebam ce nebunie m-a cuprins, de ce nu contenesc s-o jicnesc cu lupta noastră, de ce nu-i cad la picipare, rugind-o să mă ierte, de ce aştept ca păcatul să se împlinească şi apoi să purced la curăţire.

Isabel mi-a sîngerat faţa, lovindu-mă. Dar izbînda era a mea. Se zbătea aproape fără puteri, aşteptînd. Am zărit coapsele brune şi ispita fecioriei. Iar, în aceeaşi clipă, desperare nemărginită m-a coprins, am început să plîng prosteşte, mi-arn apucat capul în mîini şi m-am blestemat în limlba ţării mele.

Isabel mă privea cu o nespusă nedumerire. Lacrimile îi şterseră pudra obrajilor. O fîşie din rochia de duminică atîrna deasupra pulpei cu ciorapul răsucit. Tremura, rezemată de zid, suspinînd. Şi, deodată, a strigat, apropiindu-se cu pumnii de capul meu smerit.

— *I hote you, I hate you, beast, I ha,te you /...**

Am uitat acum toată cumplita scîrbă şi penibila împletire de sentimente care m-au îmbâtrînit în acea noapte. Multe amintiri s-au împrospătat în sufletul meu ; adolescenţa, şi „nedumerirea după victorie“ se luptau cu diavolul viselor. Ah! cum am urît dracul în acea noapte! Dar cum aş fi putut spune Isabelei că el m-a îndemnat ? Nu aveam curajul de a încerca pocăinţa împlinită în faţa lui Tom. El e un adevărat creştin. Poate şi Isabel *era.* Dar dacă nu

era — eu n-aş fi supravieţuit umilinţei.

Şi, deasupra tuturor, în negura geniului meu fără rod — aceeaşi nedumerire împietrită,, aceeaşi spaimă a oricărui ins, simţindu-se purtat de celălalt, de omul negru sau de omul alb din el, om necunoscut şi nevăzut.

Isabel s-a întors singură, pretextând o furioasă durere de cap. N-a spus nimic, nimănui. Eu n-am avut curajul să dau ochi cu ea, multe zile. Ca să uit, lucram zi şi noapte. Nu voiam să ştiu nimic de Tom. ll uitasem. Nu mă frămîntam decît ca să alung sfiala, dezgustul, teama din mine. Viziunile celei dinţii nopţi le ucisesem. Nu voiam să redevin creştin. Nu voiam să plîng umilit şi să mă rog, luptînd cu un diavol şi cu un vis. Inţelegînd că mîntuirea mea nu poate veni decît pe aceeaşi cale a libertăţii şi păcatului, mi-am schimbat lupta. M-am îndreptat către alte ispite. Ispite şi păcate se găsesc peste tot în drumul cărnii, şi aceasta e fericirea omului. Păcătuind se liberează — de stupiditate, de creştinism, de demoni. Ajunge simplu şi curat. Lumina nu vine din lumină, ci din întunerec.

Deşteptarea mea a fost iarăşi rîs şi nepăsare. Numai că nu simţeam aceeaşi libertate. Ceva, cineva — în sufletul meu — se irosea, sfărîmat şi plîns.

VI . PARABOLA FIULUI RĂTĂCITOR

Şi cu toate acestea a trebuit să ne privim iarăşi în ochi, Isaibel şi cu mine, pentru că eram faţă în faţă la breakfast şi la cină. Şi a trelbuit să ne vorbim, ca să nu chemăm bănuielile. Şi viaţa noastră s7a întors în vechea matcă. Amîndoi minţeam pe ceilalţi prin prietenia noastră. Un ochi atent ar fi descoperit, la răstimpuri, dispreţul şi scârba Isabelei cînd mă atingea ; şi ar fi descoperit mişcările mele spăimîntate, sau indiferente pe oare încercam să le mimez.

Trăiam o viaţă ciudată de ură şi dezgust, de încercări de a uita şi trece înainte. Amîndoi eram legaţi de o taină care ne silea să ajungem aliaţi. În serile cînd d-l Axon bea paharul cu whisky în sănătatea celor tineri, noi trebuia să ne facem ochi dulci. Cînd d-na Axon iscodea :

—■ Isabel, îţi neglijezi prietenii... De ce nu vorbeşti cu doctorul ?...

Isabel se roşea, îmi zîmbea, se apăra :

— Nu e adevărat, mamy, nu e adevărat...

— Isabel visează prea mult, rînjeam eu.

— Şi nu poţi spune că eşti strein de visurile ei, doctore... insinuă D-na Axon.

— AII rubbish, mamy...*

— Noii prieteni, mistress Axon, noii ei prieteni... Şi dilema cu Noel...

— Oh ! Noel *e cu totul altceva,* se gîndea Isabel.

— That’s right! încheia d-na Axon şi noi o răsplăteam cu privirile noastre.

Cînd veneau prietene, eu trebuia să tapez pentru dans şi trebuia să acompaniez romanţele

Isabelei. Pianul era de-

zacordat, romanţele stupide şi eu nervos. Isabel făcea eforturi să refuze, dar nu izbutea întotdeauna. Şi, alături, în lumina verzuie a globului de deasupra pianuiui — reconstituiam vechea scenă pe care prietenele o tîl- cuiau în gînd şi o comentau acasă. Cîteodată, fetele cereau romanţe insinuante, cu nenumărate „I Iove you*‘ şi aplaudau după ce sfîrşeam acel stupid dans cuplet *„My inspiration is you“**.* Pentru mine, faptul era nesuferit, pentru Isabel penibil. Dar rîdeam şi zîmbeam amîndoi, evitîndu-ne numai privirile.

Ca sa spun adevărul, eu îmi recăpătasem siguranţa mult mai repede ca Isabel. începusem o prietenie stranie cu Lilian şi Verna, pe care o voi povesti curînd. Prietenia era carnală, demonică. Mă ispiteau sute de păcate. Căutasem în păcat uitarea tuturor simţămintelor apăsătoare. Cu dt îmi dovedeam mai mult indiferenţa în rău şi în ispite, cu atît uitam mai sincer sufletul meu din noaptea de la Bristol Theater. Isabel, însă, păstra cu o neexplicabilă prospeţime fiorul şi scârba actului meu. Nu era greu să recunosc aceasta în cele mai neînsemnate mişcări, cînd se afla aproape de mine.

Pretextul de lucru evita multe. în anumite zile luam breakfastul şi ceaiul în odaia mea, împresurat de cărţi. Continuam să împrumut volume scumpe dă la Imperial Library şi devoram cu aceeaşi poftă volume cu text şi planşe asiatice. De fapt, lucrarea mea creştea şi se lumina, deşi renunţasem la gîndul de a o vedea eîndva scrisă şi tipărită.

Tom nu-mi vorbea pentru că eu nu-l iscodeam şi toate dialogurile noastre se sfârşeau printr-un zîmbet şi printr-o carte deschisă. Ce Se petrecea în sufletul lui am înţeles mai tîrziu, prea tîrziu ca să-l mai pot opri.

Descoperisem viciul Vernei şi îl ajutam cu o drăcească pasiune. îl practicam fără nici o plăcere, fără nici o tulburare sexuală. îl împlineam numai pentru că era păcătos şi pentru

că desfăta o fată de doisprezece ani. De •altfel, eu nu sunt un senzual. în rarele mele legături, am fost dezgustat după cea dinţii noapte. Izbînzile mele erotica erau principiale, erau pricinuite de idei, de raporturi, de experienţe intime. De aceea am scris eîndva că un

Don Juan trebuie să fie un teolog — în sens substanţial, nu de erudiţie. O femeie mă interesează prin virtuţile ■sau viciile ei. Cînd le cunosc, mă dezgustă. în cele mai nebuneşti, îmbrăţişări, eram indiferent. Luciditatea mea deschidea mii de. ochi noi şi savura priveliştea mernibre- ■Jor desfăcute sau incinerate. Am iubit prea mult metafizica pentru a nu ajunge un apropiat al femeilor. Şi cu cît mai mult mă apropiam, cu atît eram mai liber şi mai calm în gîndurile mele. înţeleg, femeia nu m-a tulburat niciodată. întotdeauna am căutat partea îngerească sau diavolească din ea. Sexul pentru mine nu e decît o libertate în plus şi o dogmă pe care pot verifica sau anula. Am spus, am trăit prea mult în metafizică. Acesta e drumul către pierzanie sau victorie prin femeie.

Nu ştiu dacă mă explic întru totul. Pentru asemenea probleme, cari mi-au ocupat adolescenţa şi cei dintîi ani ai tinereţei, am acum o sfială şi un dispreţ peste care nu pot trece. Nu mai.pot judeca asupră-le. Nu mai cred în reconstituirile mele. Odată cu marea pierdere, am părăsit toate exerciţiile spirituale. Aceasta nu înseamnă, însă, că actele şi păcatele inele s-au schimbat întru totul. Schimbări, schimbări... Le recunosc la fiecare pas. Dar pot spune că nu erau implicate şi chiar prezente în vechile mele încercări ?...

Ara descoperit în Verna un trup întîrziat, uimitor de redus, de micşorat, chiar pentru vîrsta ei. Era frumos şi perfect ca al unei păpuşi. Şi păcatul nostru a început la un joc de păpuşi.

Nu, nu scriu tot, pentru că mă dezgustă. Cunosc o gamă întreagă şi vie a acestui sentiment. Erau ceasuri c:înd .uram feroce pe

mica Verna. Ultimul spasm mă irita. E monstruos spasmul sexual al unei păpuşi.

' Şi erau alte zile cînd mustrare cumplită mă chinuia. Dar, nu gîndul bun chinuia pe cel rău. Nu mă mustra cugetul. Nu repetam smerenia creştină. Nu-mi aminteam plînsul umilit din faţa lui Tom sau a Isabelei. Mă mustram că înlocuiesc o fată cu un copil. Mă mustram că am fost neputincios că cuceresc trupul Isabelei şi că am primit trupul vicios al micii Verna ; că sunt incapabil să-mi ating ţintele şi totuşi, nerenunţînd la ele, mă mulţumesc cu surogate.

Era prea tîrziu ca să mă pot opri. Mai ales că aşteptam ca Verna... Dar nu, nu sunt dator să însemn aici toate nebuniile şi capriciile gîndurilor mele, însetate de libertate, de păcat, de calm.

Cu Lilian nu ajunsesem atît de departe. Lilian nu avea nici un viciu. Mă uimeau plinătatea formelor şi mă ispiteau coaspele ei. în intimitatea în care ajunsesem cu familia Axon mi se îngăduiau multe. Marele avantagiu al binelui e că poate trece oricînd în rău. Discuţiile şi erudiţia mea religioasă, alături de munca sinceră şi de prietenia cu Tom — făceau să fiu privit ca un abate laic. Şi clima Bengalului mă ajuta. Fetele erau aproape goale, din martie pînă în octombrie. Căldura adormea pe d-na Axon, aţipea pe bunică — şi aducea fetele în odaia mea, aerisită şi răcoroasă. Întîi a venit Isalbel, ca să-mi privească plăinşile japoneze. A trecut un an ? Au trecut mulţi. în acel timp mă tulbura problema celor zece mii de Isabel şi a omului trecut printr-o oglindă în sufletul celuilalt. Realitatea nezdruncinată a masei mă umilise. Ce preţ mai păstrau ceea ce numeam eu libertate, putere,' geniu ? Plumbul masei biruieşte fără luptă. Biruieşte tocmai pentru că refuză să lupte, refuză să-şi măsoare puterile cu puterile supraomului. Şi nici o înfrîngere nu e mai ruşinoasă decît aceea suferită fără luptă.

Cîte mai am de spus, asupra mea şi asupra Isabelei ce păşea sfioasă şi cu bunul ei simţ în încăperea doctorului...

Nu ştiu nimic asupra fecioarei Lilian. Dar, dacă aş fi scris povestirea aceasta cu multe luni înainte, Lilian ar fi vorbit în caietul meu, iar Isabel nu. Isabel a izbutit să-şi imprime cuvintele numai după seara de la Bristol Theater. Niciodată n-aş fi bănuit schimbarea. Niciodată n-aş fi bănuit că Isabel se poate deosebi de cele zece mii. Cu acel scrîşnet de fecioară jignită : „I hate you, I hate yoU, beast !...“ — a început să vorlbească limba ei, şi numai a ei. Iată, Isabel e acum una, neprihănita, certata. Nimic nu o mai poate

întoarce în ceata dinainte. Şi, totuşi, cine a ridica t-o pe Isabel din ceata celor zece mii, cine i-a durat statură proprie, cine i-a aşezat candela în mină, cine i-a dat glas ? Eu, eu, eu. Eu sunt şi aici tată, învăţător, duhovnic. Eu îmi recunosc făptura gîndului meu în Isabel, care mă urăşte, în Isabel care mă pîn- deşte cu ochi răi, şi cu scîrbă, şi cu mîhnire.

Iată de ce scriu povestea aceasta ; pentru că e frumoasă, e lungă, e vie — şi peste tot întîlnesc leiţ-moti- vul nedumeririi şi al sterilităţii mele. Creez ce pot : cu viciu sau cu ispită de băiat zănatec, ou sfat sau cu violenţă, cu dragoste, cu indiferenţă. Una nu o folosesc, pentru că ea niciodată nu s-a pogorât în sufletul meu. Ea nu crează, nu distruge. Sunt dincolo de ură. Mihail nu mă cunoaşte, şi nu mă va înţelege. Dar, pentru el repet : sunt dincolo de acest sentiment. Muncesc şi trăiesc cu scîrba, cu pasiunea, ou dispreţul. Nimeni nu recunoaşte mai mult ca mine puterea şi rodnicia indiferenţei. Şi nimeni nu recunoaşte mai mult cît de puţin spune cu-vintul acesta şi ce sfîntă curiozitate se ascunde în el.

Nespusă curiozitate mă apropia de clara Lilian. Voiam să aflu ce poate gîndi despre mine şi despre răceala mea, cu Isabel, Ghiceam că numai stupiditatea ei inocentă a surprins faptul, că numai neştiinţa ei în cele carnale a descoperit încercarea mea asupra Isabelei. Cîteodată, ghicirile mele sunt de o completă şi perfectă dreptate. Şi astfel s-a întîmplat cu Lilian.

— Doctore, nu e aşa că ai sărutat pe Isabel ?...

Ce puteam răspunde ? Am încercat s-o sărut pe ea. Eram prea slab, prea sfios, prea tulburat de limpezimea ei ca să pot răspunde altceva. Lilian nu s-a împotrivit. Zîmbea, ca la un joc de gajuri, îmbujorată şi zăpăcită.

N-aş putea spune c-o înţeleg pe Lilian, N-am izbutit s-o reconstituiesc pentru liniştea mea,

pentru potolirea curiozităţii mele. Zilele treceau, pauze lungi întreru- peau îmbrăţişările noastre. Acele cîteva minute ce le petreceam singuri, cînd Lilian îmi aducea „The States- man“ sau venea să mă întrebe dacă doresc ceaiul mai devreme, se sfîrşeau înainte ca eu să fi înaintat. îmbrăţişări fade, cu zîmbet galeş şi alegoric. Şi totuşi, pasiunea mea de a pătrunde în negura stupidităţii prietenei creştea şi mă incinera.

, Sala de la Bristol Theated m-a schimbat mult. Cred că dacă acum gîndese mai clar şi mai sigur, mai simplu şi mai adine, — împlinirea se datoreşte tulburării, nesiguranţei, păcatului în care existam. Ca întotdeauna, am înţeles schimbarea după ce procesul se sfîrşise. Nu mai păstram obiceiul notelor, nici al caietelor inchizitoriale. Mă lăsam dus, de mine sau de-ceilalţi. Şi aceasta, fără ca să urmăresc o demonstraţie, fără ca să încerc o experienţă. Acum înţeleg falsitatea experienţelor ca dogmă. Nu, eu nu urmăream nimic. Nu mai eram curios de rezultate. Ci, de materialele şi sufletele ce mă întovărăşeau. Voiam să le cunosc. Sau, mal precis — trebuia să le cunosc ca să pot trăi.

S-a întîmplat ca într-o noapte să alunec pe scara terasei. La strigătul meu, Isabel a alergat, cea dinţii. Sprijinit de braţul şi de umărul ei, — de umărul pe care îl muşcasem, de braţul care mă lovise — am ajuns în odaia mea. D-na Axon şi Tom m-au dezbrăcat, mi-au făcut masagii şi mi-au pus comprese reci. Fractura nu era prea gravă, dar trebuia să păstrez patul cel puţin o săp- tămînă şi să umblu cu baston mai multe luni. Durerile mele nu erau grele : dar d-na Axon silise pe Isabel să-mi fie soră de caritate, şi situaţia aceasta ne sufocă pe amândoi. Ca să treacă timpul fără să ne privim, Isabel îmi citea din Galsworthy şi Browning. Poemele celui din urmă erau singura carte bună

din biblioteca Isabelei. „The . Forsyte Saga“ a lui Galsworthy o ciimpărase cu banii şi din sfatul meu. Se pare că Isabel socotea plicticoasă cartea, dar o prefera tăcerii. Vosbeam puţin. Vechea sfială îmi revenise. în timpul lecturii o priveam pe furiş. Nu ştiu de ce mi se părea îngeresc de frumoasă, ou fruntea mare, mată, cu ochii fără fund şi cu gîtul gol. Visam şi gîndeam, fără să ascult ceea ce-mi citea. Cîteodată se întrerupea brusc.

— Numai un minut, doctore. Am uitat să spun mamei că trebuie să telefoneze d-nei Baber...

Minutele acestea erau ceasuri, şi adevărat alean pentru mine. D-na Axon nu mă lăsa niciodată singur, şi credea că aceasta e datoria ei de gazdă şi de catolică.

în cele opt zile de pat, singurul timp fericit era seara, cînd Tom mă amuza povestindu-mi ultimele lui izbînzi sportive, sau imaginînd o idilă frivolă cu veri- şoara celuilalt instructor, d-l Ferries. Din spusele lui, începusem să îndrăgesc pe acest d. Ferries, gras şi lihnit, asudînd după fiecare exerciţiu, buhav la faţă şi scurt de picioare, suferind de înecăciuni şi blestemînd clima Bengalului pentru toate insuficienţele lui. Erau scene pentru care mă întristam sincer că nu le fusesem martor. De pildă, atunci cînd şi-a schimbat cămaşa în faţa elevilor şi, sfios, a arătat un spate gol, cu coşuri, şiroit de sudoare. Sau, cînd a căzut în timpul.unei demonstraţii şi, încercînd să realizeze o ridicare agilă, pantalonii s-au. rupt, d-l Ferries a fost apucat de o tuse cu lacrimi şi. a jurat să se întoarcă în Anglia cu cel dintîi vapor ; ho- tărire pe care a uitat-o, fireşte, îndată ce un elev i-a prezentat acul şi aţa.

Despre existenţa verişoarei d-lui Ferries mă îndoiesc. Cred că Tom a născocit-o ca să mă amuze şi, în acelaşi timp. ca să-şi satisfacă vanitatea lui de tînăr frumos şi timid. Singura fată, bună prietenă a lui Tom, era Nelly ; şi Tom i-a promis solemn să se logodească în vacanţa Crăciunului, după cea dintîi îmbrăţişare. Eu am fost cel oare am aflat taina de pe buzele confuze ale lui Tom, şi eu l-am hotărît, în seri puţine, să uite făgăduinţa şi să evite asemenea slăbiciuni. Şi aici, ajutorul meu principal în convingere a fost tot catolicismul.

într-una din acele seri, Tom mi-a mărturisit că e pregătit de plecare. L-am privit cu ochi deschişi. Aproape- uitasem vechile mele ispite, crescute şi înflorite în sufletul lui Tom. Nu înţelegeam bine şi Tom m-a lămurit.

— Un prieten de al lui Dad, la Manila... Şi

prietenul prietenului e pastor cu mare influenţă... Şi de la Manila pot ajunge oricînd în America... Iar la San Francisco, proiecte de a fi angajat imediat în varieteu, sau instructor într-un club sportiv...

Ascultîndu-l, zîmbeam, mă luminam. Recunoşteam copilul meu în Tom, recunoşteam nostalgia şi curajul meu. Şi numele oraşelor : Manilla, iar pînă la Manilla, Singapore, pînă la San Francisco, Yokohama...

— Pleacă, Tom, pleacă...

— Aştept ultima leafă, doctore. Am acoperit Ibiletul de clasa IlI-a pe British India Company, pînă la Manilla...

— Şi rezervele tale ?

— Trei livre.

— Ascultă Tom, eu nu am mulţi bani acum.

— Doctore...

— Te rog... Nu am mulţi bani, dar am economii... Ţi le dau pe toate, şaisprezece livre...

— Doctore...

— împrumut, Tom, împrumut. Cînd vei ajunge bogat şi te vei întoarce, îmi vei înapoia aceşti bani. O sumă neînsemnată...

— Doctore, mai am încă ceva de spus... Nu plec sin-

— Plec eu un prieten, telegrafist. Nu e mai bine aşa ?

— E rău, Tom, e rău. Plecarea fără singurătate nu preţuieşte. Placarea fără primejdii nu preţuieşte. As- cultă-mă. Aminteşte-ţi ce ţi-am destăinuit asupra plecării mele. Mai bine amînă. Lasă-ţi prietenul să plece singur. Fiecare cu sufletul lui. Fiecare cu menirea sa... Rămîi, Tom...

— Peste putinţă, doctore. Peste trei zile iau ultima leafă. Iar vineri e cursa pentru Extremul Orient. Vineri pleacă vaporul...

— Vineri ?

— Da... Ştiu ce vrei să spui. Vineri e ziua mamei... Ştiu ce vrei să spui... Doctore, eu sunt hotărît acum. Am venit la tine să mă încurajezi. Nu e aşa ?... Mîine mă duc la Catedrală...

Am fost cuprins de o tulburare neaşteptată. Era prea rău, era prea păcătos. De ce acum ? De ce nu după ziua de naştere a d-nei Axonl de ce nu înainte ca eu să-mi

fracturez piciorul ? Dar mai tîrziu, am înjţeles că noi suntem liberi pe hotărâri, 'dar că împlinirile mu ne aparţin ; nu le împlinim noi, ci vremea : anii, ceasurile. De ce să mă împotrivesc sau să plîng ? Fuga lui Tom nu se în- făptuia în zi mare, în zi eroică. Eu în pat, d-ma Axon în sărbătoare. Şi totuşi, nu era mai puţin o fugă... Şi multe altele am înţeles.

Sprijinit în baston m-am ridicat şi am dăruit lui Tom cele şaisprezece livre. O scuturare de ¡mâini ea o ¡îmbrăţişare de frate.

— Doctore, nu ştiu ce s-a întâmplat cu tine în ultimul timp... Tot pe gîndiuri... Voiam mult să-ţi vorbesc. Dar, tu ştii, eu nu te pot înţelege. Tu eşti un om extraordinar... Niciodată n-am văzut altul ca tine, bun şi învăţat... N-am avut curajul să te întreb... Dar acum, îmi poţi spune ?

Vârtejul cu umbre.

— Cărţile, Tom, .cărţile... Tu ştii ce a fost viaţa mea înainte... Noapte bună, Tom... Oh ! genunchiul ăsta...

— Şi eu eram să imi-l fracturez, poate să mi-l rup. Nu ţi-am spus... Tocmai în noaptea cînd m-arn hotărît să plec, să ajung celebru şi bogat... Îţi aminteşti, doctore, noaptea de la Bristol Theater ?...

Aş putea scrie multe asupra somnului meu, asupra viselor şi coşmareloî-, de joi spre vineri.

înainte de a se culca, Tom îmi arătase biletul şi banii, mă îmbrăţişase lăcrămînd şi îmi făgăduise să-mi trimită scrisori prin portarul Colegiului. Apoi a adormit senin. Geamantanul şi-l pregătise şi îl ascunsese în dulap.

În somn, mă deşteptam şi îl priveam. Era Tom, cu trupul lui frumos şi curat. Mă deşteptam, şi îmi batea inima întorcând capul ; de fiecare dată mă aşteptam să nu-l găsesc. Şi aşa a fost; în zori, în lumina filtrată a verii Bengalului, — patul lui Tom gol, larg şi gol.

Mi-am ascuns faţa în mîini şi mi-am poruncit să dorm.

La şase se deşteptă bunica şi d-na Axon. Fetele peste un ceas, pentru că acum au vacanţă.

Aş fi vrut ca d-na Axon să nu se deştepte, să doarmă somn lung şi pînă la întoarcerea fiului, să uite.

Dar gîndurile mele au fost sfîşiate de un ţipăt. Am sărit din pat, şchiopătînd, cu faţa cripsată de durerea fracturii, cu bastonul tremurat printre mobile ; am deschis uşa. D-na Axon suspina pe fotoliul salonului, şi fetele se adunau ; şi bunica îşi căuta ochelarii.

— Doctore, doctore...

D-na Axon uitase că sunt în pijama şi lacrimile ei îmi ardeau genunchii.

— Doctore... a fost prietenul tău... a fost ca fratele tău... a fugit ; Tom a fugit!...

Din scrisoarea pe care mi-a arătat-o, n-am putut citi decît cea dintîi linie : „Mamy, my dear mamy, my litte poor mamy...“

Cuvîntul meu a răsunat absent şi stupid :

— Cînd se întoarce d-l Axon ?

VIL VISUL UNEI NOPŢI DE VARA

Mi-e foarte greu să continui povestea vieţii mele pînă la întîlnirea de la „Nanking“. Nu prea ştiu ce s-a întîmplat în vara aceasta după fuga lui Tom. Adică, nu înţeleg şirul faptelor. Pauză în gînduri, cum îmi place să numesc răstimpurile cînd somn de basm mă cuprinde. Şi somnul meu e ciudat, e viu, e crescut din zile, iar nu din nopţi, e ajutat de fapte, iar nu de imagini. Sunt răstimpuri cînd existenţa mea se închide ca o floare după apus. Nu ştiu cum să lămuresc aceasta, pentru că nu-mi amintesc să fi citit, undeva sau să fi auzit de un fapt asemănător. Astfel, sunt nevoit să rămîn la propriile mele mijloace, şi eu sunt nepriceput în ale scrisului.

Am greşit mărturisind că viaţa mea din vară a fost vis. Mihail va ceti paginile acestea neîncrezător. Iar ele au fost pentru mine tot atît de vii, ca şi cele mai izbucnite manifestări de viaţă. Nu sunt un somnambul şi nu sunt narcotizant. Visurile mele sunt la fel cu cele ale tuturor. Nu cred în ele. Dar, în anumite răstimpuri, mă simt istovit, palid, fără gînduri şi fără oase. Cîteva zile nu pot face nimic, nu văd nimic. Conştiinţa e subţire şi curată ca a unei Convalescenţe. Durata acestei stări e scurtă. Convalescenţa se sfîrşeşte, şi viaţa nouă începe cu alt ritm, eu alte lumini. Cine ar putea spune că e vis ?

Adolescenţa mea a fost un vis, lung şi agitat. Mi-o amintesc ca pe o baladă cetită în colegiu şi uitată de mult. Memoria mea e ruptă în două, am spus. Cred că nu sunt singurul care vieţuiesc această curiozitate — dar ştiu că sunt puţini acei ce-i dăruiesc un sens moral şi teologic, în locul unei simple tîlcuiri psihologice. Deşteptarea din

visul cu drac şi rug n-a fost deşteptare din coşmar. Am deschis, numai, ochii în altă parte a lumii şi m-arn bucurat uimindu-mă, de cele ce văd. Păstrez amintirile adolescenţei ca pe o poveste spusă de *altcineva,* şi ascultată pe jumătate dormitînd, într-o după amiază de vară, cu albine HI văzduh şi cu tristeţi neînţelese în suflet. Iar pentru că am ascultat povestea pe jumătate treaz, nu o eunosc toată. Erau clipe cînd închideam ochii, sau urmăream un fluture — şi atunci spusele celuilalt alunecau pe oglinda minţii fără să lase urme. Dar, pentru Dumnezeu, nu trebuie înţeles că acela e om sau duh. Nu, eu însumi am trăit şi am povestit, în acelaşi timp. Ascultam, însă, povestea vieţii mele *neatent.* Aceasta e cheia ce descuie tainele existenţei mele. Nu am luat seamă la anumite descompuneri şi insămînţări ale sufletului.

Visul meu cel mai lung şi cel mai minunat a fost nedumerirea după victorie. Trăiam atunci în nespusă intimitate cu miturile. Nu mă înălţăm deasupra lumii, ci lumea primea oaspeţi pe împăraţii şi săracii visului. *Vedeam* în lucruri sensurile lor ; firesc, continuu, fără efort. Nu exista, pentru mine, hiatus între lume şi mit, nu exista dialectica. Obiectele erau obiecte şi, în acelaşi timp, simboluri, semnificaţii, îndemnuri, prolbe, lupte, idei. Gît de mult ar trebui să spun ca să se înţeleagă „în acelaşi timp !...“

Dacă am pierdut legătura ou această lume firească şi înaltă, n-am fost eu vinovatul. Prietenul a făcut o glumă, şi glumele trebuiesc făcute numai de acel ce înţelege ¡metafizica sau teologia. Nimic mai grav deoît o glumă. Prietenul a confundat termenii. Glumele bune sunt acelea în care se acordă un serts strein — o laudă, o minciună, o schingiuire —■ unui lucru comun. Prietenul a exprimat' printr-un lucru comun — costumul de demon travestit... — o idee şi o semnificaţie. Acum mă mustru că i-am mulţumit. Răul deabia acum îl înţeleg. Smuls din frăţia celor două lumi — sunt ursit să caut, orb şi tremurat, vechea mea lume, s-

o înpletesc eu aceasta în care vieţuiesc. Dar cum le-aş putea împleti ? Caut, caut — şi nu înţeleg tragicul acestei căutări decît cînd, istovit, adorm şi mă deştept în somnul*meu cu împăraţi şi cu săraci.

După plecarea lui Tom s-au scurs zile mohorîte. Mă apăsa crima, mă înecau păcatele. După fapt, se simt durerile muncii. Şi eu le-am simţit mai aprig, pentru că d-na Axon mi-a povestit copilăria lui Tom, iar copilăria lui era *altfel* decît mi-o închipuisem eu, reconstituind-o | din frînturile de mărturisiri culese în serile noastre. Tom ; nu era cel simplu. Tom putea găsi singur ispitirea drumului mare — şi putea ajunge singur pe calea tulburărilor în care l-am îndemnat. Copil de zece ani, fugise de | acasă — pe atunci locuiau în Simla — ca să poată vedea ; cartierele trupelor din Delhi. L-a găsit un prieten al familiei, într-o staţie din Punjab, împărţind vasul cu orez al unui indigen. Dacă prietenul nu l-ar fi întors din drum, Tom ar fi ajuns la Delhi şi Dumnezeu ştie ce viaţă ar fi apucat.

Tom nu era cel gândit de mine. Iar eu mi-am luat păcatul lui, eu mi-am împovărat sufletul în zadar, căci şi fără mine Tom ar fi părăsit casa, şi

Descoperirile acestea m-au tulburat adine. Mă zvîr- coleam în pat, după plecarea d-nei Axon şi gînduri de răscumpărare mă bîntuiau. Priveam patul lui Tom cu schimbătoare şi dureroase simţiri de spaimă, de mustrare, de furie. Am cerut ca patul să fie scos — pentru că uneori îl visam ca un coşciug, iar altădată din el răsărea Tom rânjind ca o mască şi veselindu-se de înşelăciunea mea. Iată-mă păcătos fără fruct; iată-mă neizbutiinid nici în asemenea opere, sterp, pentru totdeauna sterp cu duhul meu purtat pe ape moarte ; iată-mă şi aici certat de soartă, pus alături de oamenii ce se desăvârşesc sau se pierd prin Sine, şi eu numai printr-o orbire menită nu ghicesc a- ceasta, ci stărui în a crede că sunt mişcaţi de mine.

Dar eu, Dumnezeul meu, eu unde sunt ? Dacă n-am putut tăia piatra, dacă nu pot tulbura sufletele -— de ce rn-am născut, de ce m-ai făcut ? Sunt un om fără mâini, fără limfă, fără ochi. Ce să fac, ce să fac în această lume largă — cu o singură umbră, cu umbra nedumeririi dea-

atunci păcatul ar fi fost al lui, iar în cer ar fi dat socoteală el — iar nu eu.

supna-mi ? Eu singur văd umbra, şi eu singur alerg în toate colţurile ca s-o uit. Ce fiu din Biblie s-a întrupat în mine ca să dovedească celorlalţi că Dumnezeu unul se vesteşe din ceruri ? Eu nu mai cred în toate spaimele adolescenţei, nu cred în nici un Dumnezeu — oricît de paradoxală ar părea mărturisirea aceasta alătiuri de alte mărturisiri. Eu plîng numai menirea mea. Puţin îmi pasă dacă dracul e al meu sau e al tuturor, dacă e spaimă sau vietate ; puţin îmi pasă atît timp cît mă urmăreşte în glodurile mele şi mă chinuie în bucuriile vieţii mele...

Isabel nu uita jicnirea de la Bristol Theater, dar începea s-o ierte. Dacă aş fi fost mai lucid în aceste luni de vară, cât timp *a* durat visul, aş fi observat că faptul meu îşi pierdea prospeţimea în sufletul Isabelei şi se alătura, strîmtorîndu-se, modificîndu-se, de alte fapte, cetite sau privite în filme. Rana din sufletul Isabelei mustea o otravă dulce şi parfumată, care-i rătăcea, adesea, minţile şi o făcea să gândească altfel şi să dorească altceva. Cred că nu era senzualitatea care se descoperea Isabelei ci, aş spune, un fel de admiraţie morală a faptului, un fel de minunare în faţa curajului meu şi a schimbării mele de o clipă. Nu era senzualitate ; senzuală Isabel a fost întotdeauna, dar stăpînă pe sine şi de o cumplită cumpăneală, orientată către aflarea unui soţ. Şi senzualitatea ei s-a răcit după faptul de la Bristol Theater, pentru că nimeni nu cunoaşte întunecatele resorturi ale feminităţii, şi nimeni nu poate bănui marginile pudoarei sau intensitatea chemărilor într-o fecioară.

Cred că evoluţia Isabelei, oprită un răstimp după şocul actului meu, a luat altă orientare. Eu nu o mai urmăream, nu eram curios s-o ghicesc, pentru că toată vigoarea şi sîngele meu îl cheltuiam în viaţa de vis în care mă deşteptasem

în dimineaţa când Vema m-a mîngîiat şi eu am alungat pe Verna.

Aceasta s-a întîmplat înainte ca fractura să fie complect restabilită. Ceteam şi scriam în pat, cu măsuţa alături, grea de cărţi şi de hîrtii. Revedeam toate notele asu

ISABEL ŞI APELE DIAVOLULUI

pra lapidarelor javoneze şi plănuiam un capitol cu redactare lungă şi erudită. Simţeam aprig nevoia de a lucra furios, ştiinţifieeşte, adică zi şi noapte, fără să gîndesc la altceva. Era cea dinţii zi de lucru şi ghiceam în creier atîtea rezerve incit îtai făgăduiam cel puţin două săptămâni de muncă neîntreruptă. Am adormit liniştit şi cu neînţelese nădejdi în suflet. Trecuse timp mult de când nu mai cunoscusem armonia aceasta între voinţă şi puterile trupului. Munca era, de cele mai multe ori, mijloc de uitare, de calm ; poruncă din mine şi chin în came.

Dimineaţa m-am deşteptat şi am întârziat gîndind, cercînd să alung senzaţia de *două lumi* pe care o purtasem din visurile mele în sufletul cel de toate zilele. Starea era încordată, dar nu dureroasă. Tot ce aş putea spune — pentru că amintirile mele sunt de o aproximativă precizie — e că mă simţeam mult mai bătrân, cu altă gândire şi cu alte legături în lume. Atunci a venit Vema şi s-a aşezat pe genunchii mei, împletindu-şi trupul ca o ramură, insihuînd obişnuitul viciu, îmbujorată de păcat şi de plăcere. O clipă m-am temut. *Nu recunoşteam pe mica Vema.* Ea mi se părea acum mare, mult mai mare, logodită cu un anume Thomas, pe oare nu ştiu să-l fi întîlnit undeva, dar pe care îl cunoşteam prea bine ca să nu-mi fie prieten şi să nu-l respect.

Verna îşi cerea mângâierile. Eram legaţi prin viciu şi eu nu mai puteam da înapoi, luînd feţe ipocrite. Verna cerea şi toţi cunosc capriciul aprig al copiilor vicioşi.

Am izgonit pe Verna cum m-am priceput mai bine. Eram, însă, atît de tulburat încât n-am găsit motive, nici minciuni ca să-mi explic abţinerea. Verna s-a îmbujorat mai aprins şi a zâmbit rău.

— N-am să mai vorbesc niciodată cu tine, doctore... Ştiu acum, ştiu că ai sărutat pe Isabel... Şi Lilian mi-a spus că ai sărutat-o... Şi am să spun mamei că ai sărutat pe Isabel şi pe Lilian... Şi am să-i spun mamei...

ISABEL ŞI APELE DIAVOLULUI

Nu-mi amintesc cum s-a sfârşit acel ceas de dimineaţă. Am aflat mai tîrziu că d-na Axon a răspuns Vemei, cînd a ştiut faptele :

— Poate voia să te sărute pe tine ?...

Şi a pedepsit-o pe mica Verna să mănînce în picioare, ou o noptieră înaltă drept masă. Prevenită, însă, a interzis Lilianei să intre în camera mea şi a sfătuit, fără îndoială, pe Isabel să fie mai zgîrcită ou sărutările şi mai neîndurată cu făgăduielile. Aceasta am înţeles din confuzia Isabelei. Nu mi-a mărturisit nimic, dar ghiceam tulburarea ei cînd d-na Axon i-a cerut lămuriri asupra prieteniei noastre. Se temea să nu afle adevărul.

Toate acestea au fost prielnice crizei mele - pentru că m-au păzit de prea numeroase explicaţii şi n-au tulburat prea adînc senzaţia de două lumi care se păstra şi creştea în suflet.

N-aş putea lămuri împrejurările în care am ajuns soţul Isabelei. În tot acel răstimp gîndurile mele nu se opreau şi nu reţineau obiectele sau faptele din jur. Totuşi, îmi amintesc că logodna noastră a fost scurtă şi nu am proaspătă în minte decît o seară de *picnic,* unde împăcarea a fost senină şi obosită (acea oboseală a convalescenţelor prelungite) şi unde [1] am încercat încă odată senzaţia crudă a schimbărilor de viaţă. Apoi am meditat, zile şi nopţi, asupra soartei mele, asupra existenţei care se prelungeşte numai schimbîndu-se prodigios şi neaşteptat. Toţi credeau că voi ajunge soţul Isabelei, numai eu nu. Nu credeam nici în anul de cercetări la Indian Mu- seum, nici după angajarea mea la Bristol Theater. N-am putut iubi niciodată şi femeia a fost pentru -mine orice alt afară de amantă sau soţie. Dacă am ajuns soţul Isa- belei a fost datorită unui ceas de cerească iertare şi de stăpînire străină în suflet. *Celalt* a cerut logodna şi eu am ajuns soţul.

Sunt multe de spus şi cu cît spun mai mult, cu atît îmi dau seama că pot fi crezut suferind de slăbiciuni mintale sau epuizare nervoasă. Povestea mea pare neverosimilă sau bolnavă. Şi nu e astfel. Bolnavi sunt oamenii de toate zilele, care s-au deprins să nu se mai uimească, durînd o

existenţă fără nedumeriri şi fără minuni. Bolnavi sunt oamenii bîntuiţi de viziuni, de duhuri, de sexualitate. Eu sunt calm şi pur ; niciodată nu mi-aro simţit gîndirea mai elastică; niciodată n-am trăit mai

higienic. Tot ce scriu aici pare tulbur şi dezarticulat datorită nepriceperii mele de a povesti cum trebuie. Hîrtia mă înspăimîntă ; nu hîrtia albă, ci jumătate scrisă. Graficul mă zăpăceşte, pentru că eu ştiu că tot ce se scrie e, în parte, neadevăr. Sunt un om ce gîndeşte prin forme, aşadar un om întreg. Gei care scriu suferă felurite şi multilaterale mutilări. Eu gîndesc prin forme, prin echilibruri şi dezechilibruri; prin sunete, prin piatră, prin culori. Scrisul a slăbit cumplit puterea gîndolui, depărtînd mintea de la *cuvînt* şi depărtînd-o, firesc, de la idee. Acestea le spun ca să înţeleagă de ce povestirea mea pare bolnavă. Orice se scrie, fatal, e depărtare de realitate. Ca să capete o urmă de realitate în scris, anumiţi oameni au închipuit o *altă* realitate, pe care cred că o exprimă prin fraze simple, cu noţiuni precise, cu raporturi gramaticale clare. Sunt unul dintre puţinii cărora le repugnă claritatea grafică...

...Existenţa nu se schimbă propriu-zis. Cînd omul e aproape de moarte, cînd agonia se vesteşte fatală — ochii trupului şi ai sufletului se îndreaptă în altă parte. Lumea e largă. Omul îşi schimbă viaţa ca să n-o piardă. Şi încă, nu o schimbă el — ci îngerul sau diavolul lui.

Elin remineseeinţele mele teologice, cea mai proaspătă şi mai adevărată e îngerul păzitor şi dracul îndemnător. Bu nu cred în existenţa lor, dar trebuie să recunosc că nu înţeleg nimic dintr-o viaţă omenească, privită şi judecată omeneşte, fără aceşti doi vameşi. Refuz să gîndesc cauzal şi, pe cît se poate, explicativ asupra onduldaţiunilor şi revelaţiilor oricărei vieţi. Dar, în indiferenţa mea caldă şi în sinceritatea mea pasionată — afirm că îngerul şi dracul explică totul, în timp ce

absenţa lor şi înlocuirea prin oricare alt cuvînt ştiinţific sau sociologic, încurcă cumplit faptele şi întunecă înţelegerea.

De aceea, nu înţeleg nimic din căsătoria mea neaşteptată şi înmărmuritoare cu Isabel. Ştiu că e o schimbare, aşadar un nou izvor de viaţă. Originea, necesitatea şi sensul schimbării nu le înţeleg.

Dar adevărata nedumerire s-a petrecut cu cîteva zile *în* urmă. Obişnuiam să exersez la pian un ceas, după cină.

În acea seară, Isabel se arătase nespus de prietenoasă cu mine şi, în tot timpul cît a durat *Die Abwesenheit* a lui Beethoven, m-a ascultat pe gînduri.

— Doctore, tot ce e rău în tine, şi tot ce e sălbatic în tine,... dacă n-ai cînta la pian, te-aş urî, te-aş urî...

înseninat de cuvintele ei (nu înseninare sentimentală ; nu sunt şi n-am fost îndrăgostit) am început *Opus 18.* Atunci Isabel a apărut pe uşa terasei, îmbrăcată şi mi-a strigat.

— Bună seara doctore !...

O clipă am resimţit vîrtejul; doar Isabel fusese lîngă mine, de la început. Ca de obiceiu, cînd nu înţeleg situaţia, refuz să gîndesc asupra-i şi nu mă trudesc s-o dezleg. Isabel şi-a lăsat pălăria pe măsuţa cu flori şi s-a apropiat de pian. S-a aşezat pe *celalt* scaun, de cealaltă parte a pianului. Nu mi-a mulţumit pentru *Die Abwesenheit,* ci m-a rugat să încerc un caiet nou de jazzuri şi romanţe, împrumutat de la verişoara Iulia. în acea clipă am înţeles că trăiesc în două lumi şi mi-am poruncit neobosită luare aminte în vorbe şi în fapte. Pentru mine, visul era firesc şi sincer ; pentru alţii ar fi părut nebunie. E însuşirea de seamă a faptelor mari, minunate şi luminoase — să pară celorlalţi tulburi, rătăcite, halucinate.

îndată după întoarcerea noastră de la S. Xavier Ghurch (d-na Axon nu-şi ascundea bucuria că am primit căsătoria religioasă în ritul catolic) ne-am hotârît să petrecem două luni în locuinţa unchiului Isabelei, d. Williams, la Raway Pindi. Acestea au fost lunile cele mai liniştite din anii mei. Isabel se deştepta foarte de dimineaţă şi arăta o sinceră bucurie pregătindu-mi ceaiul. Era singurul lucru casnic îngăduit să-l împlinească. Bucătăria şi îngrijitul camerilor erau încredinţate — ca în orice gospodărie europeană în India — unei jumătăţi de duzini de slujitori hinduşi. Isabelei îi plăcea să-mi servească o ceaşcă cu ceai în pat şi cealaltă în sufragerie, împreună cu domnul şi doamna Williams. Aici se vorbea despre ouă, despre schimbarea viceregelui şi d. Williams povestea pentru a nu ştiu cita oară întîlnirea lui cu Sir Bell, aproape de Churnby Valley. Cred că n-am cetit şi n-am auzit niciodată o mai sumară şi totuşi vie descriere a lui Sir Bell.

— E foarte bogat şi ţine mina pe sabie, iar cînd nu are sabie învaţă literatura...

Astfel îşi începea d. Williams povestirea de dimineaţă. La breakfeast, expunea de obicei mijloacele ce le aveam de a mă îmbogăţi exploatînd ceaiul în ţinutul Dar- geelingului. Cît timp fusese fermier, d. Wiliiams învăţase multe, dar, cu acea extraordinară timiditate engleză, se ferea să mi le dezvăluie. Ajungîndu-i, însă, nepot — făcea eforturi asupra firii şi îmi vorbea despre experienţele intime. Cînd leg adjectivul acesta de d. Williams îi dau în acelaş timp şi conţinutul d-lui Williams. Intimităţi, adică intimităţii financiare şi strategie politică cu ceilalţi fermieri.

Zi după zi, în acea viaţă de familie şi de crepuscul de afaceri, personalitatea pe pare mă obişnuisem a o numi a mea, se crispa ca o amibă în mediu salin. Şi aici, ca să pot trăi, a trebuit să împrumut structurile şi vestmintele familiei. Nu

mai era timpul eroic al ofensivei, al apărărilor îndîrjite, al ispitirilor. Nu mai rezistam mediului, şi nu mai încercam să-l schimb. De, mult simţeam deasupra umerilor şi în osia sufletului — masa, umbra masei şi zvonul hotărît al celor care nu te privesc şi nu te hrănesc.

Zi după zi simţeam îndepărtîndu-se problemele şi curiozităţile din spirit. Pierdeam obsesia aşa cum se pierd nădejdile; firesc să ştiu cînd şi unde, fără să mă întreb de ce, fără să strig sau să plîng după ea. Mă deşteptam dimineaţa alături de Isabel şi mă recunoşteam În fiecare dimineaţă tot mai mult cel desemnat de Isabel, cel înţeles şi iubit de ea. S-ar fi spus că „forma“ mea din gîndul Isabelei s-a eoborît ca un duh şi ca un Procust asupră-mi, modelîndu-mă şi mutilîndu-mă.

Am început să gîndesc aşa cum gîndeau ceilalţi şi senzaţia era firească, oricît de paradoxală ar părea mărturisirea aceasta. Nu simţeam un străin în minte, nici tristeţea golurilor în suflet. Nu descopeream pe celalt. Repet, străinul din mine se arată în cele mai intime hotărîri, în cele mai personale, mai spontane şi mai gratuite fapte. Dar nu-l aflu în influienţele şi împrumuturile venite din afară.

Eu m-am deprins, după întoarcerea de la Raval Pindi, să gîndesc şi să făptuiesc în sfatul şi lumina d-lui Williams. A trecut prea mult de atunci ca să-mi amintesc bucuria d-nei Axon, văzîndu-mă pe drum drept şi bogat. Isabel era mulţumită pentru că avea un soţ. Despre amintirile rele, nu ghiceam nimic. Poate pieriseră, sau poate instinctul ei sigur le ascundea în adîncimi nepătrunse. Isabel dorea acum o familie. Eu însumi doream familia ca un liman. Nimeni, nimeni nu-mi va lămuri cum am putut dori eu lucrul acesta, pe care l-am temut în tinereţe.

E în obiceiul maturităţii să nu gîndească şi să nu se mustre asupra faptelor din tinereţe. Toţi îşi spun, în ceasurile de întîlnire cu vechile hotărîri, că acelea au fost naive şi exaltate făgădueli. Cred că aceeaşi maladie m-a atins şi pe mine, după cîteva luni de căsnicie. Hotărît să-mi schimb întru totul traiul şi să cîştig de două ori mai mult, am părăsit familia Axon şi, cu Isabel, m-am instalat la cîteva mile de Labong, tovarăşul unui bogat absent, căruia mă recomandase călduros d. Williams.

Spun *am părăsit* familia Axon. Dar lucrurile s-au petrecut în aşa fel, încît ezit să cred că aceasta s-a împlinit. Pentru că, puţine seri după plecarea noastră, — am atîtea amintiri din tren şi din gară, de la Dargeeling şi de la vecinii din compartiment — m-am întîlnit cu Isabel în aceeaşi odaie în care dormisem cîndva cu Tom şi în care Isabel îmi cetise din Browning.

— Doctore, mi-a spus ea, cred că te gândeşti prea mult la seara aceea... Eu te-am iertat...

Am privit-o cu aceeaşi tulburare ca în seara lui Be- ethoven. Ce voia să spună ? Ştiam că mă iertase cu mult timp înainte. Cîţi ani trecuseră de la întâlnirea noastră ? Şi cîte luni de la căsătorie ?

— Ştiu că e penibil să vorbesc... dar acum gîndesc altfel... M-am făcut mai mare, aproape optsprezece ani...

Eu te-am iertat... Şi eşti, totuşi, mereu obosit şi nu vorbeşti niciodată ou noi. Mama e cu adevărat îngrijorată...

Şi atunci am scăpat tot printr-un efort de voinţă. M-am trudit să-mi amintesc pe copila Isabel, jignită şi mîngîiată de mine. Cu oglinda trecutului, *ca şi cum lucrurile ar fi fost prezente,* am vorbit şi am lămurit. De toate acestea, însă, nu-mi aduc aminte. Erau ireale, fumurii, veneau şi piereau ca fluturi din vis. Adevărata mea existenţă trecuse de mult prin acele vremi şi se îndrepta acum spre o comoară nouă. Cunoscînd,

însă, strimta înţelegere a oamenilor — m-am ferit să dezvălui Isabelei povestea celor două lumi. Ştiam că, mai curînd sau mai tîrziu, o va cunoaşte şi ea, o va trăi. îmi amintesc, din toate vorbele şi faptele acelei veri, că singurul lucru pe care nu l-am putut spune, pe care nu-l puteam spune, — era taina vieţii mele.

Pentru că povestirea amănunţită a celor ce au urmat e anevoioasă — ea întretăindu-se neîncetat cu vechea lume în care mă aflam — o scurtez şi o rezum. De altfel, faptul e prea delicat şi dificil de situat — şi prefer să-l alung din acest caiet, decît să se creadă că am fost bolnav sau nebun. Oare, nu e orice povestire a celor întîmplate — un rezumat ?

Zi după zi mă surprindeatm mai atent la desfăşurarea şi mai mulţumit de fructele noii mele vieţi. Totul era nou şi neprevăzut în anticipaţiile mele. Cred că am cetit undeva observaţia aceasta : că esenţa vieţii e facultatea de a nu putea fi prevăzută, anticipată. De aceea, tot ce se scrie asupra viitorului sunt stupidităţi. Se poate prevedea ceea ce e în curs de dezvoltare, de creştere — iar nu noutatea proprie. În ceea ce priveşte această povestire, ea poate fi cuprinsă în încă o formulă : continua răzvrătire împotriva celor prevăzute. Meteahna spiritului meu — născută şi făcută — a fost jocul cu oglindirile celeilalte lumi.

îmi amintesc cum timpul îşi cîştiga alt loc în minte şi în suflet. Pierdusem neliniştea şi agitaţia ceasului ; nu simţeam decît zilele, nu număram decît anii. Pierdeam acea dîră luminoasă de la marginea sufletului, prin care se împlineşte contactul ou simţul duratei. În loc să trăiesc, mă lăsam trăit de mădulare şi de vecini. În cel dintîi

an, petrecut în muzee şi parcuri, încercam lungi agonii, simţind crud *cum trece timpul;* moartea lentă a lucrurilor, scurgerea distinctă a clipelor mă otrăveau, mă sîngerau, rodeau fundamentul existenţii, tulburau axa, săpau prăpăstii în dreapta şi în stînga. Acel simţ nou, al timpului, era prea puternic pentru sufletul meu. întrevăzut, apucat cîteva ceasuri sau zile — mă devora şi mă fărâmiţa. Nu puteam umbla pe străzi, pentru că simţeam cum toţi acei oameni mor clipă cu clipă ; iar în grădini, neliniştea mă copleşea, privind trecutul negru şi fără sfîr- şit, crescut şi împlinit ou fiecare clipă pierdută, şi fiecare frunză apropiindu-se ca un fir de praf, murind înghiţită şi uitată în acea groapă pe care nu ştiam unde s-o situez, dar care se afla oriunde aş fi voit şi oriunde aş fi căutat-o.

Noua mea viaţă m-a mîntuit de agitarea aceasta. Ajunsesem nepăsător la scurgerea tinereţii; nu mă mustram — cum făceam înainte — că sute de simfonii se execută şi sute de expoziţii se închid fără mine, că mii de cărţi se culeg în cele patru părţi ale lumii şi soarele răsare în mii de locuri, dincolo de ochii mei. îmi schimbasem alături de ţinte şi nădejdi — mustrările. Mă certam numai cînd mă dovedeam slab sau nepriceput în treburile fermei din Labong. A trebuit să învăţ totul, pentru că nimic nu cunoşteam din manualul bunului cultivator de ceai. A trebuit să învăţ să călăresc pe cal scund şi să ameninţ cu biciul culegătoarele bhutaneze. Am pălmuit servitorii, ca să fiu respectat asemenea celorlalţi fermieri. D. Elliot, tovarăşul bogat, îmi scria adesea şi eu împlineam instrucţiile prompt, cu o pasiune corectă şi cu o dibăcie zi după zi mai perfectă. Nu aveam, astfel, responsabilitatea directă. În zilele lungi de ploaie, citeam distrat, gîndindu-mă şi socotindu-mă asupra recompensei din toamnă. Isabel se făcuse leneşă. Se plictisea de moarte

şi, rfnd nu primea scrisori de acasă, era tăcută, posomorită. Nu aveam pian. Ziarele le citeam la trei zile odată, pentru că, în timp de ploaie rea, curierul nu se încumeta pînă la ferma noastră. Cărţile mele erau puţine, ceea ce îngăduise d-na Axon să iau într-un cufăr cu albituri. Nu mă interesau. Răsfoiam şi reciteam însemnări marginale. Erau unele foarte greu de priceput. Mă trudeam să le înţeleg şi, dacă izbuteam, încercam acea mîndrie intimă a gimnastului bătrîn, cînd observă că nu e cu desăvîrşire ruinat şi nu e exclus din arenă.

Ne-am întors în oraş de două ori, în acel an. Cea dintîi oară, la moartea Catherinei Irving. Aceasta mi-a rechemat multe amintiri şi m-a îndemnat să revăd toate lucrurile care păstrau umbra şi paşii sufletului de la descălecare. Catherine a murit în puţine zile, de malarie. Surorile erau cu adevărat zdruncinate. Isabel părea sincer tristă. În acele zile s-a întâlnit cu toţi prietenii şi a vorbit mult, îndeosebi eu Noel, care era acum logodit cu o veri- şoară din Colombo.

Altă dată, am venit chemaţi de d-l Elliot. Prin intervenţia unchiului Williams mi se cedase a doua plantaţie, ia şapteesprezece mile mai jos. Dublînd munca, ajungeam bogat. Puteam cîştiga destul ca să-mi îngădui s-o trimit pe ■Isabel la Dargeehng în timpul vacanţelor.

Din această etapă a noii mele vieţi, drumul se întunecă. Nu ştiu cît timp a trecut *aici.* Dar îmi amintesc că schimbarea şi simplificarea mea se maturizează definitiv. Ajunsesem soţul ideal al oricărei femei din India. Ajunsesem ceea ce voise şi visase Isabel. Fără să mă sileascâ Isabel, ci numai cu pornirile şi posibilităţile mele.

Cîţi ani au trecut ? Socoteala nu am putut-o împlini. Pe primul nostru copil l-am numit Michel, în amintirea prietenului din ţara mea. Fata purta numele mamei. Un duh şi 6 lumină din ţara mea uitată (cetăţenia o schimbasem în al patrulea an)

se închegă în acea fermă de coline, tot mai caldă şi mai intimă, cu mobile şi cu copii, cu cîteva cărţi pe o etajeră luxoasă şi cu stampe japoneze îngheţate ca o reminiscenţă de trist humor.

Toţi îmbătrîneau. îmi amintesc senzaţia şi starea aceasta de suflet : toţi îmbătrîneau. Simţeam goluri şi insuficienţe, griji şi îndoieli. îmbătrînisem fără să trăiesc. Adevărata mea existenţă începuse prin logodna Isabelei. Geea ce fusese mai înainte — basm sau glume, rătăciri sau dialectică. Trăisem mult, pentru că aveam amintiri puţine. Vieţile scurte sunt singurele cu izbucniri de amintiri. Viaţa mea de munci şi griji alungase oaspeţii şi golise rafturile. Gol, gol — şi nici încai tristeţea că s-a sfîr- şit ceva bun, ceva plăcut, fără a fi gustat îndeajuns. Eram întotdeauna mediocru mulţumit; singura neplăcere era oboseala bătrîneţii care se apropia. Muncisem mult o muncă străină: Nu mă aştepta un apus apust şi calm. Cred că ajunsesem destul de bogat, dar Isabel dorea mult şă trimită copiii la Oxford şi pentru aceasta economiile noastre se resimţeau.

Din toată viaţa mea lungă şi neatentă, singurul sentiment pe care nu mi-l pot aminti cu nici un chip, e dragostea pentru copiii noştri. Îi priveam curios şi zîm- bind. Poate mă desfătam, rostogolindu-i pe covorul cel mare, cumpărat în primul an al venirii noastre la Labong. Poate îi îmbrăţişam cu destulă sinceritate. Dar nu-mi amintesc să fi simţit că sunt carne din carnea mea, braţe noi întinse de vijeliile mele spre cucerire şi erezii. Nu-i simţeam continuîndu-mă, nu simţeam veşnicia personalităţii împlinită prin şirul de verigi vii. Îi înţelegeam şi îi ajutam să înţeleagă, dar între mine şi ei — era spaţiul. Mă simţeam retezat, limitat, fără urmaşi, fără rod. Şi tulburări grele mă agitau cînd retrăiam, alături de copiii mei, drama din adolescenţă.

Cu cît mă apropii de acest an — poate al

şaisprezecelea sau al şaptesprezeoelea de la căsătorie — cu atît a- rnintirile simt mai clare, mai vii, mai bogate în amănunte. S-ar spune că timpul îşi înoetinează pasul. Aş putea povesti zi de zi, ceas eu ceas, viaţa noastră în aceste luni, cu puţin timp înainte de plecarea copiilor spre Anglia. Viaţa mea interioară, acoperită şaptesprezece ani cu cenuşă rece
şi încercuită cu cărămizi — s-a deşteptat iarăşi, şi iarăşi vechile îndoieli şi nădejdi s-au dezmorţit şi s-au ivit. Memoria şi atenţia îşi deschid braţele asupra vechiului meu suflet. îmi amintesc singurul ceas nostalgic, de cumplită şi abătută nostalgie, pe care l-am încercat în lungul şir de ani ; copiii noştri se pregăteau să plece şi eu revedeam în minte aceeaşi plecare din tinereţea mea şi le prevesteam acelaşi sfârşit de ţară. O emoţie ciudată — pentru mine, care sunt rece şi curios — se desprindea la gîndul că Mi- chel şi Joan vor pluti pe mările pe care am plutit şi eu, de mult, fără să bănuiesc că nu le voi mai revedea niciodată. ^

Miehel cu deosebire mă interesa ; timid şi bolnăvicios, cu mîini albe şi degete lungi, îndrăgostit de carte şi nutrind o neînţeleasă ură împotriva surorii sale, Joan. Observasem de mult gelozia şi duşmănia dintre copiii mei şi mă mustnasem că faptul nu mă îndurera, ci, dimpotrivă, începea să mă intereseze.

Cu cît vechiul meu suflet se lumina, cu atît începeam să privesc altfel lumea din jurul meu şi să ascult atent la zgomotele surde ce se auzeau la răstimpuri în odaia sau în sufletul copiilor. Joan semăna Isabelei. Moştenise de la ¡mine culoarea trupului şi dragostea pentru muzică. Nici ea, însă, nici Miehel nu dovedeau vreun interes pentru colecţiile de gravuri, pe care le îmbogăţisem în ultimul timp şi le dădusem loc de cinste în odaia mea.

Am simţit iarăşi duh necurat asupra-mi; am simţit iarăşi menirea, îndemnîndu-mă să tulbur,

să iscodesc. Nu ştiam precis ceea ce trebuie sau e bine să ispitesc în sufletul lui Miehel. Dar neliniştea cu care îl aşteptam la ceasul ceaiului şi dragostea cu care îi vorbeam cînd rămâneam singuri — mă vesteau că vechiul meu păcat se apropie. Vorbeam despre viaţa care îl aştepta la Oxford şi despre avuţia pe care tinereţea lui i-o întinde ca pe un fruct necules. Seară după seară, prietenia noastră se lega. îmi descopeream copilul cu o pasiune de colecţionar bă- trîn, cultivînd o specie unică. Nu ştiam ce se petrece în sufletul lui, observîndu-mă. Fără îndoială că schimbarea din acel an nu îi scăpase. Dintr-un părinte ocupat şi distrat, întoreîndu-se noaptea de la Labong şi pornind în zori

— se născuse un prieten bătrîn şi sfătos. Isabel înţelesese, cu prodigiosul ei instinct, dezastrul ce ne aştepta pe toţi, dacă schimbarea se prelungea şi se statornicea. Pentru că, nu numai că nu mai mă ocupam de plantaţii, dar de cîte ori încercasem să lucrez, trebuise să recunosc, sincer, că nu pricep nimic din toate acele, calcule şi nomenclaturi.

Unchiul Williams murise. De d. Elliot mă despărţisem cinci ani înainte. Nu aveam tovarăş şi nici un prieten nu mă putea ajuta. Isabel avusese curajul să mă mustre şi, devotată, lucra ea pentru mine, cel puţin în administraţia de cancelarie.

Eu hoinăream cu Michel, herborizînd sau discutînd cosmologia Bibliei. Michel se afla în anul celor dintîi conflicte şi cosmologia îl neliniştea aprig în acel timp. Pe cît îmi aduceam aminte, şi cu vechiul meu obicei de a simplifica lucrurile, îl ajutam. Descifram în Michel o adolescenţă de furios idealism şi-i prevedeam ciocniri fără număr. Dar nu era adolescenţa mea. Şi, încă, nu mă recunoşteam complet în travaliul lui arid şi atroce. Adolescenţa mea avea linii pure de icoană bizantină, colţuroase, dar calde. Cea a lui Michel — corporalitatea oricărui catolic conformist. Drama mea fusese o agonie sălbatică şi o dulceaţă ascetică. Michel era muncit de întrebări, nu de ispite. întrebări fără număr — şi la fiecare el căuta răspunsurile altora autoritare, şi încerca să le împace cu sufletul lui. Nu răspundea direct; mă întreba pe mine, cînd pater era departe. De aceea lupta lui era nesfîrşită...

Cînd prietenia noastră a ajuns confidenţială, eu am început, instinctiv să-l îndemn — şi îndemnurile mele erau altele decît cele ale Isabelei. Isabel îi cerea să Studieze ştiinţele politice ; iar eu îl sfătuiam să se dedice romanisticii. Nu am înţeles decît mai tîrziu de ce am ales o disciplină pe care nu o cunosc şi de care nu m-am simţit niciodată ispitit. Voiam ca Michel să înveţe limba mea, voiam să se deştepte în el glasuri pe oare niciodată nu le auzise, să descopere chemări şi să îndure agonii.

Dacă Michel păstra încă o picătură din sîngele

meu
— aceea era otravă, tulburare, însetată nelinişte. Nu mă întrebam de ce voiam să-mi chinui copilul. Poate, ca să aflu dacă era cu adevărat .copilul meu.

VIII.
NANKING

VIII.
NANKING

Aici povestea se întrerupe. Viaţa mea a oprit-o, cu voinţă şi cu socotinţă. Prea multe loviri dinafară mă zdruncinau şi o slăbiciune trupească, o zăpuşită sfîrşeală în suflet mă vestea că agonia unei vieţi e fatală. Era în puterea mea de a alege. Am ales, viaţa cea de toate zilele.

Ştiu că lămuririle acestea nu luminează ceaţa celor două vieţi împletite în vis de vară şi tînjind la începutul toamnei. Nici eu nu înţeleg de ce visul trebuia să se sfîr- şească şi, mai ales, de ce aceasta trebuia să se petreacă înainte de a şti ceva precis asupra plecării lui Michel şi Joan. Poate, pentru că începusem să am sentimentul prezentului, acel sentiment direct de viaţă imediată şi sigură. Poate pentru că timpul îşi regăsise ritmul tuturor oamenilor şi, refuzîndu-mi salturi înainte sau înapoi, mă silise să mă trezesc, la fel cu familia Axon, la fel cu cei zece mii; Poate... Nu ştiu nimic. Viaţa, visul, vara — vin şi pleacă, fără ştirea mea, fără ştirea oamenilor.

Mă aflam în stăpînirea secetoasă a descompunerilor, a convalescenţei. Puţini cunosc starea ciudată, destul de ceţoasă ca să amintească nebunia, cînd rostul şi situaţia lucrurilor sunt incerte, cînd gîndurile poartă, încă, amintirea unei noi dimensiuni în care s-au desfăşurat ieri sau acum o sută de ani, pe care nu o înţeleg, dar pe care nu o pot tăgădui — şi suferă din nesiguranţa mişcărilor, din ezitare.

Era o margine şi, firește, un sfîrşit. Viaţa mea

VIII.
NANKING

alături de Isabel, obrajii copiilor, priveliştea gospodăriei — totul începea să se depărteze, stăruind, însă, a rămîne agăţate în zare, stăruind prea mult ca să nu-mi decumpănească sănătatea. De acum, visul nu mai era realitate — ci boală..

Feţele erau decolorate, supte, oa în visul unui bolnav. Cunoşteam leacul ‘ împotrivă-le. Era asemenea glumei prietenului din adolescenţa mea. Ca să mă liberez de vise searbăde — trebuia să provoc vise searbăde, să ştiu că ele izvorăsc dintr-o intoxicaţie sau dintr-o epuizare nervoasă. De aceea, m-am hotărît să înghit opium.

Familia Axon observase de mult tulburarea, neatenţia, vraja mea. Cum pretextam o prefăcută oboseală, nimeni nu bănuia o prea gravă primejdie. Astfel, hotărârea mea de a petrece fiecare noapte în oraş a fost găsită sănătoasă şi binevenită.

Cu jumătăţi de lumini în suflet (expresia e nefericită, dar nu ştiu cum aş putea exprima altfel senzaţia, care nu e nici aceea a luminilor intermitente, nici a luminilor minime, nici a semi-umbrei) am ajuns în acea noapte de septembrie la „Nanking“. Restaurantul îl cunoşteam. Cu Tom şi alţi prieteni, acum uitaţi, am petrecut seri de frivolă şi sinceră bucurie, în încăperile retrase, cu slujitori hinduşi şi moravuri chinezeşti. Cunoşteam pe patron şi ştiam că d-l Chen, the manager, procura celor acceptaţi opium sau fete din Shangai. Cartierul chinezesc mă tulbură, is-pitindu-mă cu năluciri şi bolnavi. Nu am iubit decît simplitatea şi lumina, ori de unde ar veni ea. Viziunile izvo- rîte din aburi vieioşi, din inerţie sau alcool, din boală, din aproximaţie sau mistificare — îmi repugnă. Visul meu de vară fusese clar şi viu. îndată ce l-am simţit în carne, cu ameţeli şi aiurări — l-am urît. Mă copleşea, mă obseda, mă irita ca' o intoxicaţie prelungită, şi jinduiam siguranţa drumului cu acea intensitate a omului beat, umilit de neputinţă şi stupiditate. .

...Cum am tresărit întîlnind pe Miss Roth... Credeam că e o imagine din visul meu bolnav, din visul coborît în creieri. Trecuseră doi ani şi nu mai nutream nădejdea de a întîlni vreodată pe Miss Roth. Ea m-a recunoscut şi, din vioiciunea agitată cu care m-a chemat, descoperisem o Miss Roth străină, necumpătată, iubind drogurile şi

vinul. Parcă acum mai frumoasă, deşi o tulburare ţîrzie pre- sărea umbre cenuşii pe trăsături. Nu era singură, şi de .aceea am primit să mă aşez la masa ei.

Tovarăşii erau — sau, mi se păreau mie — ciudaţi. Cu atît mai mult am înţeles aceasta cînd, fără să le o cer, mi-au mărturisit fapte din vieţile lor care m-au aţîţat. Cel de la dreapta mea era consul şi, după vorbă, părea din nord. După cel dintîi ceas aflasem cum, venit cu un grup de turişti, de mult, să străbată în treacăt India, zărise într-o gară o fată nevăzut de frumoasă. Numai reţinut de tovarăşi n-a urmărit-o în acea zi. A căutat-o, însă, în zilele următoare. A încercat s-o uite cutreierînd mările ludului în tovărăşii vesele. În ţară, imaginea ispitei bengaleze îl chinuia. Ca s-o poată găsi, s-a întors în India, a ajuns, prin neostenite eforturi, consul. Au trecut ani şi acum anii pot fi număraţi cu zecile. Consulul s-a căsătorit cu fata unui colonel englez. Copiii lui acum sunt mari. Aproape a uitat chipul din gări. Fără îndoială, dacă ar întîlni-o, n-ar recunoaşte frumuseţea cu ochii lungi şi cosiţe negre. Fără îndoială, copiii ei sunt şefi sau roabe de familii. Şi totuşi, viaţa consulului a fost schimbată de o imagine, de o întîinire.

Celalt prieten al d-rei Roth era profesor de istorie la un colegiu guvematorial şi, după cîte cred, scriitor ratat. E tulburător cîte corespondenţe cu propria-mi viaţă şi propriul meu geniu sterp nu mi-am ghicit în grupul d-rei Roth. Profesorul de istorie avea o teorie proprie asupra celui de al doilea conciliu budist, teorie confuză şi complicată. Dar, ceea ce îl făcea interesant, era obsesia că ştie ceva ce nu ştiu orientaliştii. Conducîndu-se după două apocrife chineze puţin cunoscute, pretindea că re- constituise intinerariul a doisprezece călugări, purtînd legea scrisă. Pretindea că localizase, pe o hartă veche din biblioteca rajahului de Bikaneer, cele patru peşteri în care se ţinuse un conciliu secret şi în

care cei doisprezece ascunseseră legea scrisă. Căuta de mulţi ani banii trebu- incioşi călătoriei şi echipelor de săpători. Peşterile s-ar afla pe versantul w.n. al Nepalului, undeva unde drumul e anevoie de străbătut.

— Numai zece mii de rupii, numai zece mii de rupii... şi răstorn tot ce s-a scris asupra istoriei budismului şi fixez cronologia celor dintîi trei secole şi dăruiesc redacţia primă a canonului !...

De acum, însă, a aşteptat prea mult, a cerut prea -mult, s-a umilit prea mult. Nimeni nu vrea să-l creadă. Aproape nici el nu mai simte ispita de a descoperi lumii rezultatele. Citeşte cu o drăcească bucurie toate lucrările istorice noi asupra conciliilor, şi cu cît se crede mai mult în definitivat, cu atît bizara lui bucurie creşte.

Miss Roth îl socoteşte romancier ratat şi se amuză să-l audă demonstrînd ceea ce, spune ea, nu se afla decît în imaginaţia lui expectativă. Legătura dintre apocrife şi harta de la Bikaneer nu poate fi acceptată. Dar profesorul zîmbeşte ascuns şi răspunde :

— Tocmai pentru că *nu poate*. fi acceptată, e justă...

Ceea ce hotărăşte pe consul să umple din nou paharele.

Poate păream şi eu tulburat, beat şi de aceea mi s-au făcut confesiuni. Miss Roth, în deosebi, era schimbată, .prietenoasă. Comenta cu savoare şi drăgălăşenie întîlnirea noastră din Port-Said şi încerca să-şi scuze atitudinea de pe vapor.

— Doctore, sărăcia e inestetică şi e jignitoare. Un sărac poate fi un gînditor sau un sfînt, dar nu un artist. Bohemia e măsura rataţilor. Ca să poată crea, un artist trebuie să trăiască în lux şi trebuie să iubească luxul. De asemenea, cei cari nu pot crea, trebuie să iubească luxul. Oare nu e acelaşi lucru cu arta celor cari nu pot fi artişti ? Nu e preferabilă o sufragerie cu gust sau un costum corect, unei pînze mediocre ? Bogăţia are această ■mare însuşire, că te păzeşte de mediocritatea artei, te fereşte să ajungi un mediocru creator... Cred că aş putea şi eu picta. N-am încercat niciodată. Prefer să mîngîi por- selanurile mele de Canton sau să cumpăr flori scumpe...

— Oh ! confunzi, confunzi, Lucy, întrerupse consulul. Bogăţia e o calitate pentru un artist mediocru, ca tine, ca oricare dintre noi. Asupra celorlalţi oameni, e greu de spus şi, de altfel, nu ne interesează.

— Ceilalţi oameni, ceilalţi oameni pot fi oricare dintre noi, eu, de pildă, se strîmbă în zîmbet profesorul. Zece mii de rupii, cu zece mii de rupii numai...

— ...schimbi cronologia Asiei, şi schimbi... ştim...

— Doctore, pentru cgl ce iubeşte miniaturile, traversarea în clasa a IlI-a e dezgustătoare. Cred că nu ai

venit aici pentru aventură. Din cîte îmi amintesc, pari prea inteligent ca să slăveşti aventura...

— Oh ! dacă ai şti, Miss Roth...

— Lucy, prietenul tău pare... Dar de ce nu ni l-ai prezentat pînă acum ?

— Ai fost tot timpul în Calcutta ? mă întrebă.

— Aproape. Vara aceasta, însă...

— Nu te-am zărit la Dargeeling ? Pare-mi-se că te-am zărit...

Aici s-a petrecut o transformare neaşteptată în sufletul meu, care a înciudat pe noii tovarăşi. Cred că faţa mea s-a luminat —pentru că privirile celorlalţi au înmărmurit aşezîndu-se pe trăsăturile descompuse şi refăcute în linii tari. Ceea ce am simţit, greu aş putea spune. Senzaţia că visul din vară a fost adevărata viaţă, iar existenţa tulbure alături de familia Axon un vis ostenit, frînt, rece.

— Atunci cunoaşteţi pe Isabel ? Şi pe dl. Elliot ?...

— Isabel Brown ?

— Nu, *fosta* Isabel Axon, acum soţia mea...

— Ah...

Cercul se strînse-n jurul meu. Spaimă ageră mă străbătu. Apucai braţul consulului şi al d-rei Roth.

— Mă veţi ierta, vă voi spune altădată motivul. Dar, rogu-vă, în ce an suntem acum ? Sunt bătrîn sau tînăr ? Ei, mă veţi ierta,... este Isabel soţia mea ?...

Agitarea mea sinuoasă, asemenea trupului unui chinez de rasă, îngrijoră pe ceilalţi. Miss Roth încerca să zâmbească, să recheme luciditatea şi sarcasmul într-o atmosferă de delir. Dar siguranţa şi claritatea expunerii mele o birui.

Miss află, astfel, că alături de sănătatea grăsulie şi de frigurile febrei — există încă o stare, cu lumini şi umbre puternice.

— Doctore, ai lucrat prea mult...

— *Very sorry*,* miss Roth, dar nu cunoşti simpto- mele surmenajului. Şi, ceea ce e mai regretabil pentru o estetă, eşti încă stăpînită de superstiţia sistemului nervos, nu ? Te vei

nedumeri aflînd că sunt gata să-ţi critic influenţa repulsiei spineale asupra dinamicei viziunilor, căci la aceasta te referi ca să-mi explici visul. Miss Roth, as

cultă-mă, n-am uitat lecţiile lui Biswanger. Par oare nebun cerînd lămuriri şi ajutoare într-o dimensiune care nu mai e a mea de cîteva luni ? Nu-mi amintesc, aceasta e tot, nu-mi amintesc ceea ce s-a petrecut lîngă mine...

— Totuşi, doctore, atît timp cît noi ne orientăm, după ceea ce se petrece *lîngă noi,* nu ştiu dacă ai izbuti să cîş- tigi dreptul de normalitate la un consult medical...

— Lucy, tu vorbeşti de consulte ?

— Medicii sunt, în genere, imbecili, zîmbi profesorul de istorie ; ca orice om care încearcă să-şi verifice o teorie. Fiecare medic are un sistem diagnostic şi o metodă clinică. Şi cum bolnavii sunt prea rari, ei îşi fură unul altuia cazurile. Ştiţi că se numeşte „caz interesant“ orice individ care, deşi necunoscut bibliografiei subiectului e apt, totuşi, de a o îmbogăţi.

— Oh !... încetaţi critica, profanilor ! apără Miss Roth o ştiinţă anticipată, nereprezentată în boxa de la „Nan- king“. Avem de răspuns, , mai întîi, întrebărilor doctorului. Cunoaşteţi oare. pe Isabel ? Eu o bănuiesc, undeva, în creierul aglomerat al doctorului...

— Miss, mă supărai eu, dacă stărui de a mă crede halucinat, aduc pe Isabel aici într-un sfert de ceas...

— Atunci, doctore, totul e dar.

— Nu, Miss, nimic nu e clar. Repet întrebarea : credeţi că *sunt* soţul Isabelei ?...

— Well, zîmbi consulul, atît timp cît vei păstra © abuzivă discreţie, nu-ţi vom putea răspunde niciodată...

— Doctore, mă faci curioasă. E şi ea o artistă ?

— Nu, nu, Miss Roth. Isabel e incultă, simplă şi egoistă.

— Iată ce înseamnă a spune adevărul, judecă profesorul.

Dar încordarea mea era dureroasă. Frivolitatea mă întorcea înapoi spre familia Axori

şi ştergea umbrele visului din vară. M-am hotărît şi, apucînd iarăşi voluntar braţul consulului — l-am întrebat :

— Pot fuma aici, opium ?

Cîteva clipe, tăcerea stînjenită a celorlalţi îmi lovea mintea, certîndu-mă şi lurAinîndu-mă.n

— Vă rog să mă iertaţi. Nu e în obiceiul meu de a înghiţi droguri. Dar, după cum veţi înţelege mai tîrziu, trebuie să practic umilinţa aceasta, acum. închipuiţi-vă un om bolnav de friguri ; îi daţi chinină, pu ? Febra mea e acum, murdară, intoxicantă. Visul cu împăraţi şi cu săraci pare acum apa morgană a unui însetat. Mijlocul meu e simplu, pentru că e metafizic. Un vis produs de droguri e repulsiv, dezgustător. Şi el mă va readuce la realitate ; o realitate stupid de mediocră, recunosc, dar nu mai puţin lucidă şi mai imediată. E singura pe care o doresc acum. Cealaita, a mea şi numai a mea, e prea departe. Simt prea bolnav ca să mai pot visa. Nu e firesc să doresc deşteptarea, sănătatea ?...

Vorbisem agitat, sincer, fără să răsuflu. Nu cred că tovarăşii mei au surprins clar şi complet firul povestirii şi au acceptat, motivele aduse. Totuşi, s-au arătat mai puţin înspăimântaţi de propunere — şi mai puţin bănuitori faţă de mine. Pentru că, după cum mi-a mărturisit mai tîrziu Miss Roth, nici unul dintre ei nu era strein de droguri, deşi nu erau complet robiţi de patima lor. Ceea ce i-a speriat, a fost irupţia mea bruscă. Se temeau să nu fie masca unei razii.

— fc destul de paradoxală o deşteptare prin opium, doctore...

— Pentru mine e firească. Orice mistificare te lipseşte mai efectiv de realitate. Aţi observat că un poet nu citeşte literatură decît cînd e bolnav ? Şi un mistic nu citeşte teosofie decît ca să se dezguste de laicitate şi să se lege mai strins de experienţa lui iniţială ? Pentru mine, opiul, imaginaţia prin intoxicare sau prin exaltare senzuală, sunt mistificări ordinare, încercări mediocre de a oglindi o lume pură şi de a o transmite minţii prin violentarea celulelor.

— Doctore, iartă-mă dacă sunt iarăşi indiscret, dar îmi pare că vorbeşti prea clar şi prea conştient ca să mai ai nevoie de o purgare prin droguri.

— Atît timp cît sunt lăsat în *acelaşi* spaţiu şi mă supun legilor lui, nu mă tulbură nimic. Dar, nu uit că fiinţa mea se află şi altundeva, mai departe... Unde ? Unde ?...

MIRCEA BLIADB

Convorbirea a durat mult timp după miezul nopţii. Dacă am scris aici o parte din ea am făcut-o cu nădejdea că voi surprinde adevărata mea stare de suflet din acea noapte de septembrie. Mă opresc, pentru că disting tot mai limpede cît de fals redau împrejurările şi frazele. Adevărul e că, deşi stăpîn deplin pe gîndurile şi pe logica vorbirii — salturile mele de la o viaţă la alta erau atît de evidente şi răsfrîngeau o vrajă atît de comunicativă, incit toţi ceilalţi n-au întîrziat să recunoască straniul şi inimaginabilul „caz". îndeosebi Miss Roth rece şi lucidă, se lăsa tot mai complet cucerită de verva şi negurile mele. Cînd vorbeam, încerca să mă urmărească şi, neizbutind, închidea pe jumătate ochii, într-un zîmbet jucăuş şi ■ asculta cum ascultă oricine un poem capricios, obscur şi perfect.

Chiar eu îmi amintesc foarte puţin din cele ce am vorbit în acea noapte. Ca de obicei, *celalt* se avînta la drum, ajutat de informaţii nesfîrşite, adunate de mine, şi culegea uimirea sau lauda pe care eu o meritasem. Celalt vorbeşte întotdeauna alături sau chiar contrariul celor ce *trebuia* să vorbesc eu.

Unde am plecat şi în ce casă am sfîrşit acea noapte ? Ca să lămuresc povestirea aceasta şi s-o fac inteligibilă, trebuie să introduc un nou personagiu, pe miss Edna, prietena şi tovarăşa de casă a d-rei Roth. S-a întîmplat că această miss Edna să fie singura care să creadă în realitatea descoperirii profesorului de istorie. Poate pentru Că era cea mai tînără ; sau poate pentru că păstra nostalgia semitainelor unei adolescenţe hrănite cu cărţile d-nei Bla- vatsky şi ale Anniei Besant. După cîte pot judeca, e una din acele feminităţi crescute şi amplificate în nădejdea întîlnirii şi colaborării cu unul din acei oameni ce sunt numiţi „personalităţi". Pe cel dintîi visător pe care l-a întîlnit, l-a socotit menit să schimbe lumea. Şi acesta era profesorul de istorie, an după an tot mai adîncit în evidenţa mărturisirilor hărţii din biblioteca de la Bikaneer. Miss Edna e,

poate, singura făptură care cunoaşte mai mult în toată chestiunea aceasta, pentru că profesorul s-a învoit să-i traducă şi să-i »interpreteze anumite pasagji din apocrifele chinezeşti. Astfel, ea are destule probe ca să acorde autenticitate tradiţiei tranâmise în cele două apro- crife. Profesorul recunoaşte că textele sunt tîrzii, probabil din epoca polemicilor confuclaniştilor împotriva budismului. Dar anumite indicii, numai de el cunoscute, îl conving că o serie de opere, aduse în China de către cei optzeci de călugări ai misiunei împăratului Ming-Ti, s-au păstrat verbal şi s-au transmis din generaţie în generaţie în mediul tradiţionalist al mănăstirilor din foşta capitală Lo-Yang. Anumite doctrine n-au ieşit la iveală decît într-o epocă de criză, cum a fost aceea a luptei religiei oficiale, peste zece secole. Cam acesta ar fi argumentul principal al profesorului pentru autenticitate.

...Ori, Miss Edna se afla încă la măsuţa ei de lucru cînd grupul nostru s-a întors de la „Nanking“. O fantezie de a d-rei Roth ; sunt destule fotolii şi canapele în locuinţa ei, şi brandy şi whisky şi pipe de opium ascunse în cutia bijuteriilor. Şi apoi, curiozitatea grupului de a-mi înţelege tulburarea, de a savura pînă la capăt viziunea rară a unui om treaz, vorbind lucid, şi obsedat totuşi de eroii unui basm neînţeles, petrecut undeva, aici, în India, dar departe de vraja asiatică, strein de fantasticul nopţilor şi de monotonia lirică a dinastiei Gupta.

Vreau ca Mihail să afle adevărata mea viaţă, iar nu una ruptă din imaginaţie. De aceea mă feresc de a mărturisi aici amintirile acelei nopţi. Ceea ce ştiu eu e prea puţin şi prea tulbure. Dar ceea ce a scris Miss Edna în jurnalul ei lămureşte îndestul întîmplarea. Miss Roth mi-a dăruit copia pasagiului. Eu îl traduc aici, deşi înţeleg că, fără voie, îi voi aplica acelaşi ritm al scrisului meu nepriceput şi voi întuneca frumuseţea simplă şi clară a prozei englezeşti.

Alături de dată, 6 septembrie, autoarea a

adăugat : „de revăzut şi verificat, faptul avînd o surprinzătoare importanţă“. Pasagiul trădează cîteva suprimări; d-ra Roth l-a cenzurat, cu deosebire în ceea ce priveşte reflecţiile prietenei asupra atitudinilor ei.

„Noaptea trecută Lucy a venit acasă însoţită de Guy, consulul şi un strein, doctor în istoria artelor şi amator de experienţe asiatice. Lucy părea puţin tulburată. Mi-a şoptit, cînd am rămas singure : „e un tip ciudat şi ne vom amuza bine“. Fireşte, înţelegea pe noul ei prieten. Acesta nu trăda nimic extraordinar. Ochii, însă, păreau că nu sunt ai lui. între ochi şi cap, nu am putut surprinde vreo legătură. Privirile erau lucide şi dense, ceea *oe* contrasta cu figura placidă şi absentă. Ochii erau de o îngustime mongolă şi, oricine i-ar fi privit, simţea neta senzaţie că sunt *înlocuiţi.* Mai mult ; cred că însuşi doctorul îndura aceeaşi senzaţie, după cît m-am putut convinge din nedumerirea şi timiditatea lui. Dar aceasta, încă, nu era lucrul cel mai curios. Ceea ce m-a înspăimîntat, la început, a fost conversaţia lui. Cîteodată uimitor de directă, de con- dsă, părea vorba unui creier rectiliniu, cu educaţie matematică. Alteori însă, — şi perioadele acestea durem mult — monologul era ininteligibil, ritmat şi *seducător.* Acesta e adjectivul care i se potriveşte. Nu înţelegeam şi totuşi plăcerea de a-l asculta era extraordinară. Păream vrăjiţi, în sensul tehnic al cuvîntului. Acei ochi micşoraţi aduceau o lumină ciudată. N-aş putea spune ce înţeleg prin expresia „lumină“. Adevărul e, însă, că părea lumina firească a unor ochi ce sunt înlocuiţi.

„Ceea ce a spus doctorul asupra mistificărilor şi iluziilor — care îi repugnă — era plin de bun simţ. Aceasta e, încă, paradoxal : să răspîndeşti în juru-ţi o atmosferă incertă, şi să blestemi mistificările. De mai multe ori a încercat să ne

dea explicaţii tehnice, fără a izbuti să se facă înţeles. Aş crede că acest om crede în vise — dar specifică şi repetă că visele nopţii sunt carnale, mintale, iluzii. Atunci ? Dumnezeu să-l înţeleagă.

„Aş crede că Lucy e mult interesată de acest tip. Şi aceasta contrastează cu firea ei frigidă, ironică şi capri- dos estetică. Aş crede că numai Lucy poate înţelege ceva din basmele lui — al căror leit-motiv e o noapte de vară, un fiu rătăcitor şi o fecioară, Isabel, în care puteam descifra emoţie şi surpriză, trepidantă plăcere şi nestăpîişită curiozitate. Trebuie să recunosc că şi eu eram fascinată, de tot ce se petrecu în jurul meu. Un grup ameţit de brandy şi şampanie caldă — iar în mijloc un strein pe care toţi îl sileau să bea. Şi, totuşi, n-aş putea spune de ce simţeam mediocritatea jignitoare şi zădămida încercărilor

lor. Nu ştiu de ce mi se părea streinul singurul lucid, cu adevărat treaz. Chiar eu eram ameţită, tulburată şi ostenită. Iar omul care îşi continua povestea visului nopţii de vară — trăda o admirabilă siguranţă şi o ironică superioritate asupra celor cari se pretindeau ancoraţi în lumea realităţilor. Chiar geniul lui Guy mi se părea dubios.

„A urmat ceea ce era fatal să urmeze. Lucy a fumat iarăşi opium. Aceasta i se întîmplă foarte rar, pentru că Lucy e prea artistă ca să caute refugiu altundeva decît în colecţiile ei. Cînd fumează, însă, o adevărată catastrofă îi străbate trupul. Frigiditatea ei şi aparenta-i masculinitate se destramă. Lucy e de nerecunoscut, cu ochii măriţi şi ficşi, cu buzele răsfrînte şi cu acea senzualitate cinic manifestată în mişcări, în vorbe. Ne-a silit pe toţi să fumăm ; acele pipe dăruite de conservatorul muzeului din Hanong, nestematele dulăpiorului Lucy ei. Eu am invocat obicinuitul meu motiv, şi am fost scuzată. Toţi ceilalţi au început orgia rece, care mă dezgustă, dar pe care o observ cu neobosit interes.

„De la cele dintîi fumuri, doctorul a început să tuşească. Ceilalţi aveau ochii pe jumătate închişi. Mi-am oprit privirile numai asupra feţii descompuse a doctorului. Ceea ce s-a petrecut în el nu ştiu, pentru că n-am înţeles pe omul acesta de cînd a venit. Dar, urmărind simp- tomele intoxicării, m-am înspăimîntat observîndu-le diferite de cele normale. Faptul e acesta : doctorul trăda simp- tomele *deşteptării,* cu toate gesturile de dezgust, de luptă împotriva reziduurilor, convulsive sau calme. Ceilalţi nu i-au dat atenţie, pentru că induseseră deja ochii. Lucy luase o doză minimă şi păstra o semiconştienţă fermecătoare. Spectacolul, pentru mine, începea să ajungă înfricoşător ; un om care se deşteaptă şi o femeie care începe să cheme.

„Doctorul m-a rugat să-i îngădui să-şi răcorească faţa. S-a întors de nerecunoscut. Ochii nu mai erau ai lui. Ochii micşoraţi, aplicaţi

asupra obiectelor, neimpresionînd. Spaţiul pe care îl vedea şi în care se mişca — era al nostru, înţelegeam aceasta pentru că. privindu-l, nu tresăream şi nu înduram senzaţia coşmarului.

..Am stat mult de vorbă. Mult, adică un sfert de ceas, cît a trebuit opiului .să-şi facă efectul asupra celor doi şi să transforme pe Lucy. Doctorul se scuză, părea încă sub amintirea visului. Dar, ne-am oprit să discutăm descoperirea lui Guy, şi se dovedea destul de interesat şi chiar oarecum pregătit s-o priceapă şi, fireşte, s-o accepte. Mi s-a părut inteligent, dar anumite premise pe cari le punea nu aveau nici o certitudine pentru mine. îndeosebi, ceea ce afirma asupra „grafismului“, pe care el îl crede o maladie fără leac în Europa.

„Cam aici ajunsese convorbirea noastră, cînd Lucy, cu violentul ei cinism, se ridică din chaise-longue şi veni să-l îmbrăţişeze. Atît eu cît şi doctorul, am fost surprinşi. Lucy, schimbată ; o recunoşteam eu cu greu, dar doctorul ?

— Tu... în visul tău de vară... n-ai iubit niciodată pe Isabel ?...

„L-a înlănţuit înainte ca eu să pot gîndi sau interveni. De altfel, Lucy e liberă, şi nu e la prima aventură...

„Ceilalţi visau. Eu am început să citesc ; trei după miezul nopţii. Mă întrebam ce vor spune servitorii a doua zi, ce va spune consulul sau Guy cînd vor afla că Lucy nu dormise singură. Am închis uşile odăiei şi am lăsat cîteva rînduri pentru Guy : cînd se va deştepta, să mă cheme.

„E dimineaţa, e cald, şi sunt încă obosită. Dar astăzi voi afla tot. Pentru că eu nu înţeleg nimic, nimic. Numai Lucy îmi va spune cine e omul acesta“.

Ceea ce a lămurit Miss Roth nu ştiu, pentru că numai acest fragment mi-a fost îngăduit să citesc. Cred că Miss Edna a exagerat, obsedată

încă de mistere. Bănuiesc că schimbarea ochilor mei nu a fost chiar cu totul înfricoşătoare. Nu cred în semnificaţia privirilor. Nu cred în oglindirea gîndurilor pe o epidermă, cît de fină şi translucidă ar fi. îmi repugnă feminitatea ce pogoară gîndirea în masca feţii. Dacă m-aş opri să scriu paradoxe, aş spune că însăşi psihologia e o ştiinţă născută prin femei şi cultivată de interesul lor. Numai un creier feminin crede că poate găsi corespondenţele gîndurilor în carne.

Am mulţumit încă o dată Dumnezeului necunoscut că m-a ferit de senzualitate.,

IX. CINEVA IMI DĂRUIEŞTE O LAMPA

Forth from her land to mine she goes The island made, the island rose...

Lucy memorase „Songs of Travel“ iar, dintre toate,. To *princess Kaiulani* şi *To Sidney Colvin* erau cele, pe: cari le recita mai cu drag ; buzele şoptind, pleoapele voa- lînd rigiditatea privirilor, trupul respirind briza ventilatorului, sufletul purtat, poate, pe plăjile Apemanei, unde Stevenson ritmase :

I rose and strolled. The isle was all bright sand ...I heard the pulse of the besieging sea Throb for away all night. I heard the wind Fly crying and convulse tumultuos palms. And flailing fans and shadows of the palm.

Cîteodată, Lucy se oprea în mijlocul poemei, îşi răsucea bucla (tic insuportabil şi masculin) fără să izbutească a-şi aminti continuarea şi blestemînd amuzată în' jargonul ei vienez, se îndrepta spre bibliotecă. Cele treizeci de volume ale ediţiei Tusitala, cetite şi recetite, ocupau două rafturi din cărţile de căpătîi. Iar tomul XXII se-afla, mai tot timpul pe măsuţa cu biscuiţi şi liquoruri.

Pasiunea ei pentru Stevenson era contagioasă. Obligase, aproape pe toţi prietenii să

IX. CINEVA IMI DĂRUIEŞTE O LAMPA

recitească „Island Night’s Entertainments“ şi „Weir of Hermiston“ şi adesea, după:, ceai, ne vestea, că a descoperit încă un juvaier, în cores-

pondenţă sau „Vailima Papers“. În ceea ce mă priveşte, nu m-am simţit prea mult înrîurit de idolatria Lucyei şi „Stevensoniana“ ei — voluminoasă şi scumpă colecţie a tot ce publicase, amintiri sau critică, de la Margaret Black la Jean Mărie Carre — mă interesa numai întrucît îmi descoperea Una din acele manii moderne pentru care am fost întotdeauna sensibil. Discuţiile noastre asupra lui Stevenson aveau ritmul şi emoţia unui match, asistenţa fiind alcătuită, de obicei, din consul, profesor şi Miss Edna. La fiecare pagină de antologie, cetită savuros de Lucy, eu răspundeam cu una din acele mediocre şi lîncede fragmente, cari abundă în Stevenson, chiar în capodopere. Mă îndeletniceam cu drăcească ascuţime să descopăr scăderi în idolul Lucyei ; şi aceasta, ca să-i dovedesc un adevăr simplu, care mi-a fost busolă culturală şi sfetnic în pasiuni literare, anume : că nu există geniu integral şi că lucrul cel mai firesc e să nu ne închipuim că există ; altminteri, admiratorul citeşte cu voalul adorării şi slăveşte ■cele din urmă grifonări ale idolului, în timp ce nenumărate alte cărţi bune, de alţi scriitori, îi rămîn ascunse. Într-un cuvînt, ceea ce merită să fie slăvit, e numai maxi- malitatea — oriunde s-ar găsi şi la oricine.

— Oh ! dar aceasta e inuman, doctore. Cum aş putea păstra incerta balanţă a judecăţii estetice, în faţa unui geniu care şi-a dovedit posibilităţile şi pe care îl iubesc ? La ce bun ?...

— Evident că e inuman şi gratuit, răspundeam eu şi- linclu-mă să par mahmur, evident că aşa e. Totuşi, anumiţi oameni, printre cari nădăjduiam că te pot număra, anumiţi oameni dovedesc o intensă plăcere în a-şi devora ascetic propriile porniri omeneşti, împletite în simpatie şi interes şi a judeca lumea în conformitate cu cîteva principii imutabile şi inumane. Postulatele acestea pot fi religioase, metafizice sau artistice ; deşi, pentru mine, acţiunea de distingere a maximului în opera unui

geniu e mai mult decît activitate estetică, e metafizică.

— Te joci cu cuvintele, zîmbi răutăcios Lucy.

— Iată ce înseamnă a spune un adevăr pe care nu-l înţelegi, continuam eu, poruncindu-mi glas sec, placid şi o faţă indiferentă. Asemenea sfinţilor-copii, rosteşti adevăruri înmărmuritoare, socotind că săgetezi ironii. Nu e aşa ? Totul a fost creat prin joc şi prin cuvinte, prin gratuită, spontană libertate. La început a fost cuvîntul, nu ? Iar d-ta îmi poţi aminti nenumărate pasagii hinduiste şi îmi poţi dovedi cum Shiva a creat universul dansînd şi cum cuvintele — ca orice act nemanjfestat păstrător de sîmburî vii — se pot *obiectiza,* numai printr-o adevărată şi precisă pronunţare. Destul de curios, expresia „joc de cuvinte", care înseamnă pentru cei mai mulţi halucinante sau copilăreşti fantezii, pentru mine rezumă metafizica realistă şi tot ce e substanţial în artă.

— Principial sunt împotriva disertaţiilor, se rostea consulul. Dar ceea ce mă uimeşte e că Lucy a invocat un subiect adjectival pe care nu l-am auzit niciodată pînă acum : „uman" ; şi că îl preţuieşte, deoarece se răzvrătea împotriva inumanului metodei valorilor* maxime.

— Adevărat, Lucy, se amuza Edna, ai uitat tot sarcasmul cu care îmi criticai „umanismul"...

— Toţi vă opriţi la cuvinte şi judecaţi un om după o frază. Fraze se pot aduce din toate părţile şi pot justifica toate aberaţiile. Ceea ce am vrut să spun e numai aceasta : că, în tovărăşia unui creier de elită şi creator, noi cei mediocri nu putem păstra o împietrită sau inumană atitudine critică ; şi că e firesc şi uman să scuzi ceea ce e slab într-o operă al cărei autor a dovedit că poate crea capodopere...

— Să le,scuzi, dar să nu le lauzi..., întrerupeam eu.

— Vă rog, vă rog... Ceea ce spun se mai poate rezuma şi altfel ; că e preferabil să iubeşti un geniu decît capo- doperile unui mediocru ; că e

preferabil să mîngîi ratările unui creator, decît să consolezi stupiditatea Unui prieten de toate zilele. în ceea ce mă priveşte, instinctul meu de umană simpatie, iertare, părtinire, adorare, mîngîiere şi tot ceea ce se leagă de o sensibilitate mai mult sau mai puţin feminină, complexul acesta de porniri e mult mai sincer satisfăcut în intimitatea cu Stevenson, cel mediocru, ca şi cel genial, decît ar fi mîngîind sau adorînd un prieten viu.

- — Toate mulţumirile pentru dragostea cea mare, începu să glumească consulul, cu o suavă tristeţe.

Discuţia,,

ca toate cele ale noastre, se prelungea pînă după miezul nopţii. Cina o luam, la început, la „Nanking“ sau „Shan- -gai“, dar observîndu-mi-se stînjeneala şi strîmtoarea bănească, Lucy improviza o cină minimă şi incertă în vila ei din Park Street.

Cu cît cunosc mai mult odăile — în cari aventura m-a adus pe neaşteptate, într-un timp tulbure — cu atît ■sentimentul de excepţională fericire senzuală creşte, revă- zîndu-le. Cartierul şi-a cucerit numele ; grădinile sunt largi cît parcurile şi trandafiri agăţători, tufe de *geangah* galbene, arbuşti cu flori roşii, parfumate, cocotieri sau mango cu umbră deasă, arbori cu buchete asemenea portocalelor ; străzile asfaltate şi răcoroase ; casele-vile scumpe şi alei aşternute cu nisip, şi servitori hinduşi în livrele albe, lungi, curate. În oricare grădină, se aud păsări, multe şi streine. Cuci şi corbi, vultani şi ciripitori de tropice. Chiar arşiţa se îmbunează, strivită de respirări «vegetale, ameţită de parfumuri tari, amare — şi după-amie- zile par risipiri de primăvară fanată. Cînd întovărăşesc pe Miss Roth de la Universitate, în Cadillac măsliniu, ţipete •apropiate de păsări şi amorţita fumegare de mirodenii ne ameţesc pe amîndoi. Fiecare îşi aminteşte altceva. Eu, plă- jile cu mirt din Cipru — ea, coasta de la Vulparaiso şi Colorado. Aici oraşul e nevăzut şi trecătorii culeg florile pe ziduri. Cu cît se întinde toamna, cu atît arbuştii înfloresc şi copacii îşi împrospătează ramurile.

...Aş şterge ce am scris. Nu-mi place să laud vegetaţia, pentru că nu sunt născut ^pentru a putea scrie astfel de laude. De cum intru, însă, în odăile cu minuni ale Lu- cyei — uit parcurile. Pe mine, iremediabil pătimaş al nimicurilor artificiale şi al virtuozităţilor tehnicii asiatice, •colecţia de bronzuri mă ţintuieşte în sala de aşteptare ; cei doi balauri nepalezi, cu capete hidoase şi trupuri lungi, uscate, cu muşchii răsuciţi grotesc ; şi colosalul Năgă cu ¡nouăsprezece capete şi spinare de şarpe negru ; şi grupul înmărmuritor

al înfuriatei Durga despicînd trupul monstruos al demonului Mahishasura. Cu deosebire bronzul acesta — dăruit profesoarei de un mecena din Puri, după ciclul ei de conferinţe asupra provinciei Orissa — mă stă- ţpîneşte ; lucrătura frunzelor şi basorelieful coroanei mi-

mînd elefanţii în joc şi demoni cu aripi de gîndaci zburători : ochii mei indiferenţi frumuseţilor carnale şi rotun- zimilor pinacotecilor europene urmăresc, cu luciri senzuale, torsul celor două bapsaras şi pulpele încrucişate şi sînii mari, iar zîmbetul cu care ţin acea vioară *vina,* şi braţul întins ca o coardă, şi ochii largi, şi podoabele grele îmi rănesc ochii şi-mi mîngîie ciudata mea poftă de curiozităţile mitologice ale zeiţei Kali.

Miss Roth, totuşi, nu-mi împărtăşeşte entuziasmul pentru grupul din sală. în general, iubeşte mai puţin plastica indiană deŕît ar fi datoare, cel puţin pentru o profesoară de istoria artelor asiatice. Numai un Shiva cu inscripţie tamilă, cumpărat în sudul Indiei, şi care descopere o originală, surprinzătoare agilitate contrastînd straniu eu volumul capului, susţinut dincolo de toate legile echilibrului — şi numai o colecţie de armé din Rajputana, îi răpesc neaşteptate laude.

Adevăratele comori ale' odăilor le alcătuiesc, însă, covoarele afgane, cu cocostîrci de aur şi fulgere cusute în fir argintat, scoarţele de Jaipur — cu roz sălbatec şi galben stins, cu desemnul incert asemenea tremurului celui ce . descoperă soarele în flori ; argintăriile bengaleze, grele şi ferecate, şi perlele de Malabar, în cutii de lemn bine mi- rositor, cutii cu căpăcele lucrate în sidef, cu figuraţie pastorală asemenea mozaicurilor orfice stăruind în cele din- tîi bazilici creştine. Nu e gîndul meu să înşir minunile adunate de vieneza bogată şi capricioasă în cei opt ani de călătorii şi prietenii asiatice. Povestea mea nu poate { ajunge, nici accidental, o pagină de 'catalog. Dar, eu îmi înţeleg datoria de a-mi lămuri schimbările şi faptele pe- *$* trecute după acea noapte de la „Nanking“. Tovărăşia mea cu Lucy şi vizitele zilnice au fost posibile numai datorită minunilor vilei şi erudiţiei vaste a profesoarei. După cum voi povesti îndată, nici o amintire de păcat trupesc nu m-a ispitit, deşi aceasta ispitea pe Miss Roth. Ea mă silise să înţeleg două liicruri : că India nu se află în locuinţa

familiei Axon, şi că a vieţui nu înseamnă a-ţi risipi viaţa, nici a o risca. Prin nu ştiu ce curiozitate a spiritului meu, Lucy izbutise să mă întoarcă din drum. îmi împrospătase ve-’ chea mea patimă şi-mi măgulise vechile mele lecturi. Ace;

doi ani de solitudine spirituală şi de aventuri mediocre îmi dăruiseră preţioase însuşiri. Şi, cum e uşor de înţeles, darurile acestea îmi foloseau după ce m-am despărţit de calea celor doi ani, îmi foloseau în altă lume dedt lumea în care le învăţasem.

Pentru mine, noaptea petrecută în iatacul profesoarei fusese strigătul pe care îl auzisem şi lumea în care mă întorceam. Deşi hotărît să nu amintesc acea noapte în care am iubit fără voie, trebuie să mărturisesc un singur fapt ; că eu am fost sedus de minunile odăii, de lampa fumegînd ulei de trandafiri şi lemn de santal, de trei Bushiyo Ilara originale, de acel pescar cu mască de Hamlet al lui Gaho Hashimoto, şi peisagiile marine sau crizantemele lui Ha- tastatu, de nenumăratele bijuterii şi bagatele în fildeş -— iar Lucy iubea în mine tulburarea de la începutul nopţii (a cărei irosire prin opium nu o observase) şi iubea ceea ce sîngele ei de intoxicată îi poruncea şi o ispitea.

S-a petrecut un lucru straniu ; cîntam biruinţa asupra visului sfîşiat, cîntam bucuria reîntoarcerii în vechea mea lume de nouri şi cocostârci — şi trupul meu potolea ca un izvor victorios şi proaspăt setea întunecată a profesoarei care mă jignise cîndva şi mă umilise iar, cu puţine ceasuri în urmă, cerîndu-mă. Din acel amestec de umilinţi şi răzbunări, de cruzimi şi dezmierdări, din împletirea de vis şi veghe, din inconştient şi din amintiri, din emoţii şi din răzvrătiri trupeşti — am ajuns pentru o noapte bărbat strein mie şi plăcut profesoarei, neostenit în dragoste şi stăruind în ă chema desfătarea într-un trup istovit, secătuit, în care liniştea se pogora ca un a- murg în deşert, lumina pierind şi globul stăruind în zare, roşu, race, indiferent; în trupul răscolit un timp de o- pium se aşternea tăcerea îngheţului; împotriva ei am luptat, pe ea am înfrînt-o şi, agonizînd, Miss Roth *a* înţeles, poate, că se ascund şi alte bucurii în tovărăşia unui trup tînăr şi că bucuriile acestea sosesc

tîrziu, în zori, cînd spasmul începuturilor se potoleşte, iar înlănţuirea durează lung şi încordat ca o tînguire.

Nu sunt un senzual; de aceea Miss Roth a crezut că sunt. Am fost lucid şi aţîţat şi curios. Atît. Nu-mi amintesc să fi încercat plăceri. Dar cele ale profesoarei ş-au înrădăcinat prea adînc ca să mai poată fi uitate. Anumiţi bărbaţi cunosc slăbiciunea aceasta a sufletului feminin, necontenit nutrit de experienţele trupului, şi profită pentru a ae face indispensabili. Sunt ceasuri oînd, istovită, acea masă vie primeşte — mai adînc decât ar putea crede şi mai permanent decît ar dori — stăpînirea celuilalt. De fapt, pasiunile lungi, pentru anumiţi bărbaţi sau femei, nu sunt decît obsesiile acelei experienţe supreme, cînd stăpînirea se imprimă ca o pecete grea în o»»trul de forţă al schimburilor calde, mentale, psihice, cari cîteo- dată se pot numi suflet.

Astfel înţeleg pasiunea Lucyei pentru mine, pasiune oarbă pe oare ea zadarnic încearcă s-o numească prietenie sau admiraţie pentru instinctele sau rafinamentele mele artistice. De altfel, nu sunt singurul care să înţeleg aceasta. Edna îmi zlmbeşte rău şi, deşi ezit să scriu adjectivul acesta, pare geloasă pe tovarăşa-i de cameră. Se teme, poate, ca legătura noastră să nu-i compromită prietena. Edna însăşi nu se află bine într-o casă ai oărei servitori povestesc prea multe vecinilor, întotdeauna dispuşi să-i asculte. Vila profesoarei n-a avut niciodată un nume prea bun. Prea mulţi idoli şi prea multe liqworuri. Prietenia ei cu consulul — care o vizita întotdeauna fără soţie şi în ceasuri ciudate — era cunoscută de tot oraşul şi bănuiala opiumului apăsa asupra vilei cum apasă asupra oricărei locuinţe luxoase şi incerte din Calcutta.

Edna vedea cu ochi răi, prea răi chiar, capriciul prelungit al Lucyei. Rezerva mea în timpul vizitelor, ţinuta sobră şi defensivă — nu

scăpase profesoarei. Şi cum nu era o pătimaşă a simţurilor, nu îndurase prea multe jigniri gîndindu-se la refuzul meu şi nu pregătea răzbunări. Păstra, Însă, amintirea acelei nopţi şi, adesea, rămînînd singuri — mi-o evoca, ispitind.

— Oh ! nu, nu, acum eşti schimbat, eşti altul... Recunosc că eşti un prieten bun şi instruit, dar atunci... Doctore, era mult mai straniu şi chemător în tine, cu acea poveste stupidă, cu acel vis din care nimeni nu înţelegea nimic şi paradoxele tale, ţîşnind, şiroind, scîn-teind şi apoi o tăcere de om înviat din morţi şi apoi o spaimă de tremens poeticus... şi apoi Dumnezeu ştie cum

l-aş putea numi... un soi de dispreţ faţă de sine, de ciudă că nu eşti, că n-ai avut curajul să rămîi, că te-ai născut din nou şi, totuşi, tînjeşti întunericul de dincolo... Dumnezeu ştie cum aş putea numi şi zugrăvi... Dar, erai mai mult decît un bărbat instruit... Sunt curioasă, sunt însetată de nebunia visului tău... Nici pînă acum nu mi l-ai lămurit pentru că tot ce mi-ai expus asupra timpului nu luminează întru nimic experienţa... De ce nu te întorci iar la visul tău de vară ? Ştii, chiar expresia aceasta, cu reminescenţe din Shakespeare şi din mitologia celtică, cu „Domnişoara Iulia“ şi cu „The Golden Bough“... toate acestea mă aţîţă, mă chinuie... Îţi mărturisesc, trăieşti în mine prin halucinantul şi ridicolul monolog din acea noapte...

— Numai monolog, Lucy ?

Profesoara începea să rîdă, pe jumătate amuzată, pe jumătate umilită, îneercînd zeflemeaua şi tentaţia în acelaşi timp. încerca să-şi scuze pornirea. Mă silea să recunosc că n-a fost o victorie (ceea ce eu n-am gîndit niciodată), ci un capriciu de al ei. Şi, la toate insinuările mele răutăcioase, în care se împletea, poate, şi acel sentiment brutal al orgoliului masculin — ea răspundea obscur, explieîndu-mi că opiul potenţează sensualitatea feminină şi suprimă pe cea a bărbaţilor. Şi îmi părea ciudată, dacă nu comică, încercarea noastră de a explica sau scuza acel fapt care ne unise şi ne ţinuse strînşi ceasuri de noapte caldă, de a-l reduce sau a-l uita. Iar faptul, faptul stăruia cu acea indiferenţă de olbiect — a zidului ce opreşte vederea, a stîncii ce împiedică suişul.

Şi astfel, prietenia noastră se lega, fiecare datorînd celuilalt descoperirea tărîmurilor noi, fiecare purtînd vie amintirea aceleeaşi nopţi, deşi fiecăruia se arăta altfel. Anevoie am ghicit sufletul d-rei Roth şi chiar acum, după două luni de zilnice întîlniri, mă sfiesc să cred că l-am ghicit în toate ascunzişurile.

— Doctore, mi-a spus ea într-o după amiază de octombrie, întorcîndu-ne de la muzeu ; ca să mă înţelegi, trebuie să afli întîi ceea ce nu-mi place sau, mai exact, cele ce nu-mi plac...

Nu-i place, întîi de toate, feminitatea, cu accesoriile ei : dragostea, devotamentul, lirica erotismului monogami a, feminismul, Europa. Gindirea mea a reperat multe eforturi ca să surprindă legătura, firească pentru Miss Roth, între toate noţiunile acestea. A părăsit Europa, pentru că toţi vorbesc şi gîndesc la dragoste sau femeie, chiar cînd filozofează, sculptează sau se războiesc.

— „Eternul feminin“, iată ce mă sufocă la noi... Asiaticii au nenumărate păcate; sunt cruzi, cîteodată imbecili, adesea nebuni, altădată murdari ; dar au două mari însuşiri : nu idealizează femeia şi nu cred în evoluţie. Evident, au o poezie erotică, dar calitativ şi cantitativ e infimă alături de cea religioasă sau filosofică... Oh ! e obositor să citeşti şi să auzi peste tot şi în fiecare zi tot despre idilă sau adulter, despre femei şi umanitarism, sau despre oricare manifestare culturală a Europei infectate de feminism... Nu vezi ? aici elita îşi pune alte întrebări ; cunoştinţa e adevărat preţuită ; acţiunea e respectată, dar nu adorată ; se face deosebire între psihologic şi sufletesc... Drept să-ţi spun, eu nu accept diferenţierea aceasta, dar simptomatic mă bucur de ea, cu atît mai mult cu cît în Europa este ignorată şi inaccesibilă...

Aş putea scrie zeci de pagini urmărind dictarea jl-rei Roth, dar cum nu scriu o carte asupra Asiei, ci simpla poveste a vieţii mele într-un oraş asiatic — mă opresc.

Alături de feminitate, Miss Roth ura orice fel de ideologie, de metafizică, de teosofie. Pentru toate, găsise o expresie în cartea lui Oltramare : terapeutică mentală, terapeutică morală, Miss Roth dispreţuia pe cei cari îşi caută reazim într-un absolut de esenţă pur fonică, sau într-o

credinţă al cărei obiect nici o dialectică nu-l putea promova trancendent, sau în oricare altă dogmă ce implică legi, concepte, umanitarism. Pentru ea, tot ce putea face mai bun un om inteligent — era să-şi transforme existenţa într-o operă dă artă, nu în sens de aventură sau de nebunii metafizice, ci în adevăratul înţeles al cuvîn- tului : a iubi, a trăi, a se hrăni, a visa artă, artă şi artişti.

Şi Miss Roth realiza cu pasiune şi risc ceea ce credea că e mai instinct al elitei. Existenţa ei e juisare neconte-

nită şi rafinată, cui tivind cu e prodigioasă cunoaştere tehnică schimbările, nuanţele, variaţiile. Din. lunga ei intimi- • tate cu fanteziile sopntan© şi capriciile, cu contrazicerile şi paradoxale — îşi închega*« un seducător şir de aforisme al filosofici „volteiace“, cum spunea Miss Roth.

— E inexact să numeşti filosofic ceea ce e numai o înţelepciune, mă avertiză Miss Roth, zimbind şi furnind, fără să-şi părăsească expresia de seriozitate amuzată Care o ferea de bagatelizări sau farsă. Iar înţelepciunea mea, fiind cea a unui artist, e inaptă dogmatizării : „The gulden rute is that there is no gulden rule“. Presupun şi sper că .ii o suficientă ascuţime ca să nu mă plasezi printre diletanţi, epicumşti sau sceptici frazeologi. Nu susţin eă înţelepciunea mea e definitivă şi de aceea nu o împărtăşesc celorlalţi. Dar sprijinită pe anumite sfaturi ce mi le oferă, pot ciática tot ce găsesc necesar şi binevenit.

Trebuie să recunosc că, Sn oele dinţii săptămîni, Miss Roth îmi părea dispusă numai să critice, îndeosebi fanteziile teosolizante ale Ednei, descoperirea profesorului, apologiile mele pentru o metafizică defunctă şi literatura modernă. Mai tîrziu, am aflat ou informaţie sigură şi vastă se ascunde înapoia bagatelelor eu cari ¡Mis Roth întîrnpina noutăţile librăriei din

Park-Street şi cît bun simţ şi ce minunată orientare o întovărăşeau în critica descoperirii profesorului. Nu e locul aici să relatez lungile noastre discuţii, îndeosebi asupra noii ediţii din *Silpa Sastra* a lui P. JBose, care izbutise de asemenea să expună principiile arhitecturii şi sculpturii indiene într-o carte recentă, mult discutată în mediul universitar. Miss Roth, oare studiase cu atenţie tratatul *VishnudTwrmottara* asupra picturii, do- . vedea o extraordinară abilitate de a surprinde nuanţe, perfecţiuni, scăderi acolo unde ochiul cel mai exercitat aluneca amorf, şi o genială fineţe în a le exprima. Ca şi în cazul Stevenson — pe oare Miss Roth îl cunoştea şi îl înţelegea de la un capăt la altul — nici asupra principiilor sculpturii indiene Miss Roth nu publicase nimic.

— Am adunat prea multe ştiri şi părerile mele sunt prea noi ca să mă îndur să le îmbîcsesc într-un articol. Iar o carte nu am timp să «criu. Viaţa e atît de scurtă... Da ce bun ? La noi, filosofi sunt autorii studiilor de filosofie, iar criticii de artă «cei cari pufeBeă... Sunt răstimpuri cînd înţeleg de ce n-am aoceptat niciodată să public ; s-au scris prea multe prostii, nu ? şi toată activitatea noastră... ce putem noi face ?

Suib masca schimbărilor cotidiane, cultivate şi provocate cu preţiozitate, se ascundea o disciplină şi un itinera- riu. Geea ce numea Miss Roth ,,plăcere“, nu era întotdeauna juisare imediată şi gratuită, nepăsătoare de implicaţiile morale sau sociale — ci, de multe ori, satisfacţia de a gîndi just, de a înţelege, de a descifra un adevăr într-o pagină socotită obscură, sau o imbecilitate într-o dogmă.

Miss Roth scuza catolicismul pentru catedrale, pentru laudele lui Jaoopone da Todi şi proza lui Chesteroton. în acelaş timp, nu-şi contenea ironiile împotriva lui Mii ton, numai pentru că bietul orb fusese puritan.

Refuzînd imperativul unităţii, coherenţei sistematice în funcţiunea cerebrală — Miss Roth

aluneca întotdeauna pe o altă uşiţă nebănuită, cînd aforismele sale o duceau prea departe de adevăr. Cred că împrumutase dintr-un autor englez obiceiul de a spune : „cu atît mai rău pentru istorie !“ cînd unul dintre noi îi amintea umil o dată sau i fapt, controlabil în cel mai porţativ dicţionar.

În critica de artă asiatică, Însă, Miss Roth avea câteodată sclipiri de geniu. Cred că n-am întflnit nicăieri o mai perfectă expunere şi o mai justă explicaţie a deformări tipului indian în sculptura budistă din Anam. Şi, cerîndu-informaţii asupra variaţiilor reprezentărilor Urnei în Ben gal — m-a uimit siguranţa ştirilor şi gustul cu care Miss Roth deosebea fantezia creatoare a meşterului, de grotescul hidos,al nepriceperii tehnice, amănuntul luminOvS şi viu, izvorît din jocul mîinii şi al sufletului, de accesoriul tehnic orb şi împrumutat. Vizitele noastre la muzeu erau ceasuri de neuitat deliciu. Miss Roth'compara cu o facilitate feminină, îmi amintea gravuri din propria-i bibliotecă, cerea colecţia de fotografii a muzeului ca să-mi arate exemplare din Amritsar sau Travancore, alegea, reprezenta, judeca. Chiar în epocile în care epuizasem materialul şi bibliografia, aflam ceva de învăţat de la Miss Roth. Simţeam atunci umilinţa melancolică a tinereţii, care poate stăpîni totul afară de gustul şi cunoştinţele celui care a petrecut ani în intimă tovărăşie cu un subiect.

Cred că Miss Roth e sau a fost foarte bogată. Altminteri, nu ştiu cum să lămuresc luxul odăilor şi . comorile adunate în ele. Nu e nevoie să spun că în bibliotecă se aflau toate reproducerile în culori şi toate colecţiile fotografice asiatice care se publicaseră în ultimul veac, volume scumpe şi rare, pe Gare nu-şi îngăduiau să le stă- pînească decât universităţile şi bibliotecile publice. Dar Miss Roth adunase o surprinzătoare cantitate de stampe şi manuscrise, cîteva din ele unice, căutate de maniacii europeni şi milionarii americani. Printre elé, o duzină de manuscrise persane cu înfloriturі şi decoraţii miniaturale şi un foarte vechi Moise de Khores, originalul armean, şi *Divanul* lui Maghribi, care aparţinuse cîndva unui orientalist olandez şi nenumărate manuscrise arabe pe care ea nu le putea ceti, dar oare îi desfătau degetele lungi şi palide de sihastră în palatul cu imagini. Am aflat în urmă, dintr-o confidenţă obscură a Ednei, că Miss Roth moştenise, înainte de a veni în India, colecţia unui conte german, recunoscut acum douăzeci de ani drept cel mai pregătit cunoscător al miniaturilor manuscriselor persan- arabe. Legătura vienezei cu un bătrîn colecţionar nu e prea clară. Dar contele a dăruit, încă în viaţă, rodul unei vieţi de pasionată goană, şi l-a dăruit spunînd că nimeni nu e mai vrednic să le stăpînească şi să le înţeleagă, chiar fără a le ceti, ca Miss Roth. Cu acest prilej, am aflat de la Edna că profesoara număra cu mult mai mulţi ani decît aş fi bănuit şi că cunoştea pe toţi europe7 nii care avuseseră vreun contact cu Orientul, de la editorul Luzac la Kaiserling şi colonelul Lawrence. Chiar colecţia ei de autografe, voluminoasă şi serioasă, nu-i epuiza prietenii, admiratorii, maeştrii. Pusese peste tot şi învăţase întotdeauna. Ascultase pe Masaharh Anesaki la Tokyo şi Harvard, pe Takakusu la Berlin, pe Yam.t- kumi la Calcutta, pe Jacobi la Bonn, pe Przyluskhy la Paris şi pe Louis Finot la Saigon. Şi

pretutindeni purtase vasta pi curiozitate pentru rosturile artei şi dispreţul pentru dogmatică. Cunoştea o sumă de anecdote asupra artiştilor şi orientaliştilor în viaţă ; fireşte, prin artişti înţeleg pe cei asiatici, pentru că, faţă de apuseni, Miss Roth dovedea o rece* indiferenţă şi pretindea că nu a

« aflat încă cum trebuie să le privească operele ca să în- K ţeleagă că sunt opere de artă.

m Din iarna petrecută la Santiniîcetan, unde a ţinut

« un faimos curs asupra influenţei artei indiene în Asia een- Mrtraîă şi China — s-a întors cu o arzătoare pasiune pentru B poezia bengaleză. Dacă a fost întotdeauna slabă în sans- H* criţă, neputînd înţelege un text fără juxtă — în bengali, a R împlinit uimitoare progrese, poate pentru că îi plăcea să B convorbească şi să asculte necontenit 'baladele *gitanilor.* li În biblioteca ei se afla un exemplar al „Istoriei limbii şi 1 literaturii Bengalului“ de >dr. Sen, cu o lungă şi flatantă H dedicaţie a autorului. Iar Thomson, de cîte ori vizita India gr şi o întîlnca, nu ostenea cerîndu-i să colaboreze la o cule- Rgere de poeme bengaleze traduse în englezeşte. Miss Roth 1 sa apăra susţinând că marea ei monografie asupra Orissei E; monumentale nu-i îngăduie să se însărcineze cu o altă I operă. De fapt, după cum ea însăşi îmi mărturisise sorbind |; dintr-un liquor favorit, nu înţelegea de ce ar fi colaborat la o carte pe Care, cetitorii nu o vor înţelege. Era chiar H mîniatâ pe Thomson pentru că tradusese o scurtă antolo- gie din Ramprasad Sen, Acest geniu al Bengalului era în i acelaş timp şi poetul favorit al d-rei Eoth. Toate acele p' izbucniri lirice către inaccesibila şi veşnica „mamă“ Durga, K[v] recitite în melodiile originale, pecetluite cu taină pentru ii: mine — îmbătau sufletul d-rei Roth. Cînd o rugam să mi g| le traducă, privirile ei mă ţinteau sever, batjocoritor.

B — Ce-ai făcut doi ani în India ? Ai *trăit,* nu ? Ai 1 cunoscut *viaţa,* nu ? Care viaţă ? A familiei Axon, â d-nei i; şi a d-lui Axon, a lui Tom, şi a Isabelei. Pentru aceasta te |: puteai duce în Southampton. Nu

înţeleg de ce ai venit în I India, dacă nu pentru a învăţat bengali. Cea mai dulce şi r mai perfectă limbă a globului... Oamenii pot veni în India r, pentru bani sau pentru poezie, şi amîndouă motivele sunt £ : binecuvintate. Dar pe d-ta.nu .te înţeleg ; să pierzi treizeci de zile pe mare ca să te îndrăgosteşti de Isafoel...

— Lucy, e inutil să mă" mustri. Ştii prea bine că sunt i; inapt crizelor sentimentale...,

— Chestiunea nu prezintă interes. Dar, de ce nu ai i; învăţat bengali ?...

Alături de lirica mistică a lui Ramprasad Sen — pe care Miss Roth o socotea o culme a inspiraţiei poetice, dincolo de idealul feminin sau de tristeţea fericirilor pasagere — m-am uimit descoperind printre favoriţi poeţii dinastiei Tang, îndeosebi Li Po şi Tu Fu, pe care Miss Roth îi avea în nenumărate traduceri germane şi engleze. Spun favoriţi, pentru că îi cunoştea pe dinafară. Dar cît de adînci erau cunoştinţele d-rei Roth în poezia chineză m-a convins acea noapte de discuţie cu profesorul, care se,amuza să traducă oricare linie a unui poem Tang şi Miss Roth nu intîrzia sâ-i spună autorul. Ceea ce începeam să admir şi să jinduesc în cultura orientalistică a profesoarei era perfecta asimilare a gustului, a ritmului, aş spune a sufletului care călăuzise poeţii şi artiştii Asiei. Monotonia aparentă a poemelor era pentru Miss Roth colier de notaţii inimitabile, care-şi trădau autorul într-o sută de strofe surori. Putea distinge pe Chen Tzu Ang de Esur Hao, în vreme ce profesorul, care cunoştea destul de bine chineza, anevbie distingea între Tu Fu • şi oricare alt poet din aceeaşi dinastie Tang. însuşirea aceasta rară de surprindere a nuanţelor printr-o intuiţie profundă şi completă o dovedea şi în. celelalte literaturi orientale, de pildă în cea sanscrită, în care izbutea să recunoască pe Bhartrihari, pus alături de Bilhana sau Amaru. Pentru mine, faptul e nefiresc şi înmărmuritor, cu atît mai mult cu cît Miss Roth nu cunoaşte dedt

traducerile, cu inevitabilele îndobitociri şi înşelăciuni.

Ar trebui să povestesc pe îndelete întîlnirile grupului nostru în vila din Park-Street şi să mă opresc însemnînd vorbele cu duh ale d-rei Roth. Dar mă tem ca toate aceste însuşiri pe care le alătur făpturii profesoarei de istoria artelor să nu pară dincolo de firesc şi mă tem că atmosfera de intimă şi comunicativă orgie spirituală nu va putea fi prinsă în condeiul meu fugar şi nepriceput. Totuşi, nimic din purtarea mea nu se va înţelege dacă nu se cunoaşte încai în treacăt, viaţa pe care o începusem cu noii mei prieteni.

De nedumerirea familiei Axon nu e locul să pomenesc acum. Cu adevărat că se minunau mai mult la începutul toamnei deoît în vară. Cel puţin, în acele luni de arşiţă şi *mousoon,* păstram o tăcere lîncedă şi abstractă, pe care d-na Axon şi, în parte, Isabel, o puneau în seama tropicei. Dar acum, cum să-şi explice volubilitatea mea, adeseori frivolă sau supărător de încărcată ca referinţi ? şi cum să judece vizitele zilnice, adesea încheiate după miezul nopţii, făcute acelei dubioase profesoare, nemăritate, aproape fată bătrlnă, asiipra căreia vecinii informaţi nu au prea multe cuvinte de laudă, iar Father Lucas numai un gest de disperat dezgust ? E adevărat, eu însumi serveam amănunte din belşug, fie asupra casei, fie asupra stăplnei — avînd grija, fireşte, să trec peste taina celei dinţii nopţi şi peste toate pornirile incerte ale d-rei Roth. Am observat că Isabel dovedea un greu de ascuns dor în a şti tot măi multe asupra acestei „femei excepţionale“ — cum o numeam eu. Şi mi s-a părut mai puţin crudă gluma Vemei asupra vîrstei profesoarei, decît zîmbetele red ale Isabelei, prin care ea îşi rezumă dispreţul şi neîncrederea faţă de orice „femeie care încetează de a fi femeie cetind prea mult şi împrumuttnd obiceiurile bărbaţilor“. Ceea ce Isabel înţelegea prin „obioeiurile bărbaţilor“ era : de a locui singură o casă, de a primi prieteni căsătoriţi, de a fuma, bea liquoruri şi a fi profesoară la Universitate.

Câteodată, întorci n/iu-mă din Park-Street spre locuinţa familiei Axon, meditam destul de' amuzat la situaţia rară a acestor două fiinţe, una cunoscîndu-se pe alta prin -spusele mele, şi nesuferindu-se — Miss Roth, pe Isabel din pricina visului meu, iar Isabel pe Miss Rotii din nenumărate motive printre care se număra, poate, şi acela că vorbeam prea mult de ea la masă, întunecând nădejdile d-nei Axon. Şi, nu ştiu de ce, eram ispitit să gîn- desc că relaţia aceasta între două femei oare altminteri niciodată nu s-ar fi întîlnit — nu era creaţia mea, ci eu fusesem născut

şi adus în aceste împrejurări ca să împlinesc legătura între Miss Roth şi Isabel Axon. Şi alte, multe gânduri mă cutreerau, pe care renunţ să le aştern aici, temîndu-mă că le voi desfigura. Mă amuzam să descopăr corespondenţe între aceste două streine de rasă şi cultură, singurele pe care le cunoşteam mai deaproape în noua mea viaţă. Nimic nu se putea mai deosebit. Şi, totuşi, nu jignisem eu pe Isabel şi nu purta Isabel amintirea faptului, vie şi amplificată ? Şi nu era Miss Roth aceea cáré mă chemase în noaptea de la „Nanking“, şi nu păstrează ea amintirea unui bărbat neîntîlnit, halucinat şi straniu, pe care în zadar încearcă să-l regăsească în mine ? Şi, între cele două mari ceasuri — „Bristol Theater“ şi „Nanking“ - nu se deschide prăpastia visului meu de vară ? Iar eu însumi, nu sunt cel văzut de Isabel în tovărăşia cu Miss Roth — şi cel închipuit de Miss Roth în tovărăşia mea cu Isalbei ? Iar gândul mioşordmii şi al menirii mele de a rămîne între două lumi, de a mă secătui şi a pieri fără rod, gîndul meu vechi mă străbătea — dar acum trăiam prea mult în închipuirile zeiţei Urga ca să mă gîndesc la semnificaţii şi mă întreb, căutând răspuns.

Mult curioase şi originale erau întâlnirile noastre în vila d-rei Roth. Profesorul sosea într-o *gări* cu cal bătrîn şi aducea una din acele cărţi chineze plăcute gazdei. Săptămâni întregi purtase opusculul lui Yang-Chu, în minunata ediţie de la Shangai, şi săptămîni întregi tălmăcise parabolele sau aforismele, celui căruia lumea îi părea o „grădină a plăcerii“. începusem a îndrăgi pe acest incorigibil visător care-şi savura visele numai după ce le sprijinea pe grămezi de fişe ! Profesorul tăcea mâi întotdeauna, înghiţind fumul gros al ţigărilor burmeze şi înflorind cu un creion bine ascuţit coperţile cărţilor sau marginile jurnalelor ce le găsea risipite pe masă. Prietenia lui Miss Roth era veche. Cunoscuse la Cambridge, pe cînd urmărea lecţiile lui Giles, o vieneză sprintenă şi prodigios de informată, care stîrnea senzaţie în coloquii şi pe

care scepticismul sau prudenţa timorată a universităţilor nu o împiedecau să-şi dezvolte paradoxalele ei critici şi afirmaţii. După ce s-a încheiat pacea, Miss Roth s-a statornicit în Calcutta, chemată de vice-cancelarul Universităţii ; şi nu mică îi fu surpriza, întâlnind la lecţia de deschidere pe acel coleg din întîia tinereţe. Profesorul renunţase să urmărească ceea ce se numeşte în cercurile universitare o „carieră“. Cum mărturisea, ar fi fost cu adevărat stupid să reprezinte oficial o ştiinţă pe oare descoperirile lui o zdruncinaseră din temelii. în tinereţe, crezuse că se va specializa în Asia minoră, dar, după cea dinţii expediţie cu Sir Aurel Stein, ajunsese atît de interesat de Asia Centrală, incit se stabilise în Calcutta şi devenise un cetitor asiduu al bibliotecii Societăţii Asia-' tice. Nădăjduiesc cîndva că se va întoarce în Anglia, dar după eşecurile repetate suferite încercînd să-şi verifice prin săpături descoperirea, renunţase la orice gînd de întoarcere. Studia tot mai mult chineza şi dialectele mongole şi trimitea comunicări scurte la „Bulletin de l’Ecole Française de l’Extrême Orient“’ sau „Acte of the Asiatic L Society of Japan“”. Nu publicase nici o carte, pentru că nu izbutise să găsească Ibanii săpăturilor. Comunicările erau amorfe şi ilizibile, cu deosebire corectări de ediţii recente sau glosării mongole, note critice asupra monografiilor obscure ce se tipăreau în chineză, contribuţii noi la alte contribuţii noi publicate cu cîţiva ani în urmă .asupra textelor din Turfan. Cel care ar fi judecat pe profesor după aceste mărunte şi insignifiante publicaţii, l-ar fi alăturat pe nedrept miilor de colecţionari sau bibliotecari orientalisti în creierul cărora ideile nu-şi găsesc loc, iar generalizările sunt socotite lucru gazetăresc. în vreme ce profesorul, deşi pătimaş cercetător al amănun- telor, dovedea o suplă elasticitate şi o robustă înţelegere pentru ceea ce numea d-ra Roth „realităţile elitei“. Descifrarea unui text obscur o sootea din gramatică şi îl auzeam disertînd cu

entuziasm (atît cît poate avea un englez orientalist asupra influenţelor naturii moarte asupra ideologiei sau despre ceea ce numea el „egalitate energetică“, adică egalitatea între potenţialul obiectului ce trebuie cunoscut şi cel al cercetătorului ; un text obscur se luminează nu atît prin ţesătura lui intimă, cît prin *voinţa de înţelegere* a celui ce îl studiază. Cînd energia aceasta j se coboară în obiect, echilibrîndu-l cu energia de cunoaştere a cercetătorului — problema e soluţionată.

Consulul venea în automobilul propriu, iar eu pe jos, pentru că drumul pînă la vila din Park-Street e scurt [*] [†]

---

* **Buletinul Şcolii franceze a Extremului Orient (n.c? d.).**

† **Actele Societăţii asiatice a Jaiponlei.**

şi aromat. Consulul aducea daruri: flori, ţigări şi biscuiţi. Florile pentru Edna, ţigările pentru d-ra Roth, iar biscuiţii pentru noi toţi cinci, la ceasul ceaiului. Miss Roth ne primea întotdeauna în Mmonouri palide, iar Edna în aeeisaşi sobre bluze de mătase albă. Şi primirea nu «ra niolodată oficială, fardată sau asotericâ. Nu începeam discuţiile unui cerc de studii, nici nu contribuiam să alcătuim o şedinţă teosofică. Miss Roth ne citea, de obicei, ultimei« descoperiri în Stevenson sau ultimele stupidităţi culese în noutăţile librăriilor. Sub ochiul ei batjocoritor şi cu memoria prodigioasă întotdeauna trează — surpri»d*am absurde, mediocre sau false aprecieri semnate de competenţi iluştri. Dar exerciţiul acesta, care nu avea o prea puternică doză de răutate, nu ne ţinea prea mult timp. În fiecare zi, Miss Roth descoperea un nou paradox sau un nou adevăr, şi tot mai mult îşi perfecţiona exprimarea „sistemului“.

Oteodată ne lămurea — apologii — rostul fiecărui obiect de artă în odaia ei. Se plîngea că viaţa e scurtă şi ternă. Urmînd drumul marii erezii europene, modernii nu au timp să trăiască.

— Aţi observat cît de puţin atenţi simt oamenii la viaţă, la drum ? Fiecare nu doreşte, nu vede şi nu visează dacît ţinta. Această orbire totală, şi impasibilitate la senzaţii şi erezie, care confundă trăirea cu sfîrşiturile. Oricine e grăbit să şfîrşească : ziua, noaptea, anul, munca, suferinţa... În ceea ce mă priveşte, reluă Miss Roth cînd comentariile noastre se potoleau (pentru că, nu cred că e nevoie să repet, nu însemn aici decît miezul conversaţiilor, simplificat de întreruperi şi divagaţii) eu mi-am poruncit de mult ceea ce se poate numi atenţie la trăire. Ar fi mediocru şi sec să mă bucur dimineţile că răsare soarele că se deşteaptă paserile, că înfloresc boschetele. Recunosc, instinctele acestea primare au secat în mine. Bucuria panteistă, ce lîncezeşte în fiecare om, arareori irumpe şi arareori mă mulţumeşte. Dar, dimineaţa, am atîtea alte prilejuri de juisare

(Miss Roth foloseşte întotdeauna expresia aceasta în franţuzeşte). îmbrac orice ki- monou nou cu adevărate mîngîieri şi cu o emoţie aproape sexuală (expresia e în nemţeşte şi, profesorală, nu pare riscată) şi *privesc* vasul meu de Tokyo şi *privesc* legătura acestui Coomaraswami, *eăitio princeps,* sau mă pierd (Miss Roth adesea se exprimă banal şi dulceag) în aceeaşi bizară contemplaţie a celor doi Hokusai... Nu am decît .un.ceas liber, dar în acest ceas trăiesc, nu mă simt mişcată... Nu fac filosofie, nu predic, iar Bergson nu m-a interesat niciodată. Trăirea mea nu are nimic organic, sau inconştient. Destul de curios, ştiu şi mă desfat, înţeleg şi mă critic — trăind. Şi, pentru că tot ce fac e spontan, liber, violent, îmi place să numesc viaţa mea orgie...

Am condensat în această jumătate de pagină monologul unei după amiezi de octombrie, cînd Miss Roth s-a arătat mult mai curajoasă şi mai complexă decît o bănuiam. O adevărată orgie de senzaţii tari şi străluciri fi- liforme, de masculin *je m'en fichisme* şi de estetism minor, fraged sau corupt, de doctrine şi de poeme. E peste măsură de greu să înţeleg un om ; e aproape cu neputinţă să-l zugrăvesc. Dar cînd acest suflet e Miss Roth ?

Dacă aş reciti ceea ce am scris în aceste ultime zile asupra-i, fără îndoială că aş ofta dezgustat, fără îndoială că prietena mi-ar apărea sufocată de lecturi şi influenţe, bolborosind crezuri felurite şi afaotînd o rafinată şi d'an-ntmziană senzualitate. În timp ce adevărata Miss Roth, cel puţin atît cît o înţeleg, o cunosc şi o reconstituiesc eu —• stăpîneşte o prodigioasă ooheziune în gesturile şi atitudinile ei, şi, oridt de mult s-ar dovedi influenţată de favoriţii ei asiatici, trădează, pentru oricine o apropie, o caldă, vastă, roditoare personalitate.

Viaţa d-rei Roth părea, şi era cu adevărat,

săracă în evenimente. Ceea ce eu înţelegeam prin risc, aventură sau nostalgii. Într-o seară, povestindu-i revelaţiile căpătate în renunţarea la mine însumi şi prin înrolarea mea voluntară în familia Axon, i-am lăudat neprevăzutul unei vieţi propriu-zise, ineditul şi schimbările. Miss Roth, cri- ticîndu-mă, şi-a lămurit indiferenţa faţă de partea „fe- nomenică“ a vieţii.

— E foarte mult sînge modern în d-ta, doctore, şi noul umanism în care te iniţiezi, al Asiei, încă- nu te-a purgat de superstiţiile evoluţiei, vitezei, aventurii... Ai dreptate într-atît cît nu accepţi mecanizarea prin erudiţie sau cerebralism. Mortifioaţia, prin orice fel de asceză, nu *e* viaţă, admit; dar nu admit ceea ce crezi că e viaţă. Trepidaţia şi influenţele maselor şi renunţările spirituale pentru pragmatic, şi adaptarea la mediile inferioare, şi trăirea la voia întîmplării sau a familiei Axon şi refularea reminiscenţelor umaniste din d-ta şi acestea sunt pro- priu-zis o existenţă terestră, dar nimic mai mult. Pentru niine, care mă nutresc cu senzaţii şi cu adevăruri pe care le schimb cînd mă obosesc, evenimentele sunt accesorii. Nu le refuz,- dacă mă apropie, dar nu le caut. Nu renunţ, în nici un caz, la centrul meu de. gravitate, la artă. în • toate călătoriile mele am fost întîi artist şi apoi ora. în legături şi prietenii, m-am dovedit întîi colecţionară, şi apoi femeie. Cel dinţii amant, cred că Edna ţi-a destăinuit aceasta (zîmbet stupid) a fost un conte bătrîn, pe care îl stimam pentru gustul, aristocraţia şi vastitatea erudiţiei... lini place să aleg prieteni noi, dacă ghicesc alt ritm sau altă cultură în cel ce mi se apropie... Dar niciodată n-am putut trăi între oameni nesimţitori, inculţi, mediocri sau săraci. Mă sufoc, mă sufoc în sensul fiziologic al cuvin- tului... Toată odiseea vagabondajului în California sau în Argentina, sau pirateria în arhipelagurile oceanice, nu-mi pot ţine atenţia încordată. Am fost în Tahiti, pentru că a fost şi Stevenson ; mi-au plăcut plăjile de coral pentru că le-a descris Stevenson... '

— Aici suntem de acord, Lucy, îi aminteam eu.

— Cunoşti indiferenţa mea pentru ceea ce alţii

găsesc grandios sau frumos în natură. Sincer vorbind, nu mă impresionează. Îmi plac, cum îmi place un săpun hi- gienic sau o pereche de pantofi. Recunosc că sunt necesare chiar indispensabile, ca orice toaletă mintală. Dar nu mă emoţionează, nu mă întristează. Cîteodată, îmi provoacă acel şoc fiziologic, orgiastic, care îmi deşteaptă instinctele panice. Dar, aceasta e alături de suflet, adică alături de artă şi de ceea ce stărui în a numi metafizica mea...

Mi'ss Roth nu ostenea să mă mustre pentru obsesia mea „fenomenieă“, pentru setea de schimbări în afară de mine, pentru toate pornirile moderne ce stăruiau în mine, îndemîndu-mă să mă las tîrît în albii streine, să mă las sfîrtecat de voinţe eterogene numai pentru dorinţa de a mă simţi violentat, să ascult poruncilor unei mase către care nu ar fi trebuit să-mi opresc niciodată privirile. Şi, cu toate argumentările niele, cu toată certitudinea că viaţa mea în aceşti ultimi ani a fost numai o implicaţie a „paradisului pierdut“ odată cu evenimentele tinereţii mele — simţeam cum atmosfera odăilor din Park Street şi prelungita prietenie cu Miss Roth mă depărtau de itî- nerariul parcurs alături de familia Axon şi mă îndemna spre trecutele atitudini diletante. Ştiam că, orice s-ar fi întîmplat, înapoi, la izvorul meu, nu mai puteam ajunge. Miss Roth mă compara, glumind, cu căderea omului şi răscumpărarea prin Mîntuitor. Asemenea omenirii, principial şi efectiv rupte de Creator, mă aflam urgisit şi izolat, aşteptînd a doua naştere prin. pogorîrea Duhului şi Tatălui în.tr-un Fiu născut din fecioară...

— Nu blasfemâ, ameninţa tot în glumă Consulul.

Dar eu eram ispitit să înţeleg în aspectul ei real comparaţia d-rei Roth, şi adesea mă înfriguram de nerăb- dări şi presentimente, aflînd prin proorociri că mîntuirea se apropie. Spusele acestea nu trebuiesc înţelese în sensul lor teologic, ci pur şi simplu uman, prea uman. Adesea simţeam oboseala stării mele, a păcatului şi a menirii mele. Mă oboseam să aflu în

fiecare soliloquiu că încă nu pot rodi, că încă nu-mi găsesc locul meu, că sunt încă blestemat să colind în două lumi, una aproape de mine, cealaltă în amintiri, în daruri, în ironii, oriunde s-ar fi aflat ea, părînd nu mai puţin inaccesibilă şi alinătoare.

Totuşi, soliloquiile şi amintirile de acest fel erau tot mai rare, tot mai mult întunecate. Nouă viaţă şi patimi proaspete mi se dezvăluiseră în vila d-rei Roth. Redevenisem ceea ce fusesem cîndva : un artist ratat, trăindu-şi creaţiile în emoţii şi în juisări, risipindu-şi energia în lecturi culese şi adunate în fotoliul din biblioteca d-nei Roth. Reîncepusem lucrul asupra lapidarelor javaneze şi aceasta nu pentru a putea scrie o monografie, ci pentru

a stăpâni un subiect până la epuizare şi a mă bucura de acele voluptăţi tehnice ale competenţei şi ale gustului.

încep să obosesc scriind acest capitol, şi încă n-am povestit întâlnirile noastre şi încă n-am destăinuit tot ce ştiu asupra consulului, şi n-<am amintit acea noapte de crude şi riscante revelaţii, cînd Lucy, pe jumătate sălbăticită de opiul ce-l ftunase fără ştirea noastră, m-a înlănţuit cu toată dorinţa celor treizeci şi patru de ani, murmurînd că iarăşi am revenit cel cunoscut de ea cândva, bărbatul deşteptat din vis, omul care împarte şi cere de bucurie că s-a regăsit.

Faptele acestei nopţi s-au petrecut astfel. Oaspeţii plecau şi eu mă pregăteam să-i întovărăşesc, cînd Lucy m-a rugat să întîrzii încă o jumătate de ceas ca să-mi arate noi specii de bronzuri Durga aduse de curînd de la Madura şi aparţinînd unui colecţionar din Colombo. N-am bănuit nimic în invitaţia gazdei pentru că Edna, de asemenea, se afla cu.noi, şi nu era pentru întîia oară cînd întârziam singuri în discuţii tehnice. Miss Roth a îmbrăcat un ki- mono tulburător pentru oricare alt bărbat nepierdut în pasiuni arzătoare, cum eram eu în acea noapte. Alături de ceai şi împotriva sfaturilor din Kakuzo, Miss Roth a servit liquoruri tari. Apoi ne-a lăsat singuri, pe mine şi pe Edna, o jumătate de ceas. Nu mă sfiesc să spun că eram din nou sub amintirea celei dintîi nopţi petrecute în vilă. Poate pentru că eram singur cu Edna, sau poate pentru că Miss Roth era prea tulburată de liquoruri. Prietena, însă, era sincer îngrijită şi privea cu neastâmpăr şi nerăbdare uşa iatacului. Am înţeles mai tîrziu că ştia ce se petrece în odaia cu scoarţe întunecate şi lămpi aromitoare şi că se temea de cele ce s-ar putea dezvălui.

Miss Roth s-a întors schimbată. Monologul ei — era obiceiul nostru de a nu o întrerupe de cîte ori voia să epuizeze un paradox sau să fixeze o nuanţă — a fost confuz şi strălucitor. Am ghicit că a fumat iarăşi opium şi că încerca aceeaşi ispită din noaptea de la „Nahking“. Ceea ce mi-a mărturisit nu voi scrie aici. Lucy e o cinică, iar cîteodată găseşte o amară

plăcere contrazicm- du-şi spusele din ceasurile lucide. Am descifrat în frazele şi chemările ei că o amintire o stăpâneşte ca un zburător, cu deosebire în vremea singurătăţii şi a visului. Nu mă descopeream măgulit, pentru că nu mă recunoşteam în imaginea păstrată. Eram departe de visul meu, eram înfipt în însăşi lumea Lucyei şi îmbrăţişarea noastră ar fi fost dezamăgită ca un final. Palimpsestul nu se mai lumina. Aceasta, cred, a ghicit Miss Roth. Nu am daeprins nimic din ochii ei întunecaţi, şi nu i-am privit trupul şarpe cald în kimonoul asemenea blănurilor . de vulpe albastră.

E peste puterile mele să povestesc cum s-ar cuveni faptele acelei nopţi. Am fost tîrît într-o. înlănţuire *are n-a fost niciodată a mea, am fost scăldat de rîul desfrânat al senzualităţii. Aproape frigid, indiferent la toate biruinţele oare măgulesc orgoliul viril, necunoscînd tortura cărnii, nesuferindu-i văpăile — toate legăturile mele au fost sexuale, întrucât erau limitate gîndului, final orb al unei dialectice ce-şi odihnea victoria sau îşi cunoştea, înfrîngerea. Astfel, trebuind să povestesc scene de neaşteptată şi barbară voluptate, să ghicesc firul deznodă- mlntului în obsesia d-rei Roth şi în gelozia Ednei, să încerc lămurirea curajului celei dintîi şi a cinismului prietenei — înţeleg că, asemenea paradoxalei mele prezenţe într-o odaie de dragoste safică, sarcina de a însemna re- portagiul în acest caiet e inumană şi groteseă. Mă simt violentat în făptura mea intimă aflînd că am împlinit un rol în împrejurări streine mie, că soarta m-a trimis între oameni pe care nu-i pot ghici sau ale căror vicii nu mă ispitesc. Şi, totuşi, trebuie să povestesc acest fapt, pentru că el ne-a legat, pe noi trei, într-o taină păcătoasă.

Astfel, asistând la destrăbălarea profesoarei şi urmărind-o cu ochiul curios al cercetătorului — am descifrat o tulburare crescândă în Edna, o înfrigurare vicioasă pe care nu şi-o putea stăpâni, un tremur de trup cald înlănţuit. Şi, în timp ce încercam să mă ancorez în pre- zeaat, să-mi deschid toate

braţele înţelegerii către peisa- giul neaşteptat ce-şi continua desfăşurarea şi surprizele — îmbrăţişarea Ednei mă istovi, mă spăimîntă, îmi risipi undele ce mă legau de ceas şi loc, mă alunecă în vidul ceţos al neînţelegerilor, al semiconştienţei şi nedumeririlor. Pentru că, Edna nu mă îmbrăţişase pe mine, ci: pe d-ra Roth. Şi, oricît de uimit nrnaş fi simţit încolăcit de braţele ei albe, n-aş fi îndurat şocul brusc şi sângeros, văzînd-o lîncezînd transpirată şi absentă în braţele prie- teneţ.

înmărmurit, fără să înţeleg, priveam începutul orgiei pe covorul cafeniu cu desene de balauri şi păuni. Toate acele scoarţe mi se păreau însufleţite de o privire fără fund. Şi bronzurile cu măşti groteşti, şi cărţile în penumbra zidului cel mare — totul se însufleţea ca într-un coşmar, trezit de jocul scrîşnit şi tînguit, neverosimil şi interesant al celor două trupuri cu piele proaspătă şi întinsă.

Cred că n-au trecut prea multe minute pînă ce m-am deşteptat, deşteptat de simţuri. Ceea ce nu izbutise să reclame cinismul d-rei Roth, împlinise goliciunea cu lumini vinete. Spasmul meu era cel al omului biciuit, înfruntat, obidit. Induram emoţia amară şi ameţitoare a celui umilit sălbatec. De cine ? De ce ? Acestea erau întrebări pe care nu mi le-am pus atunci şi la care, în nici un caz, n-aş fi aflat răspuns.

în încordarea mea m-am oferit, îmbujorat de lumina globului cu flori şi munţi. Clipa a fost lungă. Nedumerirea mea a fost asemenea unei zvîrliri înapoi, în vremurile adolescenţei. înşerpuirea cu două guri nu m-a luat în seamă şi acelaşi lînceţ de litanie sugrumată a înecat tăcerea mea. Cînd am întins un braţ poftitor şi pieptul meu a strivit sinul Ednei, în încercarea de a le despărţi — strigăt de dezgust şi spaimă mi-a umilit auzul înflorit de nădejdi. Rîsul împăciuitor al d-rei Roth nu m-a împăcat. Cinismul cu care a bolborosit cîteva scuze nu m-a răzvrătit. Ca o flacără stinsă de cenuşa rece a focului din noapte — m-am simţit sărman, alungat, deşert şi pustiit. Am privit orb braţele d-rei Roth, purtînd trupul agonizînd şi neverosimil de

aerian al Ednei.

Rămas singur în salonul zăpuşit de briza caldă a miezului nopţii, am încercat să-mi adun vedeniile, să-ani amintesc de începutul şedinţei, cu consulul şi profesorul discutînd politica guvernului djn Canada şi asasinatul agentului comercial din Colombo. începutul acesta mi se părea desprins din alte Vremi, cetit în cărţi sau auzit de la oameni. începutul acesta nu era cel cunoscut de mine, era fals, era sterp, era neverosimil.

Am luat o ţigară din cutia d-rei Roth, am stins lampa şi am părăsit vila, închizînd liniştit uşile şi păşind atent pe verandă. în curte m-am lovit de rogojinile pe care dormeau, înfăşuraţi în cearceafuri, slujitorii. Mi-au urat noapte bună. M-am întors acasă neştiind dacă voi mai reveni în vilă şi neştiind ce voi spune profesorului.

Au trecut patru zile fără să-mi întâlnesc prietenii la obicinuitele ceaiuri din Park Street.

Şi, după patru zile, automobilul consulului s-a oprit în faţa casei. Consulul s-a bucurat că nu sunt bolnav şi m-a vestit că d-ra Roith, ajutată de profesor, mi-a obţinut un post de maestru pentru limba franceză la S. Xavier College.

— A făcuit aceasta d-ra Roth ? am întrebat eu liniştit şi palid.

X. ÎNCĂTUŞATUL ŞI ZÎNA

Totul se poate întîmpla, împotriva tuturor raţiunilor. Am gîndit acest loc comun întorcîndu-mă de la locuinţa, d-rei Roth. Sunt fapte pe care, înainte de a le împlini, oamenii le socotesc irealizabile. Şi sunt împrejurări stranii pe care nimeni nu şi le-ar putea închipui fireşti.

Aşadar, după a doua noapte de surprize şi vidu, prietenia noastră a continuat. Descopeream o singură schimbare în d-ra Roth, aş spune o purgare de obsesiile nopţii de la „Nanking“. Continuam lecturile şi Miss Roth continua să fumeze cu pleoapele micşorate ţigările aduse de consul şi să soarbă liquoruri tari. Numai Edna se dove dea întrucîtva stînjenită ; deşi, mult mai puţin decît mă aşteptam. Era între noi un fapt ca , o rană. Ne feream s-o atingem, cu priviri sau cu vorbe. Şi, în pofida pudoare! şi a tuturor superstiţiilor ce plutesc încă asupra sufletului feminin, atît Miss Roth, cît şi Edna nu se arătau stânjenite sau intimidate de amintirea bărbatului care asistase la împletirea lor oarbă şi albă pe covor cu balauri şi păuni.

Noua mea slujbă la Colegiu mă scutise de repetiţiile la Bristol Theaţer. Aveam ore de la nouă dimineaţa la trei după amiază şi, prin influenţele d-rei Roth, leafa era mult mai mare decît mi se cuvenea, aproape dublă ca aceea de la Bristol. Şi munca era mai puţin obositoare. Şi d-na Axon era mult măgulită, cu un pensionar stimat şi plătit de jezuiţi. Father Lucas o informase, poate, că privilegiile ce mi se arătau erau o dovadă de însuşirile şi prestigiul meu. Bucuria d-nei Axon şi a Isabelei ar fi fost nemărginită, dacă desele mele vizite în Park Street — unde luam

aproape zilnic ceaiul şi cina — nu le-ar fi pricinuit tot mai îngrijate bănueli.

Asupra experienţelor mele didactice nu mă vei opri. N-am aflat nimic nou, deşi eram întotdeauna pregătit să ascult glasurile celor pe oare îi învăţam. Am verificat încă odată profunda şi strigătoare la cer incultură a tineretului, acelaşi peste toată faţa pământului, ameţit de izbmzile sportive ale colegiului şi interesat numai de colecţia cu romane detective.

Mai atent, am observat pe Vema şi Lilian. între noi, stăruia o uitare prefăcută, artificială, pe care absenţa mea o făcea firească după cum lunile de vară o făcuseră posibilă. Verna, aceeaşi incorigibilă şi precoce vicioasă, în ciuda făgăduielilor de a nu mai vorbi cu mine şi a nu-mi mai fi prietenă, se arăta oricînd dispusă să-şi calce cuvîn- tul şi să reînceapă păcatul. Cred că păstra o părere stranie şi contradictorie asupra-mi. Cum să-şi explice faptele mele după fuga lui Tom, şi graba cu care am răspuns aţîţărilor ei — alături de rigiditatea severă a verii, alături de legătura mea cu d-ra Roth (pe care Verna o bănuia stricată)
' şi cu prietenia faţă de Isabel ? Erau o sumă de atitudini şi fapte care o uimeau, nu prin lipsa lor de unitate, prin absenţa firului luminos şi organic —, d prin pur şi simpla lor existenţă.

Asupra Lilianei, n-am distins decît o umbră, străvezie şi rece, ţesută din întrebările sfintei ei stupidităţi, din porundle d-nei Axon şi din gelozia Isabelei. Fireşte că Isabel era geloasă pe sora geamănă. Nu pentru că erau bărbaţi şi adolescenţi în casă, ci pentru că, în ciuda tuturor lipsurilor, Lilian răspîndea acel farmec simplu al frumuseţii nepătate, al fecioarei fără ispite şi fără primejdii, candide şi imbecile.

Isabel, însă, nu mai era de acum adolescentă. Anumite intuiţii maturizaseră în sufletul ei, în zile lungi de vară, în nopţi calde fără prieteni şi fără plimbări, ceasuri de nespusă toropeală, dnd femeile zac în odăi cu ferestre ferteate, transpirînd sub briza fierbinte a ventilatorului, leneşe, pe jumătate adormite, pe jumătate bestii. în somnolenţa dup-

amiezilor, în vînt sărat de seară, în *chaise longue* pe terasă, în lectura lentă şi plictisită a magazinelor fără copertă şi cu foile răsucite — acele cîteva senzaţii şi amintiri şi gînduri, reveneau, stăruiau, se împleteau şi *se* dilatau, dospind noi nădejdi sau ţesînd privelişti înfrigurate, în care dezgustul se fărâmiţa tot mai mult, lâsind loc mîngiietoarelor revelaţii şi prevestind cearcănele. Isabel 'descoperise viciul cu o neverosimilă întîrziere. Acea senzualitate pură, echilibrată, purificată prin tovărăşiile sportive eu băieţi arşi de soare — se crispase cîndva, se răcise, Itnpietrindu-se, ca să renască după lunile de vară. cu-ispitiri noi şi cu viciul adolescenţei. Creşteau stigmatele pe faţa arămie a Isabelei şi deşteptarea ei în lume se vestea cu şuierul de sfori trase şi de catifea, agitată a ridicării, cortinei Undeva, înapoia pleoapelor întunecate, izvorau lumini tot mai repezi şi tot mai vii. Isabel se mira de naivitatea şi de puritanismul anilor trecuţi, iar soţul şi familia cu copii mulţi şi chipr visul de a ajunge artistă de cinema — i se păreau ridicole. Isabel încă nu ştia ce doreşte, cuprinsă fiind de incertitudinea capricioasă a nemulţumirilor, prea schimbată ca să se mai poată întoarce la vechii idoli şi copi- lăreştile nădejdi, prea fragedă şi nestatornică pentru a putea alege şi împlini.

O suprafirească ghicire mă lega de vieţuirea fermentată a Isabelei. S-ar fi spus că antene nevăzute ce pogor au asupra tainelor şi căderilor ei ca mii de ochi tactili. Fără îndoială că Isabel simţea prezenţa mea în cele mai ascunse şi mai solitare împrejurări. Ghiceam aceasta din lucirile de spaimă şi aşteptare cu care mă întîmpinau privirile ei. Aştepta, aştepta... Din trupul şi sufletul meu, legiuni se îndreptau spre Isabel şi ea încerca zadarnic să mă recunoască, întunecat şi spin, în puzderia de umbre pătimaşe năpădind din febra ei.

în acele săptămîni de toamnă, ostenit de orele colegiului şi de revelaţiile vilei d-rei Roth, nu priveam decît în treacăt aşteptările Isabelei. Alături de munca mea, nu-mi îngăduiam alte exerciţii

spirituale, nu mă lăsam ispitit de alte întrebări. Păstram reţeaua simpatică ce mă lega de Isabel, pentru că nu o puteam desprinde de pe făptura mea. Dar nu activam nici nu mărturiseam nimic din cele ce dorea, chemînd, Isabel. Ca o pavăză, ridicasem prietenia cu d-l şi d-na Axon. Temîndu-mă să rămîn singur cu Isabel, petreceam acel ceas de odihnă după cină sfătuind cu d-l Axon şi încuviinţînd tînguirile d-nei Axon.

Subiectul nostru comun era, fireşte, Tom. Multe luni nu aflasem nimic de rătăcirile lui. De curînd, o scrisoare lungă ne vestise că se stabilise la San Francisco şi că era destul de bine plătit, fără să precizeze, însă, ce fel de lucru împlinea şi fără să ne mărturisească adresa. I-arn scris cu toţii la Post-Office şi bănuiesc că d-na Axon i-a povestit multe şi l-a copleşit cu rechemări, pentru că răspunsul lui trăda o sinceră tulburare şi era străbătut de cereri de iertare, care emoţionau pe d-na Axon şi îi îneăroau ochii cu lacrimi de cîte ori ne citea scrisoarea la masă. Surorile nu se dovedeau prea nerăbdătoare pentru întoarcerea lui Tom. Verna îi cerea mărci, iar Isabel îl sfătuia să rămînă mult timp în America şi să se întoarcă bogat, cum făcuse un văr al tatălui. Poate Lilian era mai tristă Într-o casă fără frate. Eu m-am mulţumit să-i trimit o scrisoare pripită, în care îi comunicam situaţia mea la colegiu şi îl sfătuiam să . nu se lase înfrînt de doruri, să nu asculte chemările, ci să se zbată şi să muncească pînă ce îşi va stăpîni puterile.

D-l Axon ajunsese rezonabil, şi-şi lăuda fiul pentru curajul lui şi drumul ce-l apucase.

-— întotdeauna Tom a fost o fire aventuroasă, glă- suia d-l Axon, şi numai dragostea pentru mamă-sa l-a păstrat aceşti ani acasă. De mult am spus că Tom îmi va semăna mie şi nimeni nu voia să mă creadă...

încă din septembrie, la începutul vacanţei *Puja,* Isabel se hotărâse să renunţe la şcoală. Argumente a

găsit destule ca să convingă pe d-na Axon ;. mai întîi, şcoala era prea scumpă şi o obosea prea mult ; apoi, la ce bun toate acele studii pentru o fată care ştie ceti o carte şi răspunde la o scrisoare ? Isabel nădăjduise să plece în Anglia, domnişoară de onoare a unei milionare parsi, oare se ducea să-şi vadă copiii la Oxford. Dar doamna a observat curînd că soţul priveşte prea mult pe şcolăriţă şi astfel Isabel a pierdut nădejdile.

Pentru că în familia Axon e obiceiul ca fiecare să muncească, Isabel a găsit curînd un post de vînzătoare la o sucursală a firmei Shorabzi et C-nie. A obţinut postul —

mediocru plătit, dar cu făgăduieli de mărire — datorită recomandaţiei unui prieten de al d-lui Axon, contabil la aceeaşi firmă, Într-o seară, surpriza a fost vestită la cină şi sărbătorirea a costat pe d-na Axon o pomieră plină cu dulciuri şi două sticle eu brandă. S-a întîmplat să fie de faţă şi Noel, care venea acum foarte des, cucerit de farmecele Oatherinei. Noel a urat Isabelei, între altele, şi o grabnică logodnă — ceea ce a picurat zâmbete de speranţe în sufletul d-nei Axon. Isabel a răspuns foarte inteligent, amintind că faptul acesta nu o priveşte, deoarece aparţine hotărîrilor bărbaţilor, că bărbaţii aşteaptă uneori prea mult că ea e încă prea tînără ca să se grăbească, D-na Axon a intervenit, mâniată în glumă, spunînd că o fată nu e niciodată prea tînără pentru un soţ serios. Catherine Irving a avut nepriceperea să-şi mărturisească părerile asupra căsniciei, pe care ea — crescută în atmosfera feministă „de acasă“ — o consideră prea gravă ca să depindă numai de bunăvoinţa unui bărbat cu stare. Catherine a mai spus că preferă experienţe antemaritale, ceea ce revoltat pe d-na Axon şi a silit-o să reia critica protestantismului, o divorţului, a modei, a civilizaţiei şi a tinerilor generaţii continentale. Discuţia ameninţa să se antreneze şi eu am fost răsplătit a doua zi pentru cuvintele mele paşnice, prin care exprimasem acel loc comun şi etern al voinţii lui Dumnezeu. Eu nu cred în prezenţa divină în oficiala legătură dintre doi necunoscuţi, dar cunoaştem eficacitatea acestei formule în mînia d-nei Axon.

În acea seară am surprins prietenia dintre Catherine şi Noel şi am înţeles de ce Isabel se arătase în ultimul timp atît de rece faţă de logodnicul visat în anii de şcoală. Numai d-na Axon nu observose încă şi continua să socotească pe Noel un concurent al meu. în mintea d-nei Axon, orice tînăr cu o situaţie era un soţ virtual al Isabelei. Prudentă, însă, păstra şi încuraja un număr restrîns dintre aoeşti tineri, pe care îi înconjura cu o strategie şchioapă şi pentru care se ruga în fiecare duminică dimineaţă la catedrală. De cînd Isabel renunţase la şcoală, d-na Axon era îngrijată. Ar fi vrut s-o vadă cât

mai curând făgăduită unui tînăr care s-o însoţească şi s-o aducă de la magazin, în taină, d-na Axon se temea de magazinele firmei Sho- rabzi, după cum Se temea de o eventuală vizită a Isa
belei în Anglia. Sunt ţări şi străzi primejdioase, vicioase, păcătoase — în mintea d-nei Axon. S-a bucurat, aflînd că milionăreasa renunţă la compania Isabelei, deşi nu cunoştea motivul. Isaibel, ibănuindu-l, ni-l împărtăşise numai nouă, d-relor Irving şi mie, într-o seară veselă cînd fetele au servit porto şi au silit pe Isabel să fumeze.

Lucrul Isabelei nu era dificil şi ea se arăta aproape indispusă în zilele de sărbătoare, pentru că magazinul era închis şi trebuia să rămînă acasă. D-na Axon rugase pe No el s-o întovărăşească, cel puţin câteodată, la lucru. Pe mine nu avusese curajul să mă roage. începea o epocă tulbure, cînd d-na Axon nu ştia ce să creadă asupra gândurilor mele. M-am desfătat într-o seară, zărind pe Noel şi Itabel întordndu-se pe Chowringhi Road, el cu gîndul la Catherine, ea indiferentă şi absentă. Noel nu putea refuza sarcina, pentru că aceasta l-ar fi depărtat de Catherine.

D-rele Irving s-au arătat nemulţumite cînd am demisionat de la Bristol Theater. Se obicinuiseră cu tovărăşia mea şi le plăcea să ajungă la repetiţii în taxiul plătit de mine. Patronul găsise un negru tapeur, profesionist, dar trdbuise să-l concedieze la sfîrşitul lunii pentru că primise plingari de la toate fetele de necuviinţă şi cinism. Negrul era un rătăcit în India. Ajunsese printr-o minune, prin vraja reclamelor colorate dintr-o gară din Missouri. Singurul cu care se putea înţelege era d. Fox, pentru că numai acesta slăvea America şi ofta de cîte ori îşi amintea de San Francisco.

Patronul căutase iarăşi şi întîlnise o domnişoară bătrână, care condusese multă vreme orga electrică a unui cinematograf de cartier. Pe aceasta au concediat-o tot fetele, pentru că domnişoara tapa în ritm de vals şi ostenea lesne, sorbind necontenit siropuri îngheţate şi fumînd ţigările lui Stalin. în cele din urmă, Stalin adusese

pe un italian crescut în ateliere de cinematograf şi în baruri, care a izbutiţ să mulţumească pe toţi, petrecîndu-şi tot timpul în teatru şi gata să ajute în cele mai neaşteptate încurcături : electricitate, decoruri, croitorie, dansuri. Avea un şi*gur păcat : jocul de cărţi — dar păcatul îi era tolerat, pentru că pierdea toţi banii, jucând cu Stalin.

Am revenit de mai multe ori la Bristol Theater, dar întotdeauna în timpul spectacolelor, întîlnind pe foştii camarazi în barul vecin sau pe scenă.

Catherine mă rugase într-o zi să le ajut, pe ele trei, să pregătească un dans fantezie, o surpriză pentru Stalin. Adunase o sumă de partituri desperecheate alcătuind un compus grotesc şi vulgar. M-am oferit să compun eu o partitură nouă şi, din reminiscenţe sau ascultând sugestiile dansului Catherinei, fantezia se împlinea, spre uimirea d-nei Axon şi entuziasmul fetelor. Dar bucuria mea nu era dansul d-relor Irving, ci încercarea de balet pe care o improviza Catherine cu surorile şi cu cele trei Axon. Verna, pentru că era cea mai mică, dansa singură în faţă. Prinse cu braţele la spate, Catherine, Ana, Loveday, Isabel şi Lilian alcătuia un mănunchiu orbitor de tinereţe, libertate şi bestială pudicitate. Baletul se improviza pe orice melodie, fie jazz, fie romanţă. Suplă, inspirată, Catherine iniţia în ritmurile noi şi stăpînea şiragul cu braţele, cu glasul, cu arcurile aeriene zvîrlite de pulpe. Curînd, jocul ajunsese pentru mine necesar şi mîngîietor. Deprinsesem eu însumi felurite tururi de forţă, izbutind să tapez şi, în acelaşi timp, să privesc cu capul întors spre mijlocul salonului, unde, sorbit din ochi de Noel, se desfăşura baletul şcolăresc al celor şase. D-na Axon accepta pe jumătate nemulţumită jocul acesta, pentru că îl socotea nesănătos şi se temea să nu-i ispitească prea mult fetele eu gîndul de a ajunge şi ele dansatoare, ea d-rele Irving.

Şi a fost într-una din acele seri, cînd fetele începuseră preludiul baletului cil mult repetata mişcare a pulpelor, marea surpriză a vizitei d-rei Roth. Deşi nu o cunoştea nimeni, au recunoscut-o

toţi. Lucy era întovărăşită de consul şi venise în maşina-i proprie. A întrelbat pe bunică, în terasă, de camera mea — dar n-a aşteptat răspunsuri, pentru că mi-a distins glasul şi a păşit atentă în salonul luminat de tinereţea d-relor Irving şi a surorilor Axon. Contrastele personagiilor, aşa cum se întâlnesc de obiceiu prin cărţi îmi displace, şi nu mi-aş fi îngăduit niciodată să scriu un rînd asupra-le dacă prezenţa profesoarei cu priviri obosite în vestmînt scump n-ar fi fost straniu streină de trupurile arămii ale fetelor, pe jumătate goale şi inconştiente de goliciunea lor, cu sini răsărind pietro.şi din bluza strimtă şi transpirată, cu bucle sălbăticite în dans.

Singurul care n-a trădat surpriza a fost cornului. Cu rotunjimea lui germanică şi cu privirile mioape, de nepătruns, găsea întotdeauna zâmbetul sincer şi prompt, menit să risipească îngheţata stânjeneală a începuturilor sau să dezlege anecdota tinerilor timizi. A fost consulul cel care a vorbit, a întrebat şi a răspuns tot timpul. D-ra Roth, deşi aflată pe primul plan în curiozitatea fetelor, a tăcut ursuză şi totuşi amuzată, desfătîndu-se să-şi rostească reflecţiile asupra familiei Axon în franţuzeşte şi să citeze dintr-un umorist vienez fraze care îmi înfloreau zâmbete rele, spre ciuda d-nei Axon şi a bunicii. Fără îndoială că d-ra Roth, care nu poate iubi şi nu poate fi geloasă, nu simţea faţă de Isabel decît o ciudată curiozitate, şi numai o indiferenţă scîrbită faţă de interiorul sărac şi grotesc al d-nei Axon. M-aş dovedi necunoscător al firii d-rei Roth dacă aş socoti atitudinea ei afectată, iar indiferenţa răutăcioasă. Ea a izbutit să elimine, prin nu ştiu ce distilare vrăjită, o bună parte din zestrea mediocră şi comună a oamenilor de toate zilele. Deşi, poate, pentru cei mai mulţi, mişcările ei de dezgust sau revoltă împotriva sărăciei, a prostului gust, a mediocrităţii par silnice şi pozã — ele sunt fireşti şi instinctive. Lucy vorbea franţuzeşte ca un refugiu. M-a rugat să repet Findlandia lui Sibbellius nu ca

să necăjească nerăbdarea fetelor, care aşteptau revanşa în baletul cu pulpele goale şi perfecte, repezite în mahmureala fadă a profesoarei — ci ca să poată respira în acest salon înghesuit cu mobile vechi şi noi, cu reproduceri barbare atîrnate alături de calendare colorate, darurile marilor firme pentru Crăciun. Pe măsuţa cu flori, o fotografie de a lui Father Lueas şi cinici de ale lui Tom, printre cupele şi medaliile sportive, lăsînd să se vadă un umăr lung şi muşchi exageraţi cu creionul. Ghiceam sufocarea d-rei Roth, pentru că îi cunoşteam sinceritatea cu care iubea gustul interiorului, luxul, eleganţa şi bogăţia. în nenumărate prilejuri, mai tîrziu, amintindu-şi de acea seară, m-a certat aspru pentru prieteniile mele mediocre, barbare, imposibile — şi se întreba cum pot fi atîtea mixturi

în plasma sufletului meu ca să pot respira şi să mă pot bucura în familia Axon, continuînd totuşi, să mă nutresc cu bijuteriile asiatice. Dacă îi pomeneam că asemenea ciudăţenii eterogene se află din belşug şi în fiinţa ei — Lucy îmi răspundea că schimbările, contrazicerile, volte- faee-urile vieţii ei se efeotuau întotdeauna pe un plan desprins de vulgaritate şi lipsă de gust; că ea înlocuia frumosul cu urîtul, dar nu cu mediocrul şi murdarul, că deseori chema viciul, dar niciodată stupiditatea, că înţelegea pe sălbateci, dar nu pe semidocţi, că simpatiza plebeii, dar o deagustau burghezii. Fireşte, la toate acestea eu îi răspundeam cu propriile ei mărturisiri precedente, şi îi lămuream în ce sens îmi place familia Axon — dar Miss Roth se prefăcea că nu mă înţelege. E una din însuşirile ei să socotească adevărurile celorlalţi întunecate, cînd îi zdruncină falsa limpiditate a unui paradox.

r Isabel, în acea seară, încerca să fie sarcastică şi insinuantă. Niciodată n-am roşit mai mult şi n-am simţit mai efectiv ridicolul femeilor de fdbră interioară certând să sîngere prin muşcături idioate, socotindu-şi saliva venin şi privirile piezişe căutături de rivală zeflemitoare. E un păcat al tuturor să lupte cu armele adversarului. Dar e spectacol penibil masca improvizată de indiferenţă suptă şi rîs rău pe o obrazul cel de toate zilele.

În timp ce consulul povestea o anecdotă recentă de la concursul de tennis, Miss Roth încerca să voibească cu Isabel, pentru care venise şi pe care voia s-o cunoască.

— Pare-minse că te-am zărit la magazinul Shorabzi din Chowringhi, nu ?

— Oh ! da... lucrez de două luni acolo. Sunt funcţionară şi vînzătoare... Miss Roth, ştiţi, o faţă cinstită nu poate trăi altfel...

Zîmbetul d-rei Roth a tulburat-o mai mult decît o întrerupere mimată. Isabel a aşteptat riteva' clipe şi, neavînd curajul să reia convorbirea, s-a scuzat, alergînd să servească biscuiţi şi limonada îngheţată.

— E insuportabilă, declară Miss Roth în argot-ul ei cienez.

— Să mă ierţi, sunt delicioase, toate..., se rosti zîm- bind consulul în acelaşi argot... Priveşte numai ce forme fragede... Ciudă mi-e da tinereţea mea !...

Lucy nu-l luă în seamă.

— Aceasta e fecioara visului tău de vară ?... Doctore,, aminteşte-ţi ce ţi-am spus la Port-Said : eşti sentimental...

— Dar, Lucy, nu o cunoşti.

— Stupid răspuns. Oare crezi că trebuie să faci anatomia unui om sau să vieţuieşti cu el zece ani ca să-I cunoşti ?...

Stînjenit de privirile celorlalţi, care se iritau pentru că nu ne înţelegeau, am renunţat la răspuns, deşi ştiam ce să-i răspund. Sunt oameni pe care îi cunoşti fără să-i fi întâlnit. Dar cîţi alţii — începând cu propriul suflet aleargă, - fără să-i poţi prinde ?

În timpul baletului, Miss Roth a privit mult şi atent, aproape cu voluptate — trupul cast al Lilianei Axon. Nu m-a uimit. Viciile Lucyei le cunosc. Şi îi ghiceam dorurile oprite pe coapsele proaspete, după cum ghiceam gîn- dul consulului umezit în privirile Catherinei. Toate acestea mă dezgustau şi mă iritau firesc, fără referinţe la principii morale şi fără strecurări individoase, fără nici o intervenţie a raporturilor ce mă legau de ambele părţi, ci direct, imediat, ca orice fapt senzual ce-mi jignea fiinţa, tulburînd-o.

Am fost, astfel, sincer mulţumit cînd Miss ¡Roth m-a întrebat dacă îmi poate vizita odaia. Traversând salonul s-a oprit în faţa fotoliului din care trup micşor şi ochi răi o întîmpinau.

— Aceasta e mica Vema, nu ?...

— Domnişoara Verna Axon, *please...** , — Aşa ?

— Da.

Nu mă aşteptam s-o văd pe Lucy atât de entuziasmată. A îmbrăţişat pe mica rău crescută, cu toate împotrivirile ei şi a cerut voie d-nei Axon să-i trimită a doua zi un dar.

— Aceasta înseamnă că mai sunt încă speranţe, mi-a şoptit amuzată cînd am ajuns în odaia mea. Familia Axon nu e cu desăvârşire

pierdută. Vreau să spun că drumul Vernei nu va duce direct în Paradisul catolic şi al tuturor slăbiciunilor.

în odaia mea, d-ra Roth nu a privit decît albumul cu fotografii, în care se afla un omuleţ ars de soare, în

Te *rog* (n.ed.).

cămaşă albă, zîmbind sau încruntat de lumină, alături de un boschet sau de o terasă, singur sau în grupuri necunoscute. Priviri fugare şi admiraţie de circumstanţă în faţa colecţiilor mele de stampe. Nu pentru că erau întru totul nevrednice, ci pentru că se aflau într-o odaie bur- ghează, cu rosturi şi cu amintiri burgheze. Miss Roth ghicea pe bunică venind dimineţile să-mi rînduiască patul şi pe d-na Axon intrînd ou veşti şi pe fugitul Tom um- blînd cu ştergarul de baie în jurul şoldurilor, şi pe fete mínate de curiozităţi. Şi mă ghicea la rîndu-mi, lucrînd nopţile ca un student sărac şi conştiincios. Viaţa aceasta de muncă şi onestitate, de mediocre lucruri şi ferită de furtuni, viaţa pe oare omul de sută şi-o gospodăreşte oriunde s-ar afla, în continentul alb sau pe ţărmurile galbene, vinete, nisipoase. Era acest văzduh care sufoca organic excepţionalul mecanism spiritual al d-rei Roth, privilegiată din fire şi risipind averi ca să-şi păstreze darul curat de abdicări, de atingeri, de compromisuri.

În această jumătate de ceas cît a rămas în odaia mea, Miss Roth a lăudat frumuseţea Lilianei, ochii şi fruntea Isabelei — dar a mărturisit şi semi- inteligenţa acesteia din urmă- îi repungă şi o amuză. O adevărată apologie, ocazională fireşte, a compus Lilianei. Dar, cînd m-a întrebat, în doară, dacă aş putea aduce fetele la un ceai dansant în vila din Park Street, dezgust panic m-a întunecat.

— Lucy, nu te sprijini pe ajutorul meu în nici un fapt care implică sau se orientează spre carnalitate. Ştii că toată gama şi fastul şi poza sensualităţii îmi sunt indiferente.

— Şi totuşi, răspunse Miss Roth aţîţată, se pare că ai o demonică obsesie care te îndreaptă spre

păcat, sau, în termeni creştini, eşti născut pentru o cazuistică a cărnii, nu a spiritului.

—■ Toate aceste lucruri nu mă privesc. Poate sunt legat prea mult de ele, dar cunoşti cît de indiferent sunt faţă de rezultatele, de fruoteie lor... Lticy, îngă- duie-mi să-ţi mărturisesc cîteva caracteristici care vor face cu putinţă înţelegerea. Fireşte, nu e locul aici să mă risipesc în dialedtică. Tot ce-ţi pot spune e aceasta :

că sunt un om care nu mă mai pot interesa sau ataşa de fructele acţiunilor mele. Sunt tocmai contrariu celui care am fost mai înainte. în adolescenţă voiam să trăiesc prin operele mele; cu puţin timp în urmă voiam să ajung nemuritor creînd *oameni...* Acum, sunt complet detaşat de rezultate. Bune sau rele, neaşteptate sau prevăzute, stupide sau strălucitoare, nu mă interesează. Aceasta nu înseamnă că am atins calmul zeilor, ci numai că am soluţionat o problemă în plus şi am extirpat încă o nelinişte. Sunt un drac sau un îndrăcit, cum vrei. Dar, deşi mă ştii într-atît amestecat în rolurile trupului, nu ai dreptate dacă mă socoteşti un senzual, un carnal, cum vrei să spui..,

-— Lucruri interesante, în orice caz, încheie Miss Rotii apologia mea.

Am ghicit în glasul ei că vizita o nemulţumise. Am găsit, însă, pe consul în salon mai amuzat decît îl lăsasem. Poate, o îndepărtată amintire din copilăria lui de familie nordică, de casa ou mătuşi blonde şi unchi şfătoşi — se deşteptase în locuinţa d-nei Axon, cu baletul brun şi simplicitatea burgheză. Consulul mi-a mulţumit mai târziu pentru bucuria ce i-o pricinuiseră surorile Irving şi Axon. Ar fi voit să revină dar, după cele întâmplate, vizita lui dinţii a fost şi cea din urmă.

Vieţuisem doi ani alături de d-na Axon fără să o cunosc. De aceea n-am bănuit că jumătatea de ceas petrecută cu Miss Roth, singuri în odaia mea, poate fermenta atâta mînie în sufletul gazdei şi poate

provoca o adevărată furtună, pe care nici intervenţia d-lui Axon, nici a d-lui Thacker nu au putut-o linişti.

Eu n-am luat în seamă cît de nestăpînită era prietenia lui Noel pentru Catherine în acea seară ; dar d-na Axon o observase. Noel păstra, încă, nădejdile d-nei Axon. Eu eram incert, Noel era aproape făgăduit. Dacă ■nu mă hotărâm, Noel ajungea logodnicul Isabelei. Aşa voia d-na Axon. Ori, s-a întâmplat ca Noel să-şi ia rămas bun de la noi şi totuşi să întârzie încă un ceas de vorbă,

numai eu Catherine singură, pe terasă. D-na Axon îşi mîngîia mînia criticînd pe d-ra Roth. Cina a fost de un dudát pitoresc pentru mine, singurul neantrenat şi nepătimaş dintre toţi. Fetele nu-şi conteneau laudele pentru consul, aflîndu-l „fin şi inteligent“. D-na Axon le poruncea să-şi sfirşească supa şi apoi să vorbească. Fetele îşi sfârşeau supa şi începeau să critice pe d-ra Roth, fiecare luminînd un nou păcat în obrajii veşteji, În vestmintele scumpe, în cinismul şi în prietenia ei eu consulul; 'D-na Axon adăoga multe, multe alte defecte, concluzînd că, dacă nu şi-a găsit încă ^un soţ, trebuie să fie un motiv.

Atitudinea acerbă a d-nei Axon era o revelaţie pentru mine. De aceea m-ara desfătat aţîţîndu-i-o, apărîndu-mi prietena. Motive de apărare se găsesc oricînd, chiar pentru d-na Axon. Dar adevăratul izvor al mîniei nestăpînite nu erau vorbele mele, d şoaptele, rîsetele înăbuşite ce se iscodeau de pe terasă. Vecinătatea perechii în întuneree era ghiaţă pentru Isabel şi văpaie pentru d-na Axon. Eu continuam să nu le iau în seamă. Şi aş fi păstrat neatenţia, dacă faptele aceleiaşi seri nu m-ar fi trezit. Pe scurt, d-na Axon a rechemat pe Noel şi pe Catherine. Amândoi au păşit amuzaţi şi sfioşi în lumina salonului. Vorba d-nei Axon era de un sugrumat calm şi de o trudă politeţe. D-na AXon izbutea aceasta sugîndu-şi în treacăt buzele şi ţinîndu-şi bustul împietrit. A început prin a aminti lui Noel că nu e cavaleresc să dea prilej nădejdilor în sufletul unei fete, cînd şi-a făgăduit Cuvântul

alteia. El ştie prea bine cui l-a făgăduit.

Şi a certat pe Catherine, aceeaşi d-nă Axon cu bust împietrit, că duce prea departe flirtul, că dă prilej vecinilor răi să bîrfească cinstea casei, că profită de un prieten al gazdei şi abuză de un băiat mai tînăr decît ea. La toate acestea, Noel a răspuns cu scuze bîlbîiite, iar Catherine cu o violentă dogoare a obrajilor. Ghiceam, Inşă, furia protestantei şi jignirea pe care d-na Axon o revărsase în sufletul fetei care îşi agoniseşte traiul prin primejdia cinstei, învinuind-o că „profită de un băiat mai tînăr". Catherine a spus în acea seară cîteva cuvinte de bun simţ asupra ipocriziei şi grijilor exagerate ale oricărei mame ce nu* şi-a logodit încă fetele.

S-a retras, apoi, fără să ureze bună seara. Bietul Noel, zîmbind să mintă, mărturisind că nu există nimie Între el şi Catherine. La toate acestea, d-na. Axon clătina provocator capul.

Pentru mine scena ajunsese penibilă. D-l Axon fuma tăcut, iar Isabel, palidă, nu privea nimic şi părea că nu aude nimic. Discuţia nu s-a încheiat prin plecarea Cathe- rinei. D-a Axon a rugat pe Noel să se gîndească bine înainte de a reveni. Poate, mai tîrziu, a regretat pornirea aceasta furioasă ; pentru că Noel nu a mai .revenit. Se întîlnea cu Catherine la Bristol Theater, iar cînd domnişoarele Irving l-au vestti, îngrijorate, că sora le e greu bolnavă, Noel o vizită direct în camera lor, fără să treacă prin salonul d-nei Axon.

Ce s-a întîmplat apoi nu ştiu, pentru că eu m-am retras îndată ce Noel a urat, sfielnic, noapte bună. Glasuri în salon am ascultat, însă, multă vreme. Isabel întrerupea rar şi întotdeauna primea răspunsuri mîiniaie. Pe d-l Axon îl ghiceam cu aceeaşi ţigară aprinsă şi eu privirile mioape, înconjurând linia albastră a feţei de masă, chinuit de aceleaşi stranii asociaţii purtătoare de amintiri.

Puţine zile în urmă, întorcîndu-mă prea tîrziu

de la Miss Roth ca să mai pot găsi cina, d-na Axon veni în odaia mea. De cum mi-a urat bună seara, am înţeles că pregătise o convorbire serioasă. Aceleaşi buze strînse şi acelaşi bust înţepenit. într-o seninătate compusă, fardată.

— Doctore, începu d-na Axon, eu sunt o femeie săracă, dar cinstită. Ştii cîte sacrificii am făcut pentru copiii mei şi ştii că datoriile contractate ca să le pot plăti taxele pentru colegiu, nici astăzi nu le-am plătit...

D-na Axon îmi repetase socotelile sacrificiilor ei de nenumărate ori. Cunoşteam de ce s-a împrumutat cu două sute de rupii de la Bengal Bank : ca să plătească doctorul în cele şase luni ale d-lui Axon; cu o sută de rupii de la Chatterjee, ca să suporte fetele la cel mai strălucit colegiu ; cu şaptezeci rupii de la o rudă, pentru taxele lui Tom. Cunoşteam toată mizeria mamei sărace şi adeseori

mă blestemam că faptul nu mă înduioşează, că îl priveam cu drăceasca mea indiferenţă pentru tot ce e alături de artă sau metafizică. îmi porunceam compătinire,. suferinţă — şi din sufletul meu nu se iscodeau deoît stupide curiozităţi. Am încercat şi în acea seară să zlmbesc trist şi să repet, sugrumat de prezenţa locului comun :

— Ştiu d-nă Axon, ştiu tot ce ai împlinit...

Una din trăsăturile făpturei mele e şi cruda menire de a rosti banalităţi în ceasuri mari, de a rămîne împietrit alături de suferinţa semenilor, de a nu găsi cuvînt cald, de a nu mă putea apropia, de a mă descoperi secătuit şi impur în ciuda tuturor dorinţelor mele de a fi frate sau duhovnic. Cu deosebire în ceasurile mari sunt nevrednic şi neputincios să rup vraja care mă ţine încercuit şi îngheţat. în alte zile, în alte locuri — zile ca toate zilele, locuri ca toate locurile — sunt. liber şi sunt caid.

—- Doctore, trebuie să-ţi vorbesc serios, reluă: d-na Axcxn fără să ia în seamă aprobarea mea.

— S-a întîmplat ceva rău d-lui Axon ? întrebai eu, ' stupid.

— Şi lui, şi mie... Doctore, ce ai de gînd cu Isabel ?

— Eu, d-na Axon ?

— Sunt o femeie săracă, doctore, dar atît eu, cît şi d-l Axon voim ca cinstea familiei...

— Nu înţeleg...

— Ca să spun totul într-un cuvînt, am venit să te întreb cînd te vei hotărî să te căsătoreşti cu Isabel?...

Fireşte, întrebarea — deşi explicabilă — era neaşteptată. Dar pentru mine — incapabil cum sunt de a mă apăra sau trimite riposte prompte — răspunsul pe care l-am rostit calm şi imediat, a părut o minune.

— *I am very sorry Mrs. Axon*...* Dar întrebarea aceasta nu mi-am pus-o niciodată, chestiunea nu mă priveşte şi, deci, sunt scutit de obligativitatea răspunsului.

— Poate vrei să spui că nu te-ai gândit niciodată

la Isabel şi că n-ai făgăduit niciodată nimic...

— Chiar aşa, d-ma Axion.

— Doctore, eu sunt o femeie cinstită... Am crezut că şi d-ta... Nu ţi-am pus probitatea la îndoială... Dar acum ştiu totul şi mă desgustă să înţeleg... E dezgustător să afli o ipocrizie...

— Nu înţeleg...

— Isabel mi-a mărturisit tot, doctore... Şi faptul d-tale de la Bristol Thealter...

De multe zile mă gîndesc şi mă întreb asupra sentimentelor aflate în sufletul meu odată cu mărturisirea d-nei Axon. Întîiu, surpriza a fost atît de tulburătoare, încît s-^a transformat într-o bucurie panică, exaltată, profetică, asemenea' eîntecelor unui dezrobit, asemenea dansurilor unui norod victorios, asemenea deşteptării din- tr-un vis rău sau bucuriei celui care şi-a mărturisit taina. N-aş putea asemui simţămintele mele decît cu o revărsare energetică şi luminoasă. O umbră, grea, vie, obsedantă, un zburător — mă năpăstuise. Era Isabel, era taina ce ne lega pe noi doi, şi numai pe noi doi, era vraja faptului necunoscut şi ucigător în solitudinea lui ? — nu ştiu, nu mă întreb, nu-mi pa6ă. Dar, în liberarea mea, asemenea zorilor, îmi descoperisem generozitate, tinereţe, voiciune, încredere şi poftă de a înjura, oameni şi Dumnezei, înjurături sălbatece şi emoţionante oa o mi- luială.

După ce am întrebat, precipitat şi nervos :

— Isabel a spus ? Isabel a mărturisit, deci, nu ? Isa- bel a spus totul, nu ? Cum am rîs amîndoi şi am băut din acelaşi pahar, şi apoi am sărutat-o, da ! am sărutat-o f şi ea m-a sărutat pe buze, d-nă Axon... pe buze!... Şi apoi...

După ce am şuierat şi palpitat întrebările ca nişte explozii, înainte ca să-i las timp d-nei Axon să intervină, am reluat liniştit.

— Ştiu, d-nă Axon, ai toată dreptatea ţi-am înşelat buna credinţă. Ştiu, o femeie cinstită, o familie, numele familiei... Iartă-mă... Şi, ca nimic să nu te mai poată supăra sau lielinişti, plec, d-nă Axon, mă mut la Colegiu... Iartă-mă... Dar socoteşte ziua aceasta ca un avertisment ; peste o lună, la patru

ianuarie cel mult...

D-na Axon se fîstîeise şi se mimase. Convorbirea a# fi durat şi s-ar fi sălbăticit dacă nu apărea pe uşă d-i Axon...

— Ce spune doctorul, *mams ?* ***o*** întrebă.

— Doctorul se mută, *dad...*

Eu îi priveam. Familia caldă ca un cuib şi săr&eâ, familia care mă primise şi mă nădăjduise, doi oameni strîngători şi simpli, şi trei fiice cu viețile în viaţa vîntului... N-aş putea spune că mila mă înduioşa. Ştiam eă plecarea mea le turbura simţitor avutul. M-arn oferit atunci să plătesc toate despăgubirile.

—— În ce sens, doctore.? întrebă singură d-na Axon.

— În sensul că, cerîndu-mi scuzele necesare, d-voas- tră m-a,ţi iertat. Dar dacă nu m-aţl fi iertat, plîngerea ajungea la Curte... Ştiţi, amenda oricărei încercări împotriva unei minore e o sută şaptezeci de rupîi...

— Aşadar, aceşti bani ? întrebă d-na Axon.

— Aceşti bani mă simt dator să vi-i dau ca o...

Nu găseam cuvintui... Şi, în acelaşi timp, eram îngrijorat că, poate, d-na Axon va refuza. Dar mulţumirile ei m-au liniştit. Nu, d-na Axon nu se simţea jignită de cele o sută şaptezeci de rupii. Le primea, ca o minimă răscumpărare a jignirii împotriva fecioriei Isabelei.

— Doctore, n-am vrut să te supăr... Poţi rămîne... Poate, mai tîrziu, te vei hotărî să te logodeşti cu Isabeî. De ce nu-ţi place fata ?

— Nu mă voi căsători niciodată, d-nă Axon. Isabei are toate însuşirile. Va face fericit pe Noel...

— Oh ! nu...

— Sau pe oricare alt băiat... Eu sunt vinovatul, eu nu mă pot căsători.

— De ce nu rămîne doctorul cu noi, *mams* ? întrebă d-l Axon.

— Nu, aceasta nu o pot face, de rămas nu pot râ- mîne...

Sfîrşisem convorbirea penibil, obosit, chinuit de senzaţia că, tot timpul, nu vorbisem eu, nu făgăduisem eu, ei altul din mine.

— Doctore, cred că eşti om de onoare. Cred eă

nimeni nu ştie şi nu va şti...

îndată după plecarea d-nei şi a d-lui Axon, bucuria m-a stăpânit iar şi, fluierând, gândeam : Isabel a spus, aşadar Isabel a spus...

Nu ştiu ce s-ar fi întâmplat dacă d-na Axon refuza banii. Nu ştiu dacă ar fi putut înainta plângere Curţii. încercarea mea fusese fără martori, şi Isabel o tăinuise trei sferturi de an. Nu erau probe, nu erau scrisori. Şi, totuşi, pentru mine, acesta era faptul care mă înspăimânta mai mult, absolutul care ne lega pe noi doi, singuri, unul în faţa celuilalt şi amîndoi în faţa cerului. Legătura era mai trainică decât ar fi. bănuit-o d-na Axon, pentru că era suprafirească. Era tăcere jignită, era mister. Şi, totuşi, Isabel a dezvăluit-o, a sfărâmat vraja. Isabel a păcătuit împotriva ei. Ce îndemnuri au stăpînit-o, nu mă interesează, Căderea ei mina dăruit libertatea, deplină, religioasă. încercasem să mă liberez prin mine însumi, prin dispreţul meu de fapt şi nepăsarea de consecinţe. Isbu- tisem o libertate semiconştientă, factice, tresărind la paşii nevăzuţi ai mustrărilor. Eram omul. Şi Isabel, femeia — m-a mîntuit. Păcatele lor, rouă mântuirii noastre.

XI. SOLDATUL Nr. 11
871

Pe mine nu mă uimeşte faptul că oamenii, după ce cunosc asemenea ceasuri, pot relua viaţa comună şi odihnitoare a tuturor zilelor. Nu mă înspăimîntă o schimbare, o profeţie sau o revelaţie —• ci putinţa omului de a ie uita, curajul de întoarcere în vechea mare moartă. Această supravieţuire a comunului în suprafiresc nu o înţeleg. Găsesc stupidă spusa că o fulgerătoare schimbare sau emoţionantă dezvăluire pot pricinui moartea. Adevărata problemă e alta : strania însuşire a oamenilor de a pierde amintirea tuturor faptelor neaşteptate sau terifiante. Recunosc că contrariul ar fi părut mai firesc ; pentru că, dacă contactul e cu adevărat extraordinar, firesc ar fi oa el să se păstreze, iar nu să se irosească.

Asupra acestor curiozităţi, care par proprii şi înăs- cute spiritului uman, mă opresc de cîte ori, traversînd cesuri sau zile de monstruoase schimbări prin voia ursitei sau a celorlalţi din jurul meu — mă descopăr, puţin timp în urmă, coborît la dimensiunile omului cotidian, păstrînd din revelaţia faptului numai o amintire, iar din semnificaţia lui o indiferenţă superstiţioasă.

Astfel, îndată după dezlegarea de Isabel şi după convorbirea cu d-na Axon, am redevenit atît de mediocru încît să mă pot desfăta povestind d-rei Roth, care se trudea să pară neinteresată, întâmplările mele. Ceea ce a bucurat-o sincer a

fost hotărîrea de a mă muta la colegiu. Miss Roth suferea ştiindu-mă într-o casă cu fotografii pe tapet şi pian dezacordat. Mediul iezuit de la colegiu nu

putea decît să mă farmece, pe mine, iremediabil îndrăgostit de dialectică. Aşteptam patru ianuarie aproape cu nerăbdare. Evitam orice întâlnire mai lungă cu d-na Axon sau cu Isabel în salon. Ca să nu jignesc, improvizam totdeauna un zîmbet sau o glumă pentru Verna. Pregăteam daruri scumpe pentru Crăciun. Existenţa mea începea să alunece, fără obstacole,'fără nopţi. Timpul acesta sigur, fără şocuri şi fără ecouri, palid ca zorii îngheţaţi, slăbit şi mohorât — e prielnic marilor gânduri, marilor opere. Asemenea larvei oarbe, lucrătorul nu-şi înţelege locul şi luicrul. Dar, răzbind la cer, află că acele zile cenuşii şi uitate de Dumnezeu au purtat fructul. Sunt aproape lipsit de asemenea răstimpuri, şi de aceea sunt incapabil să sfîrşesc ceva sau să împlinesc o singură operă. Din dor în dor, din carte în carte, din patimă în patimă, viaţa mea e desfătare sau chin inutil. Nici din durere, nici din voluptate nu rodeşte rod ; ci din lunga monotonie a zilelor, cenuşii dimineaţa, ca şi seara, cînd cei doi se pătrund şi se împreună.

Cu o săptămână înainte de Crăciun s-a întâmplat faptul oare m-a zdruncinat şi m-a amuţit : moartea Ca- therinei Irving. A murit în cîteva zile, de malarie. Â murit aşa cum visasem eu în visul meu din vară. Vestea m-a înfricoşat. N-am privit trupul moartei. N-am putut asculta plînsul surorilor, al Isabelei, al d-nei Axon. Nu eram atent decît la anumite gesturi şi încercam să-mi *amintesc* anumite spuse. Din cea dintâi zi, obsesia coşmarului mă stăpânea. Acum'eram cu adevărat obsedat, pentru eă visul pierise, eu trăisem mult timp fără amintirea lui şi, deodată, cineva din urmă mă gonea, mă sîcîia, îmi apuca umărul, îmi împingea trupul, îmi împletea paşii. Acum, visul se prelungea tentacular în propriul meu destin, în prospeţimea vieţii mele, în libertatea sufletului.

Slăbiciunea era nefirească. După spaima celei dinţii zile,, urmase o resemnare ciudată, cu nuanţe

ironice, în oare se împleteau măştile şi lacurile cadrelor mele japoneze. Starea aceasta — nesuferită mie, ca orice rezonanţă

mistificată — a durat puţin şi m-a secătuit. Ceea ce a armat, nu era nou pentru mine. Era viaţa celui care se ştie menit — oui ? de ce ?... — şi căruia faptele i-au desluşit de nenumărate ori marginile libertăţii lui. Să nu fiu liber... Refuzam să gîndesc aceasta. Mă împăcăm reeu- noscînd că libertatea fiecăruia e numai orbul destin. Dacă eu mi-l ghicesc, cîteodată, pe al" meu — înseamnă că mi-am pierdut libertatea sau că mi-'am cîştigat-o ?...

Nu ştiu, nu ştiu şi nu vreau să aflu nimic.

Asistam tăcut şi speriat la riturile moartei. Catherine frving, palidă şi tristă, zăcea pe acelaşi pat de toate zilele şi flori de seră îi mîngîiau pieptul. Surorile erau împietrite, neputincioase să vorbească, să făptuiască. Totul a hotărît d-na Axon şi d-l Fox. Prietenii de la Bristol Thea- t&r, şi baletistele, şi Noel, şi noi toţi — ne adunam în odaia d-relor Irving şi fiecare păream mai stupid decît celălalt şi tot ce spuneam noi erau minciuni, minciuni şi iluzii, tot ce spuneam noi era strigător la cer. Şi Catherine era moartă în patul ei de toate zilele.

Miss Roth a fost cea dinţii care a observat schimbarea şi m-a descusut, căutînd să cunoască ceea ce numea ea „glasurile" mele. Eu m-am împotrivit şi m^am supărat. Am găsit prilejul să-i repet încă odată antipatia-imi înăscută pentru mistagogi şi mistificări, şi pentru acele slăbiciuni ale cărnii pe care oamenii le numesc „mistică". I-am mărturisit că misterul e simplu şi inaccesibil — asemenea unui număr, sau unui fapt, sau unui cuvînt, pentru un orb sau un surd. I-am mărturisit că tresăririle şi farsele mă dezgustă, că spaima mea — dacă poate ii numită astfel — e directă, imediată. Şi, în toate acele zile deprimante, convorbirile lungi cu d-ra. Roth, profesorul şi consulul au fost singura mmgîiere.

Mă întorceam obosit acasă. Dacă n->aş fi ştiut

că jignesc pe d-na Axon, m-aş fi mutat îndată ia colegiu. Camera mea, altăuri de cea a moartei Catherine, îmi amintea prea multe. Nu, nu mă *exprim corect. Nu erau amintiri.

cl blocuri prezente. Şi nu erau melancolice, triste, gîndi- toare. Sunt un suflet pe care trecutul nu-l emoţionează şi amintirile nu-l copleşesc. Mă gîndesc La viaţa mea trecută cu interes şi atent privesc scenele. Sunt de un oalm drăcesc, şi Mihail se va înşela dacă va înţelege această linişte legată de o decepţie sau de o durere profundă. Nu ştiu cum să spun, dar eu *nu sufăr.* Am scris ouvîretul de multe ori în această povestire, dar l-am scris pentru că nu cunosc altul care să cuprindă senzaţiile şi simţămintele mele. Aşadar, nu sufăr nici prin amintiri, prin toate acele chemări dintr-un trecut, dintr-o viaţă stinsă. Şi nu amintirile casei d-nei Axon mă sufocau, ei prezenţa celor cîteva fapte care mi-au întors paşii sau m-au luminat cu lumină nevăzută celorlalţi. Nu absenţa lui Tom mă irita, ci deşertăciunea ispitirii mele ; nu moartea Catherinei mă tulbură, ci faptul că se împlinise *după* ce o cunoscusem eu, ca o prevestire, ca un semnal al mândrilor, ca un cerc vrăjit ce încheagă libertatea, împietri nd-o.

în săptămîna Grădunului am cunoscut pe Algie, soldat al regimentului 53, cantonamentul Musifarabad, prieten al familiei Axon şi venit să-şi petreacă concediul în Galcutta. Soldatul a fost cîndva ucenic brutar în Birmin- gham şi, la moartea tatălui, s-a angajat în armata colonială. E un adevărat soldat, şi eu mă desfătam făcîndu-mi-l prieten. E înalt, alb, aproape urît, tuns, cu un dinte de aur şi vorbăreţ. Pare isteţ, dar nu inteligent. E biînd şi familiar, e priceput în prestidigîtaţiile cu cărţile de joe, sportiv, gălăgios şi, oîteodată, de o impresionantă naivitate. În cele dinţii zile a locuit la cerc, în oraş, dar d-na Axon m-a rugat să-l primesc tovarăş în odaia mea, în locul lui Tom şi tovărăşia aceasta a fost binevenită pentru mine. Nopţile, sfătuiam — cum

făceam cu Toma. Soldatul iubea îndeosebi convorbirile pronografice sau asupra curselor de cai. Mi-a arătat, încă din cea dintîi noapte, o colecţie de cărţi ilustrate obscene, adunate din Port- Said şi din Bombay, reprezentînd trupuri împreunate aa- prieios sau organe uriaşe cu inscripţii rimate şi deducţii camaradereşti. întîrzia asupra fiecăreia şi îmi povestea împrejurările în care a găsit-o sau discuţiile cu prietenii. Totul era atît de confuz şi de disperat, înecat în argotul lui birmanghenez "şi în saliva pipei — încît desfătarea mea era maximă.

Din pricina lui Algie, şi pentru că nu aveam lecţii la colegiu, rămîneam mult timp împreună cu fetele, în salon, şi adesea improvizam un dancing sărăcăcios. D-rele Irving, în sincer doliu, plecaseră. Unde, încă nu ştiam. Probabil la o rudă din Puri, o rudă vitregă şi obscură, singura care convenea sufletelor celor două surori. Odaia lor era goală, pustie. D-na Axon interzisese copiilor s-o străbată. Şi copiii încercau să se amuze altfel, cu Algie care se prefăcea în pirat şi înfigea cuţite în uşă, sau cînta cîntece irish, sau povestea incomensurabile anecdote fără gust. Algie fiind prieten bun, d-na Axon îi îngăduia să alerge fetele prin salon, sa le tragă de păr, să le îmbrăţişeze şi să intre în dormitor, vecin salonului. Astfel că adesea mă părăseau fără să ascute pînă la sfîrşitul jazxului şi 'alergau — trei fete cu un soldat — prin toate încăperile, sub privirile tulburi ale bunicii şi faţa îngheţată a d-nei Axon. Alteori, în timp ce tapam, Algie dansa cu Isabel un dans brutal şi naiv, care amuza cumplit pe Vema.

Soldatul îmi ajunsese bun prieten. Nopţile colindam împreună. Tovărăşia noastră era băieţească, legată prin destăinuiri sexuale şi comunitate de interese. Ne îngăduiam glume asupra fetelor Axon, deşi Algie nu îndrăznea să ie creadă aevea şi nu gîndea nimic rău asupra-le, pentru că prietenia lui cu d-l Axon era sinceră şi respectuoasă. Alături de el am cunoscut regimul

cantonamentelor de la Musîfarabad, cu deşteptare în zori şi concursuri sportive, cu poşita aşteptată duminica şi joia închinată răspunsurilor. Erau prietenii lui care înviau din fragmentele şi înjurăturile lui Algie. Unul îi furase două sute de rupii, cu clteva luni înainte de a se întoarce în Anglia. Altul îşi părăsise logodnica în Scoţia şi ea îi scria săptămînăl, numindu-l „erou“. Şi erau prieteni care se îmbolnăveau şi erau purtaţi din spital în spital şi apoi

mureau. Vestea ajungea de la Musifarabad la Bombay, şi, de acolo la familii, alături de numărul mormîntuLui.

în dimineaţa de două ianuarie mi-ăm amintit că ultimele zile ce le petreceam în casa d-nei Axon erau pe sfîrşite. Algie, de asemenea, nu mai rămînea decât o săptămână.

B-na Axon era în oraş, d-l Axon la serviciu, bunica în odaia copiilor, lucra.

— Doctore, nu-ţi pare rău că pleci ?

Vema mă întreba şi în ochii ei ghiceam mânia legăturii. noastre.

— Doctore, de ce compar eu întotdeauna viaţa cu un crocodil ? rîdea Algie.

— *What nonsense* .'...* se înciuda Isabel.

Tăceam, stupizi. încercarea mea, de a-i dezgheţa cu jazz, n-a izbutit. Algie a propus, atunci, să ne jucăm. Un ioc copilăresc ; băieţii trebuiau să prindă fetele.

— Prindeţi-mă, prindeţi-mă ! striga Isabel...

în jurul fotoliului cel mare alergau Vema şi Lilian. Aş fi vrut să urmăresc pe Isabel,, dar ea se refugiase pe terasă şi, eu un picior pe cea dintñ treaptă, chema, ironică. Era prea departe de mine. Am îndemnat soldatul.

—• Prinde-o, Algie !...

Eu am alergat după celelalte două. Am sărit paturile din dormitorul d-nei Axon, dar fetele au

ieşit pe cealaltă uşă, care ducea pe terasă. în acest timp, Isabel se ascunsese în dormitor. Eu alergam.

— Prinde-o, Algie !...

Verna s-a oprit la' capătul salonului. Lilian, îmbujorată, mă chema în crunte.

S-a închis, întîi, uşa. Cine a închis-o ?

Apoi s-au închis ferestrele. Cine le-a închis ?

Eu m-am trezit înfrigurat, cu ochii la pereţii dormi- | torului. O emoţie, sugrumătoare, ca o prevestire. Toţi trei am auzit pernele zvîrlite în joc şi rîsetele Isabelei şi nu le-am luat în seamă. Apoi, am tăcut toţi trei.

Eu simţeam prăpăstii deschizîndu-se, cerlndu-mă, poitindu-mă. Ceasul nu-! înţelegeam. Eram ispitit să nu ered că, lîngă mine, un soldat, un necunoscut, un venit din ceruri... Pentru că ţipătul l-am auzit, l-am auzit deplin, lung şi înăbuşit ca un seîncet — şi *l-am recunoscut...*

Iilian a păşit în salon zăpăcită şi m-a întrebat de ce au se deschide uşa; dar n-a avut curajul s-o cheme pe Isabel. Părea stăpînită de o spaimă neştiută, părea vrăjită. Numai Vema a început să rîdă nervos şi agitat.

— Doctore... doctore... Isabel...

Întreruperea, aproape m-a jignit. S-ar ii spus că se destramă farmecul unui cântec, unui vis. Am privit aspru pe Verna şi, pentru cea dintîi oară în viaţa mea, am pus degetul pe buze şi am şuierat, surd, tainic.

— Şşşt... Şssst.

XII ...ŞI VIAŢA FARA DE MOARTE

Convorbirile pe terasa colegiului durau două ceasuri după cină şi ele s-ar fi prelungit pînă aproape de miezul nopţii dacă Brother Joseph nu s-ar fi coborît În dormitorul B, al claselor seniorilor Cambridge, pentru ultima inspecţie. Silit să vieţuiesc regimul iezuiţilor, alături de larma şi febrilitatea claselor, de sala de gimnastică Şi de dormitoare — înduram în fiecare amurg depresiunea resemnată a internului la sfîrşit de vacanţă. Mi se părea că sunt şi eu ocnaş în St. Xavier, ca oricare dintre sutele de adolescenţi. Nu găsisem nici solitudinea severă, uscata, jignitoare, vicioasă, pe care mi-o vestise Miss Roth. Iar toate îndatoririle mele, de la acel înzecit „good-moming“ pe care îl strigam pe coridoare, pînă la vizita superiorilor, obligatorie după ceasul ceaiului — mă istoveau indiferent şi stăruitor. Adesea, mă simţeam asemenea unei eîrpe însufleţite, răspunzînd cu precizia prostului înspăi- mîntat. Legăturile cu lumea le păstra şi le reînnoia celalt, necunoscutul din mine. Dacă îndrăzneam să mă privesc vorbind, descopeream acelaşi ins strivit de o neputinţă mare şi sură, legănîndu-şi zîmbetele ca nişte mîini prea lungi, secătuit şi senin ca o moarte filosoficească. S-ar fi spus că sufletul se împietrea, ca orice vietate pe care existenţa nu o mai hrăneşte cu surprize şi hipnoză. Îndată ce marea păcăleală a vieţii se descoperă, îndată cu presti- digitaţiile faptelor cotidiane sau .vraja falselor revelaţii se înţeleg sub adevărata lor preţuire — oamenii şi zilele se dovedesc sfrijite, fără sens şi fără libertate. Totul se petrece, pentru că totul trebuia să se petreacă astfel. întrebările par stupide, iar oamenii sărmani, sărmani.

Un gînd stăruia, totuşi, în adevăratul meu suflet: îsabel şi soldatul. Iar neînţelegerea faptului mă nedumirea cumplit, mă stapînea cu nedeslegările lui. Răstimpul dintre noaptea de la Bristol Ţheater şi dimineaţa de ianuarie se topise. Faptele păreau apropiate, lipite una de alta, batjoeorindu-mă cu tîlcurile lor. De ce primise îsabel pe Soldat şi de ce nu mă primise pe mine ? întrebarea aceasta nu mi-am pus-o, pentru că e stupid să cred că sufletul — oriunde s-ar afla el— îşi poate pune întrebări. Dar faptul mă înspăimântase ca un fulger din vis, mă seeătuise — şi eu pluteam de acum fără lumini şi fără mustrări, pe ape negre, moarte.

încătuşat, nici prietenia d-rei Roth, nici coloquiile teologice cu Brother Joseph — nu mă înviorau. Consulul a crezut că depărtarea de îsabel mă întristează, şi m-a întrebat dacă dragostea mea stăruie,' dar răspunsul — „nu“ cu simplitate de stană — i-a secat valul glumelor, în vila d-rei Roth fiecare mă credea bîntuit de alte vise, visele miezului de iarnă ale pămăntului alb, ale ţării mele. de la miază-noapte. Mă înconjurau ca pe un convalescent şi convorbirile se mulţumeau să rămînă tehnice, fără căutături spre viaţă, spre oraş. Eu însumi mă simt istovit chiar în pofta de a sfîrşi această povestire care e mai mult a celorlalţi deeît a mea. Mă aflu aproape, aproape de ceasul de acum — şi cu cît mă apropii, ,cu atît gîndul se tulbură, iar mîna şovăie, nepricepută şi înfricoşată.

în primăvară, Miss Roth a izbutit să mă lumineze. Un val de mirare începea să mă despartă de întinderea cu paşi necunoscuţi, întindere fără margini şi fără trecut, străbătută de chemări, de izvoare veştede. Dar uitarea mea era intimidată şi străvezie. Cineva din mine — poate eu însumi — se trudea să se descătuşeze de povara faptului mare şi truda lui o simţeam cu zvîcnituri şi iureşe, ca o dezmorţiră primăvăratecă, Ajunsesem nesimţitor chiar la glasurile mele şi priveam lupta indiferent, prostit. îmi spuneam că orice victorie mi-e egală. Cu timpul, însă. ameţit de încăperile d-rei Roth,

începusem să simpatizez tămit şi să ajut. cu gîndul pe cel răsvrătit din mine, care îmi spunea că nici un destin nu are dreptul să strivească un om viu şi Că oricind* lupta e posibilă.

Astfel, călătoria grupului nostru la Chittagong a fost la timp venită. Cum s-o zugrăvesc ? şi totuşi, excursia aceasta de burghezie colonială a provocat faptul ultim. Şi, cu povestirea lui, povestea aceasta se încheie, precipitat şi uluit ca orice se leagă de viaţa mea.

Pluteam pe coastele Bengalului. Plutirea era o deşteptare ciudată, împletită cu amintirea acelor pescari din Orissa şi a colibei care mă adăpostise. Cînd ? Cînd ? mă întrebam. Faptul era proaspăt în minte, dar tulbure în amintiri. Vedeam apele, zăcute şi calde, iar vameşul halucinat de litania scufundărilor, striga, răguşit :

— Giau ! Giau !... Gulrnat benao !...

Vameşul era numai un agfent colonial al golfului, aiurind sul) arşiţă şi bîntuit de vedeniile luntrilor cu contrabandă de opium. În zarea albă se deosebeau vapoarele companiilor ce înaintau spre fluviu. Agentul alunga cu mina vedeniile, cîntecul şi copiii scufundătorilor, bolnavi, cu pîntece de zei.

— Giau ! Giau !...

îmi aminteam zarea, albă şi înfierbîntată iar pe plajă bambuşii rupţi de briză încercuiau colibele. Sărăcie şi singurătate şi monotonia valurilor.

Aceeaşi monotonie de-a lungul coastei Bengalului. Mă întrebam : cînd ? cînd ? — pentru că îmi aminteam cu nespusă limpeziciune corul scufundătorilor, şi golful pustiu, ascuns sub sinul de mare. Nu izbuteam să situez* în trecut mănunchiul de senzaţii şi gînduri oare se învolburau- şi tresărau.

— Doctore, spune-mi...

Fireşte, mă ruga Miss Roth. Şi eu am povestit tot, am povestit faptul soldatului Nr. 11.813. Consulul dormita pe chaise-longue, iar profesorul cu Edna se aflau de cealaltă parte a vasului. Lucy, la început, se temea să mă creadă. Dar eu i-am mărturisit mai mult, i-am mărturisit încercarea mea de la Bristol şi ura Isabelei şi mîndria

mea, totul, totul i-am mărturisit precipitat şi amănunţit, bolborosind ca la o. spovedanie, cu umerii aplecaţi nu de păcat, ci de răsuflarea confesorului.

— Spune-mi doctore...

Şi am spus tot. Şi întrebam cu spaima celui ce întreabă asupra nădejdilor mântuirii :

— Lucy, de ce l-a iubit *ea* pe Algie? de ce pe Algie ?...

Miss Roth nu s-a putut stăpîni să nu rîdă. Am recunoscut sinceritatea şi nepăsarea în rîsul ei, dar m-a durut, m-a înfuriat. Mă dovedeam strein în brutalitatea, în ciudăţenia miniéi mele.

— Toţi rîd, toţi rid de mine... încetează Lucy !... Ai un rîs stupid...

— Doctore, întotdeauna am spus că eşti sentimental...

— Nu, nu răspunde. Poţi răspunde ? Mă poţi ajuta ? Mă poţi lămuri ? Te rog, te rog...

— Doctore, de ce nu-ţi întrebi demonul ?

— Nu-l mai văd, l-am pierdut, nu mai mă văd decît pe mine, şi poate mă voi pierde şi pe mine.

— Linişte, aer de mare, hrană bună, şi demonii se duc, se duc..., rîdea amuzată Miss Roth.

— Lucy, înţeleg e-mă. Mă poţi înţelege ?

— Iarăşi vreun basm, vreun vis de vară ? Aminteşte-mi numele pe care l-ai scris în caietul meu la Port-Said. Haide, haide, ştiu cît eşti de supertiţios.

— La Port-Said ?

— Vai, cum îmbătrînim, cum uităm... Acum trei ani, o poveste pe care nu mirai povestit-o niciodată, un titlu pe care nu mi l-âi tradus, o formulă magică, poate, sau poate o previziune, cine ştie ? îţi aminteşti ?...

— „Tinereţe fără de bătrîneţe şi viaţă fără de moarte“ ..

— Poate, poate..

Eu m-am oprit, înseninat «de lumina înţelegerii, po- gorîtă brusc şi dumnezeesc asupra-mi. Cum de nu mă .gândisem pînă atunci, cum, de nu mă lovise simplitatea ? Privirile mele, noi ca un zîmbet, au

înciudat pe Miss Roth. ,

— De ce mă priveşti aşa ? Îmbătrînim, nu ?

— Nu, nu, Lucy. Bătrîneţe, tinereţe, ce ne pasă de ele ? ce ne pasă de vremelnicie ? cîndva, oricine va îm- bătrîni. De ce ?... Chiar tinereţea fără de bătrîneţe... E stupid, nu ?

— Doctore, e numai un mit.

— Oh ! oamenii aceştia care cred în cuvinte... Eu nu mă găsesc şi nu-mi găsesc semenii decît în mituri. Numai mitul există. Oamenii şi Dumnezeu — umbre. Iar mitul tinereţii fără de bătrîneţe, e stupid, Lucy, e îngrozitor. Cum ar putea cineva îngropa amintirile ? Iar cu ele, vremelnicia, vremelnicia se încheagă. în fiecare an altul, mereu nemulţumit, păcătuind împotriva fratelui tău, colindând fără odihnă coaja, singur în singurătatea rece, visînd oameni din stele, poftind măririle-oamenilor morţi, ...la ce bun ? la ce bun ? !

— Stop, doctore, stop! Doi shilingi cuvîntul !...

— Nu Lucy, iartă-mă, glumesc şi eu. Am glumit întotdeauna, cînd am fost eu însumi, ivi-au posomorit stupiditătile celorlalţi, nu sufletul meu. Sufletul e clar şi nepăsător. Am minţit profetizîndu-mă îndamoniat. Demonii nu vin de la Dumnezeu. Iartă-mă, glumesc şi eu...

— Dar, ştii, glumele eclesiastice rareori fac pe oameni să rîdă.

— Rîsul meu e nevăzut Lucy, e metafizic, e inchizitorial. Sunt liber, sunt liber, de abia acum sunt liber, şi ¡nu iubesc pe nimeni, nu iubesc nici pe Isabel. Dar sunt liber pentru că mă dau, mă dau tot, Lucy, şi pentru viaţa întreagă.

— Daa ?...

Convorbirea noastră a deşteptat pe consul.

— *Hei, jeune homme...**

De la Ghittagong m-am întors cu cel dintîi tren la Caleutta, după ce am lăsat cîteva rînduri scrise în camera d-rei itoth. „încearcă de mă înţelege, Lucy, deşi mă în-

Tinere (n. ed.).
doiesc dacă vei izbuti, după cele ce s-au petrecut pe vapor. Sunt un nou născut. Scriu cuvîntul acesta stupid ca să te fac să rîzi. Haide, rîzi, şi iartâ-mă dacă plec fără să te văd. Scuză-mă grupului cum vei şti mai bine. Pe scurt : refuzînd tinereţea fără de bătrineţe, tînjesc viaţa fără de moarte, şi mă căsătoresc cu Isabel. Căsătoria fiind legătura transcedentală, e nemuritoare — în cer. Iar pe pămînt, voi trăi prin fiii mei, în veacuri. Pentru că, Lucy$_r$ crede-mă, voi avea zece mii de fii. Cu aceeaşi prietenie, etc.“

— Bună dimineaţa d-nă Axon... Ce mai face d-î Axon şi copiii şi Isabel ?...

D-na Axon mă privea fîstîcită, cu jurnalul desfăcut pe genunchi, şi ochelarii familiar coborîţi pe nas. înainte de a răspunde, Vema m-a văzut şi a vestit pe Lilian şi pe bunică.

— A venit doctorul! Grani, a venit doctorul !

Isabel era puţin bolnavă.

— Pot s-o văd, d-na Axon ?

— Nu, nu, doctore... Sunt în comodă... Aşteaptă... Eu, însă, am apucat braţul d-nei Axon şi am deschis
uşa. Isabel, palidă, în faţa ogiinzii.

— Mamy, nu-i da voie !...

— Isabel, lasă-mă să vorbesc şi eu... D-na Axon, consimţi la căsătoria mea cu Isabel ?...

Nu încerc şi nici nu vreau să descriu scena. Isabel s-a întors brusc să mă privească — palidă, înspăimîntată. D-na Axon îşi îndrepta ochelarii, chema pe bunică, gonea copiii. Verna a rîs.

— Doctore, doctore... Isabel...

— Taci, Vema !...

Zguduirea nu a observat-o nimeni, ci numai Isabel. O ghiceam cum se chinuie să refuze, şi totuşi cum teama faptului din iarnă o silea să primească. Mi-a întins o mină supusă şi caldă. ’

În ceasul care a urmat cinei, d-nă Axion a venit în odaia mea, tulburată.

— Doctore, trebuie să-ţi spun... Nu ştie nimeni... Dacă ar afla d-l Axon, ar ucide-o... Algie, ştii, la Crăciun...

— Ştiam, d-nă Axon, ştiam de aceasta... Dar eu vreau să fiu soţul Isabelei. Şi ea m-a primit...

D-na Axon mă privea cu o mirare stranie, ca în faţa unei minuni.

— Doctore... tu... eşti un sfînt.

Eu m-am cutremurat şi am întrerupt-o, poruncitor.

— Nu, d-nă Axon, nu spune asta, te rog, *nu spune asta...*

Povestea mea s-a sfîrşit de mult. Nu încerc s-o continui aici, pentru că n-aş izbuti. Caietul l-am trimis lui Mihail şi nu vreau să reîncep acum altul. Nu mai am pentru cine scrie. Şi, totuşi, povestirea m-a prins scriind-o. Obiceiul însemnărilor nu l-am putut alunga. Dar, de acum, voi aminti numai. Povestea mea s-a sfîrşit, iar povestiri nu mai am pentru cine scrie.

Rangoon. Suntem săraci amîndoi, Isabel şi cu mine. Ne-am chemat aici cele două domnişoare Irving, care sunt angajate la „Pearl Cinema“. Eu tapez de la şase seara pînă după miezul nopţii, seara în haine de vară, după cină în haine negre. Domnişoarele Irving şi-au întocmit un balet penibil ; iar Isabel, cîteodată, cântă din lojă „That’s weakness now“. Un fascicul luminos o proiectează, palidă şi emoţionată, ochilor burmezi. Se teme să apară pe scenă, Xu trupul ei plăpînd desfigurat de sarcină.

Isabel — am crezut eu mult timp — e fericită. Acum respiră în voie ; acasă, de mai multe ori a încercat să se sinucidă şi numai ochiul sever al d-nei Axon a scăpat-o. Se temea de prietene, se temea de d-l Axon. Se ascundea, nu mai întîlnea ,pe nimeni, renunţase la post pretextînd o slăbiciune anemică. Crezuse că inu ştie nimeni. Şi, totuşi, ştiau toate prietenele, toţi cunoscuţii. Verna vorbise din piin, cu amănunte, pretutindeni. Şi, deşi d-na Axon o bătuse cu biciul — Verpa tăgăduia, continua să jure pe Jesus-Christ că nu spusese un cuvînt. Lilian căpătase

friguri de spaimă ; nopţile visa soldaţi, duhuri, focuri şi visa pe Verna spînzurată de limbă, iar pe Isabel legată cu mii de frînghii, şi mii de oameni trăgeau frînghiile strigînd : aoo !...

Isabel era liniştită acum de zvonul pizmei şi al ruşinii. Ca să lămurească apropierea naşterii, scrisese împreună eu mine d-lui Axon şi-şi mărturisise greşeala, cerînd în acelaşi timp iertarea ; dar, numele soldatului nu se afla, ci Isabel lăsa să se înţeleagă că eu fusesem vinovatul. Mult timp n-am primit nici un răspuns. D-na Axon scria Lsabelei pe ascuns, alăturînd şi „sărutările“ surorilor. După două luni însă, am cetit o scrisoare lungă şi injurioasă de la Tom, care mă batjocorea că îi necinstisem sora şi că cerusem căsătoria numai de teama Curţii. Nu-mi recunoşteam prietenul; Tom era aspru şi murdar. Am tăcut.

Domnişoarele Irving se dovedesc prietenoase cu Isabel, dar pentru mine trădează un dezgustător, crunt dispreţ. Şi ele mă socotesc autorul unui fapt pe care nu l-am împlinit, pe care *nu-l puteam, împlini.* Toţi vecinii au aflat, toţi funcţionarii de la „Pearl Cinema“. Eu mă descopăr de o ciudată seninătate. Dar nu pot spune că sunt mulţumit; nu pot spune nimic.

Nu-mi scrie nimeni. Plicul meu către Miss Roth l-am primit înapoi nedesfăcut. înţeleg şi nu mă supăr: Miss Roth se sufocă, gîndindu-se la mine, la mediocritatea actului şi a vieţii care mă aşteaptă.

Mă plimb adesea, singur, pe plajă. E aceeaşi plajă cu coastă proaspătă a Burmei. Mă simt apropiat, mult, de birmanii buni şi isteţi. Altădată îmi plăceau statuetele birmane.

Rangoon, august. Isabel stă tot timpul în casă, slăbită, galbenă, uriţită. Cînd mă întorc de la „Pearl“, în hainele mele de gală, o găsesc dormitînd şi oftînd în odaia înăbuşită de mousoon.

E atît de diformă — cu pîntecul umflat în trup micşor — incit mă întreb cum de a putut ajunge soţia mea. Şi mă descopăr urînd-o. Şi ştiu că ea

mă urăşte, mă urăşte de mult şi niciodată nu mă va ierta pentru căsătoria noastră.

Am ghicit de ce am făcut acest pas ; ca să înţeleg taina, să aflu pentru ce Isabel s-a dăruit soldatului după ce mă respinsese pe mine. Tot ce am crezut alt a fost minciună sau închipuire. Adevărul e numai acesta ; să aflu, să aflu. Sunt muncit, sunt îndemoniat de pofta cunoaşterii. De ce a căzut Isabel ? Nu mai o numesc soţia mea, pentru că n-a fost niciodată. Isabel dovedea de cîte ori o apropiam o asemenea spaimă încît căsătoria noastră nu e decît un nume. Dormim în aceeaşi odaie, pentru că Isabel nu e pudică — dar n-am sărutat-o şi n-am îmbrăţişat-o niciodată. Pielea, carnea, răsuflarea, nările ei -— nu mă pot îndura. La orice atingere care încearcă să fie mîngîiere, se scutură îngheţată.

Şi; totuşi, de ce a căzut Isabel ? O chinui, întrebînd-o, insinuînd, amintinu-i faptul soldatului. Cîtaodată sunt calm şi zîmbitor, şi întrebările mele o ard. Alteori, vorba mea e înfuriată, sălbatecă, murdară. Ea 'tace, suferă, plînge, rareori se roagă. Cred că a mărturisit d-relor Irving chinurile, pentru că Loveday m-a mustrat aspru şi a ameninţat.

întrerup însemnarea aceasta. Azi trebuie să mă duc mai devreme la „Pearl“, pentru că filmul e lung, iar patronul neîndurat.

— Spune, Isabel, îţi place mult sălbăticia ?... Şi, totuşi, eu nu am fost sălbatec în acea noapte de la Bristol ? Spune, Isabel, spune...

— Doctore...

.— Haide, haide, spune-mi pe nume, acum. încearcă, îmi ştii numele ? E un nume frumos, Isabel, e din ţara mea. îl ştii ?... E stupid să taci mereu, Isabel...

— Doctore, încetează, te rog...

— Haide, haide, zîmbeşte şi pentru mine, Isabei. Ai zîmbit numai o singură dată, pentru Algie. Nu mi-ai mulţumit. Şi totuşi, din doctorul tău n-a mai rămas acum decît un tapeur la „Pearl Cinema“. Şi spune, Isabei, n-am făcut toate acestea pentru tine ?...

— Da, da, pentru mine le-ai făcut. Dar de ce ? Mă jignesc, mă umilesc, mă torturează, doctore. De ce le-ai făcut cînd *ştii ?...*

— Nu ştiu nimic, nu ştiu nimic. Aştept să-mi spui tu ; cît vrei să te rog ?...

Isabei a început să plîngă. Obrazul ei veşted, desum- flat, se umilea cu lacrimi. Trupul mic şi deformat se cutremura suspinînd. M-am aşezat pe marginea patului ,şi am încercat s-o mîngîi. Eram liniştit; spectacolul nu mă tulbura, nu mă mişca. Eram împietrit — şi voiam să ştiu, sunt neputincios să scriu cît de aprig voiam *să ştiu.*

— Spune, Isabei, Isabei... spune...

— Iartă-mă... încetează... Tot rog, te rog...

Şi azi, şi mîine, şi peste zece zile. Eu mă rog, ea mă roagă. Şi între noi stăruie faptul, de dincolo, şi pentru el ne vom urî, ne vom urî.

De ce am scris? De ce am scris toate acestea?...

Cineva m-a vestit că Isabei mă cheamă. Am trimis medicul. Eu nu puteam părăsi cinematograful. Am, repetat năuc uvertura din „Egmont“, pentru că filmul arăta un asediu stupid într-o Franţă a Renaşterii. Tremuram, fără să înţeleg de ce. îndată ce s-a sfîrşit, am alergat acasă.. D-re-le învinq se aflau cu un ceas mai înainte. Un medic francez, două surori de caritate, gazda şi slujnica birmană, bătrână. Isabei mă chema, dar medicul nu m-a îngăduit în odaie.

<Sît timp am stat în camera alăturată, prostit, îmbătrânit — nu-mi amintesc. Spre dimineaţă, am

auzit glasuri : „băiat!“ — şi am repetat şi eu cuvîntul, fără să-l înţeleg.

Astăzi, aproape de amiază, medicul m-a primit' în odaie şi Isabei m-a recunoscut şi a zîmbit.

— Doctore...

Era atît de slăbită, încît m-am aplecat mult spre pat ca s-o înţeleg. Tremuram. Ea era calmă, senină, împăcată.

— Doctore, ştii de ce... l-am primit ?

— Isabel, te rog...

— Acum îţi pot spune... *Ţie m-am dat atunci...* Din acea noapte eu m-am schimbat... nu ştiu cum să-ţi spun. Am fost atît de cutremurată şi de schimbată după încercarea ta... Toată împotrivirea mi-a pierit atunci. Tu n-ai vrut să te gîndeşti la mine... Şi eu eram slabă, slabă... Şi-mi plăcea... Iar Algie, şi oricare alt... Dar tu, numai tu ai fost vinovatul...

După un răstimp, în care am întrezărit adevărul ca într-un vîrtej, a reînceput.

— îmi pare rău că ai fost mîniat pe mine. Dar cum ţi-aş fi putut spune că îmi plăceai ? Şi nu m-ai fi crezut. Dar aoum, iţi pot spune tot... înţelege-mă...

Isabel a murit astăzi, spre seară. A murit cînd eu mă chinuiam să găsesc rugăminţi şi plînsete pentru iertare. A murit iertîndu-mă şi împăcată, chemîndu-şi mama.

Nu mă înţeleg ; scriu aici, *acum.* Dar sunt şi eu calm, împăcat. Ştiu ce am de făcut. Voi trimite foile acestea, un post-scriptum neprevăzut, lui Mihail. Şi nimeni nu va mai şti de mine, acolo. Acum am pentru ce trăi ; pentru fiul meu.

Iar toate laţurile Lui, toate ispitirile — s-au vînturat şi s-au risipit. Diavolul nu mai mă poate întuneca, de acum. Pentru că am rod. S-a născut, şi e viu, e viu şi e al meu... Nu mai sunt sterp, nu mai sunt blestemat, pentru că o fecioară s-a îndurat

pentru mine. Iar pruncul meu e născut prin fecioară. Şi cît e de viu, de viu... şi oît simt că e *al meu !...*

SFÎRŞIT

Ti par ni executat la Imprimeria „Oltenia"
Comanda nr. 213
B-dul Mareşal Antonescu, nr. 102
CRAIOVA